

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΟΥ
ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ «ΩΡΑΙΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

του

ΑΛΕΞΙΑΔΗ ΙΩΑΝΝΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Νεγκάκης Χρήστος

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Νοέμβριος 2013

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Στην οικογένεια μου για την αμέριστη ηθική και
οικονομική συμπαράσταση όλα αυτά τα έτη*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει το ζήτημα της λογιστικής απάτης, το ρόλο του ορκωτού ελεγκτή σε τέτοιες περιπτώσεις αλλά και τις μεθόδους που μπορεί αυτός να χρησιμοποιήσει. Αφού πραγματοποιείται αρχικά μία επισκόπηση γενικά του ρόλου του εξωτερικού ελεγκτή, στη συνέχεια αναλύεται η έννοια της λογιστικής απάτης αλλά και ορισμένες μέθοδοι ελέγχου της. Παρακάτω αναφέρονται συγκεκριμένοι τρόποι για την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων καθώς και διάφοροι μέθοδοι που υπάρχουν για τον έλεγχο των επιχειρήσεων από τους εξωτερικούς- ορκωτούς ελεγκτές. Η παρούσα ανάλυση ολοκληρώνεται με μία σύντομη αναφορά στην κατάσταση στην Ελλάδα σχετικά με τις παραποιημένες λογιστικές καταστάσεις και τέλος με τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη διερεύνηση του εν λόγω ζητήματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	3
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	3
2.1 Διεθνή Βιβλιογραφία.....	3
2.2 Ελληνική Βιβλιογραφία.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	20
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ	20
3.1 Ο ρόλος του Εξωτερικού Ελεγκτή	20
3.2 Καθήκοντα και Υποχρεώσεις του Ελεγκτή.....	22
3.3 Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή.....	26
3.4 Κύκλωμα Αγορών	31
3.5 Κύκλωμα Πωλήσεων.....	33
3.6 Αποθέματα.....	34
3.7 Πάγια	36
3.8 Ταμείο.....	38
3.9 Μισθοδοσία	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	47
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ.....	47
4.1 Λογιστική Απάτη- Γενικά στοιχεία.....	47
4.2 Χαρακτηριστικά της λογιστικής απάτης	52
4.3 Τρόποι αντιμετώπισης της απάτης	53
4.4 Συγκεκριμένες περιπτώσεις απάτης	54
4.5 Λογιστικά τεχνάσματα	64
4.5.1 Υλικά ή Ενσώματα Πάγια.....	65
4.5.2 Άυλα ή ασώματα πάγια.....	66
4.5.3 Μεγέθη εκτός Ισολογισμού	67
4.5.4 Πάγια υπό κατασκευή.....	68
4.5.5 Συμμετοχές σε επιχειρήσεις – Χρεόγραφα	68
4.5.6 Κεφαλαιοποίηση εξόδων.....	69
4.5.7 Εμπορεύματα και Πωλήσεις Εμπορευμάτων	69

<i>4.5.8 Πελάτες - Απαιτήσεις - Γραμμάτια Εισπρακτέα.....</i>	<i>72</i>
<i>4.5.9 Διαχείριση και Αναγνώριση Εσόδων.....</i>	<i>73</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΑ 5	75
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	75
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΦΟΡΩΝ	77

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Οι τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές ελεγκτικές – λογιστικές εταιρίες

Πίνακας 2: Περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την τελευταία δεκαετία και κυρίως στις αρχές του 2000, υπήρξαν πολλές περιπτώσεις εταιρικής απάτης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχει προστεθεί μία νέα μορφή κινδύνου σε παγκόσμια εμβέλεια στο χρηματοοικονομικό σύστημα. Ο εν λόγω κίνδυνος αποκαλείται παραποίηση λογιστικών καταστάσεων. Το είδος αυτό εταιρικής απάτης έχει διαταράξει την εμπιστοσύνη όλων των διάφορων φορέων της αγοράς στις Η.Π.Α. κυρίως, αλλά και στην Ευρώπη. Χαρακτηριστικά Όπως αναφέρει ο Rezaee1, μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα σαν εκείνα των Lucent, Xerox, Enron, Global Crossing, WorldCom, είχαν ως αποτέλεσμα οι επενδυτές, πιστωτές και εργαζόμενοι στις παραπάνω εταιρίες να απολέσουν περισσότερα από 500 δισεκατομμύρια δολάρια κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Η σοβαρότητα του συγκεκριμένου ζητήματος συνεχώς αυξάνεται λόγω του ότι το τελευταίο διάστημα αυξάνονται οι περιπτώσεις λογιστικής απάτης μέσω παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων. Επιπρόσθετη αξία και σημασία στο εν λόγω ζήτημα φαίνεται να προσδίδει και το γεγονός ότι σε τέτοιες περιπτώσεις παραποίησης εμπλέκονται όχι μόνο τα στελέχη της εταιρείας που παραποιεί τα οικονομικά στοιχεία της, αλλά και διάφορες εταιρείες ορκωτών λογιστών, καθώς και χρηματοπιστωτικοί οίκοι. Στην Ελλάδα, έχουν εμφανιστεί περιπτώσεις παραπλάνησης του επενδυτικού κοινού μέσω δημοσίευσης ανακριβών στοιχείων από ορισμένες εταιρείες οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο των Αθηνών.. Παρόλο αυτά, ήδη έχει αρχίσει εκτεταμένη συζήτηση για το θέμα της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων και τη σύνδεση του φαινομένου αυτού με τις εξελίξεις στο χρηματιστήριο, το ρόλο και τη σημασία των ελεγκτικών εταιρειών, καθώς επίσης και την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων.

Είναι γεγονός ότι, οι μέχρι σήμερα γνωστές παραποιήσεις, στόχευαν ως επί των πλείστων στην εμφάνιση μειωμένων κερδών λόγω αυξημένων εξόδων με αποτέλεσμα τη μείωση του αντίστοιχου φορολογικού βάρους. Λόγω της εισόδου όμως μεγάλου αριθμού εταιριών στο Χρηματιστήριο και της αυξημένης ενασχόλησης των επενδυτών, όλες οι προσπάθειες που στοχεύουν στην παραποίηση των

λογιστικών καταστάσεων επικεντρώνονται πλέον στα αυξημένα έξοδα και επομένως και στα αυξημένα κέρδη. Επειδή όμως αυτό δεν είναι συχνό φαινόμενο, αρκετές εταιρείες διαλέγουν την παραποίηση των οικονομικών τους καταστάσεων μέσα από επεμβάσεις στα λογιστικά τους βιβλία, το λεγόμενο και «cook the books». Ορισμένες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι οι λογιστικοί χειρισμοί αυξήσεων / μειώσεων των αποτελεσμάτων να αναφέρονται στις προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις και αποζημιώσεις προσωπικού, στις αποσβέσεις, ο χαρακτηρισμός εξόδων που αφορούν πάγια σε κόστος κτήσης τους, η αποτίμηση των αποθεμάτων καθώς και άλλες κινήσεις όπως λόγου χάρη η καταχώρηση εσόδων / εξόδων προς λάθος χρήσεις.

Επομένως μέσα σε όλο αυτό το περιβάλλον η αναγκαιότητα του ορκωτού ελεγκτή αλλά και ο ρόλος του είναι επαυξημένα και απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή αλλά και ακεραιότητα από τους εν λόγω ελεγκτές. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να πραγματοποιηθεί μία έρευνα σχετικά με τις λογιστικές απάτες, στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, και το ρόλο ενός ορκωτού ελεγκτή σε τέτοιες περιπτώσεις, μέσα και από την εξέταση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας. Συν τοις άλλοις, μέσα από την παρούσα εργασία γίνεται μία προσπάθεια να απαντηθούν ερωτήματα που αφορούν τις δυνατότητες των επιχειρήσεων να αποκρύπτουν τα πραγματικά λογιστικά τους στοιχεία αλλά και τους τρόπους και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν για να επιτύχουν το σκοπό τους. Η διερεύνηση των ανωτέρω ζητημάτων θεωρούμε ότι αφορά την πλειονότητα των ορκωτών ελεγκτών αφού οι μέθοδοι λογιστικής απάτης εξελίσσονται συνεχώς και απαιτούν ιδιαίτερα εξειδικευμένες γνώσεις και ικανότητες. Έτσι λοιπόν, παρακάτω η ανάλυση μας συνεχίζει με τη μία επισκόπηση της βιβλιογραφίας, μετά με τη διερεύνηση του ρόλου αλλά και των υποχρεώσεων ενός ορκωτού ελεγκτή και μετά συνεχίζει με το ζήτημα της λογιστικής απάτης αλλά και ορισμένων μεθόδων ελέγχου της. Τέλος η ανάλυση μας ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο 5 που περιλαμβάνει τα συμπεράσματα που προέκυψαν σχετικά με τη λογιστική απάτη αλλά και το ρόλο του ορκωτού ελεγκτή στη διαδικασία ανίχνευσης της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Διεθνή Βιβλιογραφία

Οι Lendez and Korevec (1999)¹ εξετάζουν το ζήτημα των παραπονημένων λογιστικών καταστάσεων και αναφέρουν ότι παράγοντες που ευνοούν την πιθανότητα δημιουργίας τέτοιων φαινομένων μπορεί να είναι τα χαρακτηριστικά του μανάτζμεντ και τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της εταιρίας.

A. Χαρακτηριστικά της διοίκησης (management characteristics)

Η φιλοσοφία της διοίκησης παίζει σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη λειτουργία μιας επιχείρησης. Αν η διοίκηση επιδεικνύει ακεραιότητα και υψηλές ηθικές αξίες, στέλνει ξεκάθαρο μήνυμα στους υπαλλήλους ότι δε θα ανεχτεί παράτυπες λογιστικές πρακτικές. Αν, αντίθετα, το μανάτζμεντ αγνοεί τους νόμους και προωθεί την υλοποίηση των εταιρικών στόχων με κάθε κόστος, τότε είναι πιθανόν οι υπάλληλοι να καταφύγουν σε παράνομα μέσα για να τους επιτύχουν. Οι Lendez και Korevec (1999) αναφέρουν ορισμένα χαρακτηριστικά της διοίκησης τα οποία θα μπορούσαν να μειώσουν τον κίνδυνο λογιστικής απάτης. Για παράδειγμα, στενή εποπτεία των δραστηριοτήτων της εταιρίας, ενδυνάμωση των λογιστικών ελέγχων, αυστηρό σύστημα εσωτερικού ελέγχου συγχρόνως με την υιοθέτηση ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων (ERPs) και σεβασμό στις οδηγίες των διαφόρων εποπτικών και νομοθετικών αρχών.

B. Λειτουργικά χαρακτηριστικά της εταιρίας (company operating characteristics)

Τα λειτουργικά χαρακτηριστικά μιας εταιρίας μπορούν μερικές φορές να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία απάτης. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνδέονται με τη φύση και την πολυπλοκότητα της εταιρίας και των συναλλαγών της (Lendez και Korevec, 1999).

¹ Lendez A., Korevec J. (1999), "How to Prevent and Detect Financial Statement Fraud", *Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol.11 No.1, p. 47-54

Για παράδειγμα αν ο υπολογισμός των περιουσιακών στοιχείων μιας εταιρίας βασίζεται σε υποκειμενικές και όχι αντικειμενικές κρίσεις, είναι ευκολότερη η χειραγώγηση των οικονομικών αποτελεσμάτων. Άλλα παραδείγματα λειτουργικών χαρακτηριστικών που δίνουν ευκαιρία για απάτη είναι οι περίπλοκες συναλλαγές και η πολύπλοκη οργανωτική δομή των εταιριών. Επίσης σημαντικός παράγοντας κινδύνου αποτελεί η οικονομική κατάσταση της επιχείρησης (Spathis et.al.,2002)². Χαρακτηριστικά όπως η ταμειακή στενότητα, η χαμηλή κερδοφορία, καθώς και η ύπαρξη συσσωρευμένων ζημιών μπορεί να οδηγήσουν σε απάτη για να ανατραπεί η συγκεκριμένη κατάσταση.

Ο Whisenant (2003)³ προσπαθεί να βρει τους λόγους για τους οποίους τα διευθυντικά στελέχη των εταιριών προχωρούν σε αλλαγή των ελεγκτών τους. Για το σκοπό αυτό εξετάζει ένα δείγμα επιχειρήσεων που είναι υποκείμενες στην Αμερικάνικη Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC) για την πενταετία 1992-1996. Ο Whisenant (2003) χωρίζει, αρχικά, τους παράγοντες που οδηγούν σε αλλαγή Ελεγκτές σε τρεις κατηγορίες: αλλαγές που προκαλούνται από τους πελάτες-εταιρίες των ελεγκτικών εταιριών (εθελοντική αλλαγή), αλλαγές που γίνονται από τους ίδιους τους ελεγκτές και αλλαγές που οφείλονται σε εξωγενείς παράγοντες. Τα αποτελέσματά του δείχνουν ότι οι εθελοντικές αλλαγές ελεγκτών και η αλλαγή ελεγκτή λόγω εξωγενών παραγόντων συμβαίνουν αντίστοιχα τρεις και δύο φορές πιο συχνά απ' ότι οι αλλαγές που προκαλούνται από τους ίδιους τους ελεγκτές.

Για τις αλλαγές ελεγκτών που συμβαίνουν εξαιτίας των πελατών (εθελοντική αλλαγή), μία δομική αλλαγή (structural change) στην εταιρία δείχνει να είναι η επικρατέστερη αιτία. Άλλες αιτίες είναι τα κίνητρα για εξοικονόμηση ελεγκτικών εξόδων (audit fees) και οι διάφορες προστριβές μεταξύ ελεγκτών και ελεγχόμενης εταιρίας. Στα πλαίσια του νόμου Sarbanes - Oxley, ζητήθηκε από τον U.S. Comptroller General να μελετήσει τα πιθανά αποτελέσματα της υποχρεωτικής εναλλαγής (rotation) των ελεγκτικών εταιριών. Το «General Accounting Office» (GAO) συμπεραίνει ότι «η υποχρεωτική εναλλαγή (rotation) των ελεγκτικών

² Spathis, C., Doumpos, M., Zopounidis, C., (2002), "Detecting falsified financial statements: a comparative study using multicriteria analysis and multivariate statistical techniques", *European Accounting Review*, Vol. 11 No.3, pp.509-35

³ Whisenant, (2003), "Evidence on the auditor and client relationship. What can be learned from reasons reported by managers for changing auditors?", Working Paper Series, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=205094, day access 10/08/2013

εταιριών, ίσως να μην είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την ενδυνάμωση της ανεξαρτησίας των ελεγκτών». Παρόλο αυτά, το GAO προσθέτει ότι η υποχρεωτική εναλλαγή (rotation) των ελεγκτικών εταιριών ίσως είναι αναγκαία, αν ο Νόμος Sarbanes - Oxley δεν οδηγήσει σε βελτίωση της ποιότητας του εξωτερικού ελέγχου.

Στα πλαίσια αυτά, οι Carcello and Nagy (2002)⁴ εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στη θητεία των ελεγκτικών εταιριών (audit firm tenure) και στις παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις. Οι Carcello and Nagy (2002) αναφέρουν μια σειρά πηγών, οι οποίες προτείνουν ότι η περιοδική αλλαγή των ελεγκτικών εταιριών σε εθελοντική βάση, μπορεί να αυξήσει την ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου. Ωστόσο, η υποχρεωτική εναλλαγή θα επιφέρει αλλαγές σε πολλούς τομείς, όπως στο κόστος και στην ποιότητα των ελεγκτικών υπηρεσιών. Τα άρθρα που εξετάζουν τη θητεία των ελεγκτών σε σχέση με την αποδοτικότητα του ελέγχου παρουσιάζουν διχογνωμία. Οι Carcello and Nagy (2002) αναφέρουν μελέτες των Ghosh and Moon (2003)⁵ καθώς και του Myers et al. (2003)⁶, οι οποίοι καταλήγουν στο ότι η ποιότητα του ελέγχου είναι υψηλότερη όσο μεγαλύτερη είναι η θητεία των ελεγκτών. Αντίθετα, μελέτες των Davis, (2003) και Casterella, (2002) δείχνουν ότι η ποιότητα του ελέγχου είναι χαμηλότερη, όταν η θητεία των ελεγκτών είναι μεγάλη σε διάρκεια. Διευκρινίζεται ότι η μικρή (short) διάρκεια είναι τρία έτη ή λιγότερο, ενώ η μεγάλη (long) διάρκεια είναι από εννέα έτη και πάνω.

Συγκρίνοντας ένα συνολικό δείγμα 147 εταιριών με παραπονημένες και μη παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις από το 1990 έως το 2001, οι Carcello and Nagy (2002) βρήκαν ότι οι παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις είναι περισσότερο πιθανές όταν η θητεία της ελεγκτικής εταιρίας είναι τρία χρόνια ή λιγότερο. Επομένως, η μακροχρόνια θητεία των ελεγκτικών εταιριών δεν συνδέεται με χαμηλότερη ποιότητα οικονομικών καταστάσεων, αφού η πιθανότητα απάτης συμβαίνει μέσα στα τρία πρώτα χρόνια της συνεργασίας ελεγκτή και εταιρίας-πελάτη. Τα αποτελέσματά τους είναι σύμφωνα με τον ισχυρισμό ότι η υποχρεωτική

⁴ Carcello V., Nagy A., (2002), "Aitor industry specialization and fraudulent financial reporting", Symposium on Auditing Problems

⁵ Ghosh A., Moon D., (2003), "Does auditor tenure impair audit quality?", Working paper, Office of Economic Analysis, Securities and Exchange Commission

⁶ Myers J., Myers N., Omer T., (2003), "Exploring the term of the auditor – client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?", *The Accounting Review (July)*: 779-799

εναλλαγή ελεγκτικών εταιριών μπορεί να έχει δυσμενή αποτελέσματα στην ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου.

Ο Nagy (2005)⁷ σε μία μεταγενέστερη εργασία του αναφέρει και αυτός ότι οι προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι η μεγάλης διάρκειας θητεία του ελεγκτή δεν συνδέεται με μείωση της ποιότητας του ελέγχου, αφού η ποιότητα ελέγχου είναι χαμηλότερη στα πρώτα χρόνια της συνεργασίας ελεγκτή-ελεγχόμενου. Ωστόσο, όλες οι προηγούμενες έρευνες δεν μπορούν να μετρήσουν άμεσα τα αποτελέσματα της υποχρεωτικής εναλλαγής ελεγκτών (mandatory audit rotation), επειδή έχουν γίνει σε περιβάλλον εθελοντικής αλλαγής ελεγκτών (Nagy, 2005). Ο Nagy (2005) συνεισφέρει στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, ερευνώντας εταιρίες που υποχρεώθηκαν να αλλάξουν ελεγκτική εταιρία. Συγκεκριμένα, εξετάζει πρώην πελάτες της ελεγκτικής εταιρίας Arthur Andersen (AA), η οποία έκλεισε λόγω της εμπλοκής της στο σκάνδαλο Enron, επομένως οι πελάτες της αναγκάστηκαν να αλλάξουν ελεγκτική εταιρία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας του Nagy (2005) δείχνουν μία αρνητική σχέση ανάμεσα στα διακριτά δεδουλευμένα έσοδα (discretionary accruals) και στους πρώην πελάτες - εταιρίες της AA, αλλά μόνο για τις εταιρίες μικρού μεγέθους. Αυτό, σύμφωνα με το συγγραφέα, δείχνει ότι η αναγκαστική αλλαγή ελεγκτή συνδέεται με μία μείωση στα διακριτά δεδουλευμένα έσοδα (discretionary accruals), όταν οι πελάτες των ελεγκτικών εταιριών είναι μικροί και έχουν περιορισμένη διαπραγματευτική ικανότητα. Επιπλέον για τις μικρότερες εταιρίες η σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στη μικρή θητεία των ελεγκτών (short auditor tenure) και στα discretionary accruals εξαφανίζεται στα χρόνια που ακολουθούν την κατάρρευση της AA (2002). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση του σκεπτικισμού προς τις ελεγκτικές εταιρίες, μετριάζει τους κινδύνους που συνδέονται με τις νέες σχέσεις μεταξύ ελεγκτών και μικρών εταιριών.

Οι Carcello and Nagy (2002) εξετάζουν επίσης τη σχέση μεταξύ ελεγκτικών εταιριών που είναι εξειδικευμένες σε ένα συγκεκριμένο βιομηχανικό κλάδο και της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων. Όπως αναφέρουν, η γνώση ενός βιομηχανικού κλάδου έχει ως αποτέλεσμα την υψηλότερη ποιότητα ελέγχων και

⁷ Nagy L., (2005), "Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality, and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen", *Accounting Horizons*, Vol. 19, Iss. 2, p. 51-68 (18 p.)

αναφέρουν στοιχεία όπου λογιστικές εταιρίες δίνουν μεγάλη έμφαση σε έναν συγκεκριμένο βιομηχανικό κλάδο (industry specialization). Οι συγγραφείς υποθέτουν ότι οι έλεγχοι από εξειδικευμένες ελεγκτικές εταιρίες (industry specialist audit firms), θα έχουν υψηλότερη ποιότητα, εξαιτίας της εξειδίκευσης της ομάδας ελέγχου. Τα αποτελέσματά τους επιβεβαιώνουν την παραπάνω υπόθεση, αφού «υπάρχει μία ισχυρή (strong) αρνητική σχέση ανάμεσα στις εξειδικευμένες ελεγκτικές εταιρίες (auditor industry specialization) και στις χρηματοοικονομικές απάτες των πελατών τους (client financial fraud)» (Carcello and Nagy, 2002).

Ωστόσο, στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν και κάποιες ακραίες απόψεις, όχι για την υποχρεωτική ή μη εναλλαγή ελεγκτών, αλλά για τη μη ανάγκη ύπαρξης υποχρεωτικού ελέγχου. Συγκεκριμένα, ο Jamal (2008)⁸ στο άρθρο του αναφέρει ότι ο υποχρεωτικός έλεγχος είναι ένα αναποτελεσματικό μέτρο για την προστασία των επενδυτών από απάτη. Ο Jamal προτείνει ότι για να προστατευθούν οι επενδυτές από περιπτώσεις απάτης, θα πρέπει οι νομοθετικές αρχές (regulators) να υποχρεώσουν όλες τις εισηγμένες εταιρίες να αγοράσουν ασφάλεια ελέγχου (purchase fraud insurance). Μία άλλη επιλογή, σύμφωνα με τον ίδιο, θα ήταν να «απορρυθμίσουν» (de-regulate) τον έλεγχο και να αφήσουν τους ελεγκτές να βρουν τρόπους για να δημιουργήσουν αξία στους μετόχους. Όσον αφορά τις αλλαγές στη λογιστική, ο Jamal προτείνει σε όσους δημιουργούν τα λογιστικά πρότυπα (standard setters) «να μάθουν την αξία της ασάφειας (ambiguity) και να δώσουν στις εταιρίες τη δυνατότητα να επιλέγουν από μια σειρά εναλλακτικών αποδεκτών λογιστικών προτύπων. Ο Jamal καταλήγει λέγοντας ότι το τρέχον νομοθετικό σύστημα (Νόμος Sarbanes-Oxley κλπ) δεν θα λύσει τα δομικά προβλήματα λογιστικής και ελέγχου.

Οι τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές ελεγκτικές εταιρίες, γνωστές και ως Big Four και παλιότερα ως Big Five, διενεργούν την πλειονότητα των ελέγχων των εισηγμένων και μη εταιριών παγκοσμίως. Η ομάδα αυτή ήταν γνωστή και ως Bi Eight μέχρι το 1989, αλλά μετά από μια σειρά εξαγορών και συγχωνεύσεων, «μετατράπηκαν» σε Big Five. Τις Big Five αποτελούσαν οι παρακάτω εταιρίες: Price Waterhouse Coopers (PWC), Deloitte, Ernst & Young, KPMG, Arthur Andersen. Μετά το σκάνδαλο Enron και την κατάρρευση της Arthur Andersen, η οποία ήταν η ελεγκτική εταιρία της Enron, οι Big Five 'έγιναν' Big Four.

⁸ Jamal K. (2008), "Mandatory Audit of Financial Reporting: A Failed Strategy for Dealing with Fraud", *Accounting Perspectives*, Volume 7, Issue 2, pages 97–110

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1), παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία για τις τέσσερις αυτές πολυεθνικές ελεγκτικές – λογιστικές εταιρίες, για το 2012.

Πίνακας 1: Οι τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές ελεγκτικές – λογιστικές εταιρίες

Έτος	Εταιρία	Έσοδα (δισ \$)	Υπάλληλοι	Έδρα
2012	Deloitte	32,4	200.000	United States
2012	PWC (PricewaterhouseCoopers)	32,1	184,000	United Kingdom
2012	Ernst & Young	25,8	175,000	United Kingdom
2012	KPMG	23,0	152,000	The Netherlands

Πηγή: Ετήσιες αναφορές 2012 (Annual reports 2012) των τεσσάρων εταιριών⁹¹⁰¹¹¹²

Μετά τα οικονομικά σκάνδαλα του 2001 (Enron, WorldCom, κλπ) πολλές έρευνες ασχολήθηκαν με τις Big Five και την ποιότητα του ελέγχου που διενεργούσαν, τις σχέσεις τους με τις ελεγχόμενες εταιρίες-πελάτες τους καθώς και με τη ‘συμβολή’ τους στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων. Εμπειρικές έρευνες όπως των Francis (2004)¹³ και Watkins et al. (2004)¹⁴ παρέχουν στοιχεία ότι εταιρίες που ελέγχονται από τις Big Five παρέχουν υψηλότερης ποιότητας οικονομικές καταστάσεις. Όμως τα πρόσφατα σκάνδαλα που ξέσπασαν στις κεφαλαιαγορές, με «υψηλού προφίλ» εμπλεκόμενους, εγείραν αμφιβολίες για την παραπάνω διαπίστωση.

⁹ Deloitte (2012), Annual Report

¹⁰ KPMG (2012), Annual Report

¹¹ PWC (2012), Annual Report

¹² Ernst & Young (2012), Annual Report

¹³ Francis J., (2004), “What do we know about audit quality?”, *The British Accounting Review* 36:345-368

¹⁴ Watkins, A., Hillison, W., Morecroft, S., (2004), “Audit quality: A synthesis of theory and empirical evidence”, *Journal of Accounting Literature* 23: 153-193

Σύμφωνα με τους Lennox and Pittman (2008)¹⁵, η επιείκεια ορισμένων δικαστικών αρχών προς τις Big Five και οι συνθήκες της αγοράς, οδήγησαν τις συγκεκριμένες εταιρίες στο συνεχές κυνήγι επικερδών συμβολαίων (lucrative consulting contracts), εις βάρος της ανεξαρτησίας τους προς τους λογιστικούς ελέγχους. Οι Lennox and Pittman (2008) εξετάζουν τρεις υποθέσεις:

- 1) Εταιρίες που ελέγχονται από τις Big Five έχουν μικρότερη πιθανότητα να εμπλακούν σε λογιστική απάτη.
- 2) Η αρνητική σχέση μεταξύ της παρουσίας των Big Five και της πιθανότητας απάτης είναι σταθερή διαχρονικά.
- 3) Η παραπάνω αρνητική σχέση οφείλεται στους υψηλότερης ποιότητας ελέγχους ή στη δυνατότητα των ελεγκτών να επιλέγουν την εταιρία-πελάτη που θα ελέγξουν και των εταιριών - πελατών να επιλέγουν τους ελεγκτές που θα τις ελέγξουν.

Οι συγγραφείς συνέλεξαν από την «Accounting and Auditing Enforcement Releases» (AAERs) της Αμερικάνικης Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (SEC), τις λογιστικές απάτες εταιριών για χρονικό διάστημα από το 1981 έως το 2001, το οποίο παρείχε ένα «δείγμα απάτης» 1.111 εταιριών.

Τα αποτελέσματά των Lennox and Pittman (2008) επαληθεύουν την πρώτη υπόθεση. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχουν για όλη την περίοδο εξέτασης (1981- 2001), η συχνότητα εμφάνισης λογιστικής απάτης από εταιρίες που ελέγχονται από τις Big Five είναι 0,61%, ενώ για εταιρίες μη ελεγχόμενες από τις Big Five είναι 0,92%. Η διαφορά ανάμεσα σε αυτές τις δύο συχνότητες είναι στατιστικά σημαντική (t - statistic = -6.11) και συμφωνεί με προηγούμενες έρευνες των Francis (2004) και Watkins et al (2004). Συγκεκριμένα, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι η πρόσληψη ενός εκ των Big Five, δίνει στην εταιρία που τους προσλαμβάνει τέσσερις φορές μικρότερη πιθανότητα για διάπραξη απάτης.

Όσον αφορά τη δεύτερη υπόθεση σχετικά με τη σχέση των Big Five και της απάτης διαχρονικά, αυτή έχει ως εξής: Από το 1981 έως κα το 1995 η σχέση είναι αρνητική και μάλιστα τα 12 από τα 15 χρόνια στατιστικά σημαντική. Επομένως, η ύπαρξη των Big Five συνιστά μικρότερη πιθανότητα απάτης από το 1981 έως το

¹⁵ Lennox C., Pittman J., (2008), "Big Five Audits and Accounting Fraud", Working Paper Series, Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1137829>, day access 21/08/2013

1995. Παρόλα αυτά όμως, από το 1995 και μετά εμφανίζεται μία σημαντική αλλαγή στην παραπάνω σχέση. Πιο συγκεκριμένα από το 1996 ως το 2000, η σχέση τείνει προς το μηδέν και από το 2000 και μετά εμφανίζεται σημαντικά θετική, δείχνοντας ότι οι πελάτες των Big Five και ιδιαίτερα οι μεγάλες εταιρίες, είναι περισσότερο πιθανό να διαπράξουν κάποια λογιστική απάτη.

Όσον αφορά την τρίτη υπόθεση, οι Lennox and Pittman προσπαθούν να εξηγήσουν τους λόγους της αρνητικής σχέσης μεταξύ Big Five και απάτης. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι μεγάλες αυτές ελεγκτικές εταιρίες μπορούν να ‘διαβάσουν’ από πριν αν μία εταιρία «τείνει» προς την απάτη και έτσι δε θα την επιλέξουν για πελάτη, για να μην αμφισβητηθεί το κύρος τους. Άλλοι υποστηρίζουν ότι εταιρίες που σχεδιάζουν κάποια απάτη δεν προσλαμβάνουν κάποια από τις Big Five. Τα αποτελέσματα των Lennox and Pittman δεν επαληθεύουν ούτε τη μία ούτε την άλλη πλευρά.

Συμπερασματικά, το άρθρο των Lennox and Pittman (2008) δείχνει ότι, διαχρονικά, η ύπαρξη μίας εκ των μεγάλων ελεγκτικών εταιριών (Big Five) συνδυάζεται με μικρότερη πιθανότητα εμφάνισης παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων στις ελεγχόμενες από αυτές εταιρίες, ακόμα και την περίοδο των μεγάλων οικονομικών σκανδάλων. Κατά τη γνώμη μας, όμως, το ύφος του συγκεκριμένου άρθρου, όπως και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται με τους συχνά απόλυτους όρους, δείχνει μία υποκειμενικότητα και μία σαφή προτίμηση προς τις ελεγκτικές εταιρίες, προσπαθώντας να αποβάλλει από αυτές κάθε μερίδιο ευθύνης που τους αναλογεί και ρίχνοντας την ευθύνη για τα οικονομικά σκάνδαλα της περιόδου 2000 - 2001 στην αδυναμία της νομοθετικής και πολιτικής εξουσίας.

Οι Abbott, Park και Parker (2000)¹⁶ με τη σειρά τους επικεντρώνονται στα βασικά χαρακτηριστικά μιας επιτροπής εσωτερικού ελέγχου (audit committee), επικαλούμενοι προηγούμενες έρευνες. Αυτά είναι η δραστηριότητα (activity), η ανεξαρτησία (independence), η εμπειρία (experience), η θητεία (tenure) και η χρηματοοικονομική γνώση (financial knowledge). Η έρευνα τους εξετάζει αν ο συνδυασμός δύο εκ των παραπάνω χαρακτηριστικών (δραστηριότητα και ανεξαρτησία), μειώνει την πιθανότητα παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων.

¹⁶ Abbott L., Young P., Parker S. (2000), “The Effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud”, *Managerial Finance*, Vol. 26, No. 11

Ανεξαρτησία θεωρείται η ύπαρξη στην επιτροπή ελέγχου ενός ανεξάρτητου μέλους που δεν είναι υπάλληλος της εταιρίας, ενώ η δραστηριότητα αναφέρεται στο πόσο συχνά συνεδριάζει η επιτροπή ελέγχου. Το δείγμα τους αποτελούταν από 156 εισηγμένες, αμερικανικές επιχειρήσεις, 78 από αυτές είχαν εμφανίσει παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις (ήταν υποκείμενες στο SEC Accounting and Auditing Enforcement Releases (AAERs)) και οι υπόλοιπες ήταν «καθαρές» και ίδιες σε μέγεθος, κλάδο βιομηχανίας, καθώς και κάποια άλλα χαρακτηριστικά (national exchange and time period). Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι οι εταιρίες με επιτροπές ελέγχου (audit committees) που καλύπτουν τα ελάχιστα κατώτατα όρια δραστηριότητας και ανεξαρτησίας, είναι λιγότερο πιθανό να έχουν κυρώσεις από τη SEC. Συγκεκριμένα αναφέρουν ότι αν οι επιτροπές ελέγχου των εταιριών αποτελούνται από ανεξάρτητα μέλη (independent directors) και συνεδριάζουν τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, τότε είναι λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις.

Αναφέρουν, επίσης, ότι το 62% των εταιριών με παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις και το 33% των «υγιών» εταιριών, που έχουν επιτροπές ελέγχου, δεν καλύπτουν τα ελάχιστα επίπεδα δραστηριότητας και ανεξαρτησίας. Αυτό, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δείχνει ότι η επιβολή ενός μέτριου επιπέδου κανονισμών (regulation) στις εταιρίες, μπορεί ενδεχομένως να τις βοηθήσει να επιτύχουν τους στόχους που θέτει η Αμερικάνικη Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC), όσον αφορά τη σωστή παρουσίαση των οικονομικών τους καταστάσεων. Το παραπάνω συμπέρασμα των Abbott, Park και Parker (2000) αποδείχθηκε σωστό, αφού ο Νόμος Sarbanes – Oxley στην πραγματικότητα ενδυνάμωσε τις επιτροπές ελέγχου των εταιριών.

Μία άλλη έρευνα των Abbott, Parker και Peters (2002)¹⁷ εξετάζει πως τα χαρακτηριστικά των επιτροπών ελέγχου, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την επιτροπή ‘Blue Ribbon’ (Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees, BRC), επηρεάζουν την πιθανότητα παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων (financial misstatement). Τα χαρακτηριστικά μιας επιτροπής ελέγχου (audit committee) σύμφωνα με τη Blue Ribbon Committee (BRC) είναι τα εξής: Ανεξαρτησία των μελών (member Independence), οικονομική

¹⁷ Abbott L., Parker and Peters (2002), “Audit Committee Characteristics and Financial Misstatement: A Study of the Efficacy of Certain Blue Ribbon Committee Recommendations”, Working Paper Series, Available at SSRN: Available at <http://ssrn.com/abstract=319125>, day access 13/08/2013

εκπαίδευση και εξειδίκευση (financial literacy and expertise), αυξημένη αυτονομία στις σχέσεις των μελών της επιτροπής με τους εξωτερικούς ελεγκτές και τους μετόχους και μέγεθος επιτροπής (committee size).

Οι συγγραφείς εξέτασαν 41 εταιρίες με παραπονημένες αναφορές (fraudulent reports) και 88 εταιρίες, οι οποίες είχαν επαναδιατυπώσει τα ετήσια αποτελέσματά τους χωρίς σημειώσεις απάτης για την περίοδο 1991-1999 και τις σύγκριναν με ομάδες ελέγχου του ίδιου κλάδου, με παρόμοιο μέγεθος και κάποια άλλα κοινά χαρακτηριστικά (similar size, exchange listing, industry and auditor type). Τα αποτελέσματά τους έδειξαν ότι η ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου και οι συχνές συνεδριάσεις της (τουλάχιστον 4 φορές το χρόνο), συνδυάζονται αρνητικά με την πιθανότητα επανεμφάνισης παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων. Συν τοις άλλοις, υπάρχει σημαντική θετική σχέση ανάμεσα σε επιτροπή ελέγχου που δεν έχει κάποιο μέλος με οικονομική εξειδίκευση (financial expertise) και στην εμφάνιση παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο ότι τα χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου, τα οποία θα μειώσουν την πιθανότητα εμφάνισης παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων, είναι η ανεξαρτησία της επιτροπής και η οικονομική γνώση και εξειδίκευση των μελών της.

Παρόμοια συμπεράσματα με την παραπάνω έρευνα δείχνει και μία πιο πρόσφατη εργασία των Owens - Jackson (2009)¹⁸. Οι συγκεκριμένοι συγγραφείς καταλήγουν στο ότι η πιθανότητα για εμφάνιση παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων συνδέεται αρνητικά με την ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου, τον αριθμό των συνεδριάσεων της επιτροπής και τη «διευθυντική» ιδιοκτησία (managerial ownership) και θετικά με το μέγεθος της εταιρίας και τις ευκαιρίες για ανάπτυξη (firm size and firm growth opportunities). Συν τοις άλλοις, εξετάζοντας χωριστά τις εταιρίες με τελείως ανεξάρτητες επιτροπές ελέγχου, διαπίστωσαν ότι η πιθανότητα για εμφάνιση παραπονημένων οικονομικών συσχετίζεται αντιστρόφως με το επίπεδο διευθυντικής ιδιοκτησίας (managerial ownership) και τον αριθμό συνεδριάσεων των επιτροπών.

¹⁸ Owens - Jackson A., Robinson D., Shelton W., (2009), "The Association Between Audit Committee Characteristics, the Contracting Process and Fraudulent Financial Reporting", *American Journal of Business*, Vol. 24, No. 1

2.2 Ελληνική Βιβλιογραφία

Το θέμα των παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων εξετάστηκε από τον Σπάθη (2002)¹⁹. Οι συγγραφείς πρότειναν μία καινοτόμο μεθοδολογία, η οποία εντοπίζει τις εταιρίες με παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις, μέσα από την ανάλυση κάποιων χρηματοοικονομικών δεικτών. Οι δείκτες αυτοί γνωστοί και ως red flags - είναι:

- 1) Σύνολο Υποχρεώσεων/Σύνολο Ενεργητικού.
- 2) Αποθέματα/Πωλήσεις.
- 3) Καθαρά κέρδη/Πωλήσεις.
- 4) Πωλήσεις/Σύνολο Ενεργητικού.
- 5) Z - score, που φανερώνει την οικονομική δυσχέρεια μιας εταιρίας.

Ο Σπάθης (2002) εφάρμοσε τους παραπάνω δείκτες σε 76 εισηγμένες ελληνικές εταιρίες στο ΧΑΑ (38 με παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις και 38 με μη - παραπονημένες οικονομικές καταστάσεις). Οι παραπάνω δείκτες διέφεραν σημαντικά μεταξύ των εταιριών με παραπονημένες και μη οικονομικές καταστάσεις, γεγονός που αποδεικνύει ότι το συγκεκριμένο μοντέλο εύρεσης παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων μπορεί να εφαρμοστεί με επιτυχία στις εταιρίες του ΧΑΑ. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Σπάθης (2002) «οι δείκτες Αποθέματα /Πωλήσεις και Σύνολο Υποχρεώσεων / Σύνολο Ενεργητικού έχουν θετικό πρόσημο, ενώ ο δείκτης z-score αρνητικό. Αυτό σημαίνει ότι: εταιρείες με υψηλά αποθέματα ως προς τις πωλήσεις, με υψηλές υποχρεώσεις ως προς το σύνολο του ενεργητικού και χαμηλή τιμή z-score (εμφάνιση οικονομικής στενότητας), έχουν αυξημένες πιθανότητες να καταταγούν στις επιχειρήσεις που παραποιούν τις οικονομικές τους καταστάσεις.

Η ύπαρξη υψηλών αποθεμάτων δείχνει χαμηλή ανακύκλωση αλλά και πιθανή επέμβαση στην απογραφή τους για λόγους βελτίωσης των αποτελεσμάτων. Η υψηλή δανειακή επιβάρυνση σε συνδυασμό με ύπαρξη οικονομικών πιέσεων ωθεί τις εταιρείες στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων με στόχο την «ωραιοποίησή τους».

¹⁹ Σπαθής Χ. (2002), "Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων", *Λογιστής*, τεύχος 570, σελ. 1286-1294

Σε μία άλλη έρευνα, ο Σπαθής (2002)²⁰ αναπτύσσει ένα μοντέλο με το οποίο εξετάζει πως ο συνδυασμός διάφορων χρηματοοικονομικών και μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (π.χ. δικαστικές υποθέσεις εταιριών), μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διαχωρίσει τις εκθέσεις ελέγχου των ορκωτών ελεγκτών λογιστών σε «καθαρές» (non - qualified / clean) και σε εκθέσεις με παρατηρήσεις (qualified audit reports).

Το μοντέλο παρέχει πληροφορίες για την πιθανότητα μιας εταιρίας να λάβει μία έκθεση με παρατηρήσεις (qualified audit report), δεδομένων των χρηματοοικονομικών της στοιχείων και των διαφόρων δικαστικών υποθέσεων αυτής. Για το σκοπό αυτό, ο Σπαθής (2002) εξετάζει ένα δείγμα 100 ελληνικών επιχειρήσεων, που είναι εισηγμένες στο ΧΑΑ. Το δείγμα του αποτελείται από εταιρίες που παρουσιάζουν και τα δύο προαναφερόμενα είδη εκθέσεων. Χρησιμοποιώντας logistic και OLS regression models αναγνώρισε τους παράγοντες που συνδέονται με εκθέσεις ελέγχου με παρατηρήσεις (qualified audit reports). Οι παράγοντες αυτοί είναι δικαστικές εκκρεμότητες χρηματοοικονομικός κίνδυνος (z-score) και πρόσφατες ετήσιες απώλειες. Το μοντέλο του Σπαθή είναι ακριβές στην κατηγοριοποίηση του δείγματος με ακρίβεια περίπου 75% και 78%. Τα παραπάνω αποτελέσματα δείχνουν ότι το συγκεκριμένο μοντέλο είναι πιθανό να εντοπίσει εκθέσεις ελέγχου με παρατηρήσεις, αναλύοντας τις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τις εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις μιας εταιρίας.

Μία παρόμοια έρευνα δημοσιεύθηκε το 2006 από τους Σπαθή και Καραμάνη (Caramanis and Spathis, 2006)²¹. Χρησιμοποιώντας ξανά ίδια μεθοδολογία (logistic και OLS regression models), όπως παραπάνω, οι δύο συγγραφείς εξετάζουν τους συνδυασμούς χρηματοοικονομικών και μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, όπως τα έξοδα ελέγχου (audit fees) και το είδος της ελεγκτικής εταιρίας (Big Five VS non - Big Five audit firms).

Σε ένα δείγμα 185 εισηγμένων στο ΧΑΑ εταιριών, βρήκαν ότι τα έξοδα ελέγχου και το είδος της ελεγκτικής εταιρίας δεν επηρεάζουν τη ροπή των ελεγκτών

²⁰ Spathis Ch., Doumplos M., Zopounidis C. (2002), "Detecting falsified financial statements: a comparative study using multicriteria analysis and multivariate statistical techniques", *The European Accounting Review*, p. 509 – 535

²¹ Caramanis C., Spathis C. (2006), "Auditee and audit firm characteristics as determinants of audit qualifications", Evidence from the Athens stock exchange', *Managerial Auditing Journal*, Vol. 21 No. 9, p. 905-920

για τη διατύπωση γνώμης με παρατηρήσεις. Αντί αυτού, βρήκαν ότι η εμφάνιση έκθεσης ελέγχου με παρατηρήσεις συνδέεται με κάποιους χρηματοοικονομικούς δείκτες, όπως το λειτουργικό περιθώριο / σύνολο ενεργητικού. Το μοντέλο που ανέπτυξαν κατέταξε επιτυχημένα το 90% του δείγματος.

Οι Δημητρόπουλος και Αστερίου (2009)²², επεκτείνοντας τις έρευνες του Σπαθή, εξετάζουν τη αξία των οικονομικών καταστάσεων και το πως αυτές επηρεάζουν τις τιμές των μετοχών στο ελληνικό χρηματιστήριο. Πιο συγκεκριμένα εξετάζουν πως τα 'διακριτά και μη διακριτά δεδουλευμένα έσοδα' και οι 6 δείκτες επικινδυνότητας (red flag ratios) επηρεάζουν τη σχέση κερδών και απόδοσης μετοχής.

Τα αποτελέσματά τους δείχνουν «ότι 4 από τους 6 εξεταζόμενους δείκτες καθώς και τα δύο είδη accruals, έχουν αυξημένη σημαντικότητα στην εξήγηση των κινήσεων των τιμών των μετοχών». Επισημαίνουν μάλιστα ότι τα μη διακριτά είναι πιο σημαντικά συγκρινόμενα με τα διακριτά. Αυτό, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δείχνει ότι οι επιχειρηματικές συνθήκες και οι διευθυντικές επεμβάσεις οδηγούν σε μεταβλητότητα των κερδών, κάνοντας το θέμα της ποιότητας των κερδών ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τη σχέση απόδοσης μετοχής και κέρδους.

Επιπροσθέτως, βρήκαν ότι οι δείκτες «Κεφάλαιο Κίνησης/Σύνολο Ενεργητικού» και «Καθαρά Κέρδη/Πωλήσεις» επηρεάζουν αρνητικά την απόδοση των μετοχών, ενώ οι δείκτες «Καθαρά Κέρδη/Σύνολο Ενεργητικού» και «Πωλήσεις/Σύνολο Ενεργητικού» επηρεάζουν θετικά τις μετοχικές αποδόσεις.

Γενικά, οι ερευνητές καταλήγουν ότι η κερδοφορία είναι η πιο σχετική λογιστική μεταβλητή και ότι όσο λιγότερο επενδύει ένας μάνατζερ σε στοιχείο Ενεργητικού, τόσο καλύτερα επηρεάζεται η τιμή της μετοχής της εταιρίας.

Πολλές έρευνες που αφορούν ελληνικές εισηγμένες εταιρίες στο ΧΑΑ, ασχολούνται με το φαινόμενο της διαχείρισης των κερδών. Σύμφωνα με τους Μπαλαλέξη (2004)²³ και Κουμανάκο κ.ά. (2005), ως δημιουργική λογιστική ή διαχείριση κερδών ορίζεται η διαδικασία όπου σκοπίμως παραβιάζονται ή παραποιούνται οι Γενικά Αποδεκτές Αρχές της Λογιστικής (GAAP), με σκοπό να παρουσιαστούν οι οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα συμφέροντα κάποιου.

²² Dimitropoulos E. Panagiotis, Asteriou Dimitrios (2009), "The value relevance of financial statements and their impact on stock prices. Evidence from Greece", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 24, Issue 3, p. 248 – 265

²³ Baralexis, S., (2004), "Creative accounting in small advancing countries: the Greek case", *Managerial Auditing Journal* 19, 440–461

Σύμφωνα με τον Μπαραλέξη (2004), το φαινόμενο της διαχείριση κερδών συμβαίνει όταν οι μάνατζερ χειραγωγούν τα κέρδη για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα αντί αυτά των μετόχων. Ο παραπάνω ορισμός δείχνει ότι υπάρχουν δύο τρόποι δημιουργικής λογιστικής: ο νόμιμος και ο παράνομος (Μπαραλέξης, 2004).

Διάφορες εμπειρικές έρευνες (Dechow and Skinner, 2000) δείχνουν ότι οι εταιρίες εμπλέκονται με μεθόδους δημιουργικής λογιστικής για χρηματιστηριακούς κυρίως λόγους. Ο Μπαραλέξης (2004) παραθέτει μία σειρά ερευνών που αποδεικνύουν ότι η διαχείριση κερδών συμβαίνει για να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες της διοίκησης και των διαφόρων χρηματοοικονομικών αναλυτών, αφού αν οι προσδοκίες των παραπάνω μερών δεν ικανοποιηθούν, τότε θα υπάρξει αντίκτυπος στην τιμή της μετοχής.

Μετά από μια επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, ο Μπαραλέξης (2004) καταλήγει στο ότι τα κέρδη «χειρίζονται» για σκοπούς προσφοράς ιδίων κεφαλαίων και σε περιόδους διαπραγματεύσεων. Επίσης η διαχείριση κερδών συμβαίνει για φορολογικούς λόγους καθώς και σε περιπτώσεις αποζημίωσης στελεχών μέσω μπόνους. Εξετάζοντας τη σχετικότητα της διαχείρισης των κερδών σε «a priori» βάση, ο Μπαραλέξης (2004) προσπαθεί να επαληθεύσει αυτή τη σχετικότητα, εξετάζοντας τις εκθέσεις των ελεγκτών που συνοδεύουν τις οικονομικές καταστάσεις των ελληνικών εισηγμένων εταιριών.

Τα αποτελέσματα του δείχνουν ότι «υπάρχουν πολλοί καλοί λόγοι που επιβεβαιώνουν τη διαχείριση των κερδών στην Ελλάδα». Σύμφωνα με το συγγραφέα, οι κύριοι λόγοι για τους οποίους οι ελληνικές εταιρίες εφαρμόζουν τη διαχείριση κερδών είναι:

- 1) Για να αντλήσουν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές (χρηματοδότηση από τράπεζες, αγορές κεφαλαίων, κλπ).
- 2) Για να αποφύγουν τη δημοσιοποίηση ζημιών ή τη μείωση κερδών.
- 3) Για να μειώσουν τους φόρους εισοδήματος²⁴.

Επιπρόσθετοι λόγοι θεωρούνται η αδύναμη εταιρική διακυβέρνηση και οι ευκαιρίες που παρέχονται από την ελληνική νομοθεσία. Τέλος, οι Κουμανάκος, Συριόπουλος και Γεωργόπουλος, (2005) εξετάζουν αν οι ελληνικές εισηγμένες εταιρίες που προχώρησαν σε εξαγορές και συγχωνεύσεις κατά την περίοδο 2001 - 2003, τείνουν να χειραγωγούν τα λογιστικά κέρδη τους προς τα πάνω, πριν την

²⁴ Μπαραλέξης, Σ. (2001), «Η Άσκηση της Επινοητικής Λογιστικής από τις Ελληνικές Επιχειρήσεις», *Λογιστής*, Ιούλιος, σελ. 1109-1119

έναρξη και την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξαγοράς ή συγχώνευσης. Εστιάζοντας στα διακριτά δεδουλευμένα έσοδα , ως μέτρο για τη χειραγώγηση των κερδών, βρήκαν τελικά ότι οι μάνατζερ δεν προχωρούν σε χειραγώγηση κερδών πριν και μετά την ολοκλήρωση της συμφωνίας. Σημειώνουν ωστόσο τους περιορισμούς της έρευνάς τους.

Το ελληνικό παράρτημα της πολυεθνικής ελεγκτικής εταιρίας Grant Thornton, δημοσίευσε το 2008 μία έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ) στις εισηγμένες εταιρίες στο ΧΑ για τη χρήση 2007.

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω έρευνα είναι ότι οι ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις στην πλειονότητά τους εφαρμόζουν ορθά τα Δ.Π.Χ.Π. και προσαρμόζονται επιτυχώς στις αυξημένες ανάγκες πληροφόρησης. Παράλληλα, όμως, οι συγγραφείς επισημαίνουν τα προβλήματα που υπάρχουν και σχετίζονται με «τη γνωστοποίηση πληροφοριών για τα χρηματοοικονομικά μέσα, και την αντιστάθμιση κινδύνων, καθώς και με τη γνωστοποίηση πληροφοριών σχετικά με την υπεραξία από την ενοποίηση επιχειρήσεων» (Grant Thornton, 2008)²⁵. Συν τοις άλλοις, αναφέρουν την ανεπάρκεια γνωστοποιήσεων για συγκεκριμένα Πρότυπα και κυρίως για νέα Πρότυπα (π.χ. Δ.Π.Χ.Π. 7) καθώς και την υποβάθμιση ή την μη παράθεση σημαντικών πληροφοριών.

Αναφερόμενοι στα συμπεράσματα που αφορούν τις εκθέσεις ελέγχου των ορκωτών ελεγκτών λογιστών, η έρευνα της Grant Thornton (2008) επισημαίνει τα εξής: «Προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός ότι σε περίπου μία στις δύο εταιρίες, οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές χορηγούν διαφοροποιημένες εκθέσεις ελέγχου, με την πλειονότητά τους να αφορούν στη μη διενέργεια προβλέψεων για ενδεχόμενους φόρους. Είναι εμφανές ότι, πλέον, έχει καθιερωθεί από τις επιχειρήσεις ως πρακτική, η μη διενέργεια ή η υποεκτίμηση των προβλέψεων φόρων, στη λογική ότι δεν μπορούν να εκτιμηθούν αξιόπιστα τυχόν φόροι που θα προκύψουν από ενδεχόμενους φορολογικούς ελέγχους».

Αναλυτικότερα, τα αποτελέσματα της έρευνας της Grant Thornton (2008), για τις παρατηρήσεις των πιστοποιητικών ελέγχου των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών στο σύνολο των Εισηγμένων στο Χ.Α. για το 2007 έχουν ως εξής :

²⁵ Grant Thornton (2008), “Επιπτώσεις των IFRS στις εισηγμένες εταιρίες στο ΧΑ για τη χρήση 2007”, Διαθέσιμο στο: <http://www.grant-thornton.gr>, ημερ. ανάκτησης 06/09/2013, Αθήνα

- 1) Στο 56% των εταιρειών χορηγήθηκε έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη, έναντι 50,5% στη χρήση 2006.
- 2) Στο 41% χορηγήθηκε έκθεση ελέγχου με σύμφωνη γνώμη και με θέματα έμφασης, έναντι 43,5% στη χρήση 2006.
- 3) Στο 2% των εταιρειών χορηγήθηκαν εκθέσεις ελέγχου με εξαιρέσεις ή με αρνητική γνώμη, έναντι 6% στη χρήση 2006.
- 4) Το 75% (109 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν σε αβέβαιη έκβαση μελλοντικών φορολογικών ελέγχων για προηγούμενες χρήσεις οι οποίες είναι ανέλεγκτες από τις φορολογικές αρχές. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 86% (134 εταιρείες).
- 5) Το 7,5% (11 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν σε θέματα αβεβαιότητας συνέχισης της δραστηριότητας λόγω χαμηλών ιδίων κεφαλαίων. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 13% (20 εταιρείες).
- 6) Το 8% (12 εταιρείες) των περιπτώσεων εκθέσεων ελέγχου οι οποίες περιείχαν θέματα έμφασης ή εξαίρεσης αφορούσαν στην έκβαση τυχόν εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων. Το αντίστοιχο ποσοστό στην προηγούμενη χρήση ανέρχονταν σε 10% (15 εταιρείες).
- 7) Αν και συναντούμε όλους τους τύπους εκθέσεων ελέγχου, βασική διαπίστωση είναι η προσαρμογή των Οικονομικών Καταστάσεων των εισηγμένων εταιρειών στις αρχές των Δ.Π.Χ.Π. και ο σχετικά ομοιόμορφος τρόπος αντιμετώπισης από τους ελεγκτές στα βασικά θέματα και συμπεράσματα του ελέγχου τους». (Grant Thornton, 2008).

Τέλος, οι Tsalavoutas, André και Evans (2012)²⁶ εξετάζουν «τη σχετικότητα της αξίας» πριν και μετά την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΠΧΠ στην Ελλάδα. Δεν βρήκαν σημαντική αλλαγή στη αξία της λογιστικής αξίας των ιδίων κεφαλαίων και των κερδών, ανάμεσα στα έτη πριν και μετά την εφαρμογή των ΔΠΧΠ (2004 και 2005) και καταλήγουν στο ότι το λογιστικό πλαίσιο δεν είναι ικανό από μόνο του να αλλάξει την άποψη όσων συμμετέχουν στην αγορά για τη σχετική αξία των λογιστικών πληροφοριών. Παρ' όλα αυτά, οι Tsalavoutas, et al. (2012) αναφέρουν ότι οι περισσότερες πληροφορίες που δημοσιεύονται με την εφαρμογή των ΔΠΧΠ, σε

²⁶ Tsalavoutas I, Andre P & Evans L (2012), "The transition to IFRS and the value relevance of financial statements in Greece", *British Accounting Review*, 44 (4), pp. 262-277

σχέση με αυτές που δημοσιεύονταν με το ελληνικό λογιστικό πλαίσιο, θεωρούνται ότι δίνουν επιπλέον αξία στις λογιστικές καταστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ

3.1 Ο ρόλος του Εξωτερικού Ελεγκτή

Στην πορεία των εργασιών, κάθε επιχείρηση αναλαμβάνει διάφορες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις προς διάφορα άτομα όπως τους μετόχους της, πιστωτές, εργαζόμενους, επενδυτές και καταναλωτικό κοινό. Παραδείγματος χάρη, φέρει την υποχρέωση να διαχειριστεί κατά τρόπο αποδοτικό τα κεφάλαια που της εμπιστεύονται οι μέτοχοι και οι δανειστές, να παράγει προϊόντα και να προσφέρει υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και να λειτουργεί μέσα στα πλαίσια που ορίζουν οι σχετικοί νόμοι και τα συναλλακτικά ήθη και έθιμα.

Εννοείται ότι οι τρίτοι επιθυμούν να γνωρίζουν πόσο ικανοποιητική είναι η εκπλήρωση των υποχρεώσεων κάθε επιχείρησης προς αυτούς. Έτσι λοιπόν, επιδιώκουν να έχουν τακτική και έγκυρη ενημέρωση σχετικά με την πορεία των εργασιών της αλλά και των προοπτικών της. Στην πράξη, οι επιχειρήσεις ενημερώνουν τους τρίτους σε τακτά χρονικά διαστήματα και τουλάχιστον μια φορά το χρόνο, καταρτίζοντας και δημοσιοποιώντας εκθέσεις – απολογισμούς, οι πιο γνωστές από τις οποίες είναι οι λογιστικές καταστάσεις. Αυτές οι καταστάσεις περιέχουν πληροφορίες σχετικά με τη χρηματοοικονομική θέση της επιχείρησης και τα αποτελέσματα των εργασιών της, τις προοπτικές της και την ικανότητα της να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις και να τηρεί τις δεσμεύσεις της έναντι των τρίτων.

Είναι όμως αξιόπιστες οι πληροφορίες που περιέχουν οι λογιστικές καταστάσεις; Μήπως οι ισχυρισμοί της διοίκησης δεν είναι ειλικρινείς; Μήπως η επιχείρηση επέτυχε τους σκοπούς της θέτοντας σε κίνδυνο τις προοπτικές ανάπτυξης της ή και ακόμη τη δυνατότητα να επιβιώσει στο άμεσο μέλλον; Μήπως η βελτιωμένη χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης είναι αποτέλεσμα παράνομων ενεργειών της; Μήπως η όλη λειτουργία της αντιβαίνει προς το

κοινωνικό συμφέρον; Ευθύνη του εξωτερικού ελεγκτή είναι να απαντήσει σε όλα αυτά τα ερωτήματα. Ο εν λόγω ελεγκτής διενεργεί τον έλεγχο των λογιστικών καταστάσεων και εκφέρει γνώμη για το βαθμό της αξιοπιστίας τους, την ειλικρίνεια των ισχυρισμών των μελών της διοίκησης και για τις προοπτικές της επιχείρησης. Η εκ μέρους του εξωτερικού ελεγκτή επαλήθευση ή διάψευση των ισχυρισμών της διοίκησης συμβάλλει ουσιαστικά στην προστασία των συμφερόντων:

α) Του κοινωνικού συνόλου, γιατί δημοσιοποιεί περιπτώσεις παράβασης νόμων, μόλυνσης του περιβάλλοντος, παραπλάνησης του καταναλωτικού κοινού κ.λπ.,

β) Του Δημοσίου, γιατί εντοπίζει απόκρυψη φορολογητέων κερδών, μη απόδοση των παρακρατηθέντων φόρων κ.λπ.,

γ) Του προσωπικού της καθώς ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους για τη μη καταβολή έστω και των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων, τη μη απόδοση των κρατήσεων των εργαζομένων στους ασφαλιστικούς οργανισμούς κ.λπ.,

δ) Των μετόχων, των δανειστών και των προμηθευτών καθώς δημοσιοποιεί αποκλίσεις των στοιχείων των λογιστικών καταστάσεων από την πραγματικότητα και επιτρέπει την άντληση αξιόπιστων πληροφοριών σχετικά με τη ρευστότητα και την αποδοτικότητα της επιχείρησης,

ε) Των μελλοντικών επενδυτών, γιατί τους ενημερώνει εκτός των άλλων και για τις δεσμεύσεις της επιχείρησης που δεν αναγράφονται στις λογιστικές καταστάσεις της, παρόλο ότι η έκβαση τους επηρεάζει σημαντικά τις προοπτικές της.

Τα πλήρως τεκμηριωμένα πορίσματα του εξωτερικού ελέγχου, τα οποία γίνονται γνωστά στο ευρύτερο κοινό με τη δημοσίευση του πιστοποιητικού ελέγχου, συμβάλλουν στην:

α) Ενίσχυση της θέσης των επιχειρήσεων ανάμεσα στους άλλους φορείς της κοινωνίας,

β) Ορθολογικότερη κατανομή και εκμετάλλευση των οικονομικών πόρων,

γ) Δημιουργία ευκαιριών επένδυσης και οικονομικής ανάπτυξης καθώς ενισχύουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών προς τις επιχειρηματικές μονάδες και διευρύνουν το ρόλο των αγορών χρήματος και κεφαλαίου,

δ) Ανάπτυξη εκείνων των οικονομικών μονάδων που είναι οργανωμένες ορθολογικά και λειτουργούν αποδοτικά,

ε) Διεύρυνση της αγοράς των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρουν οι επιχειρήσεις.

Η σπουδαιότητα του ρόλου του εξωτερικού ελεγκτή δεν μπορούσε να διαφύγει της προσοχής του νομοθέτη. Έτσι λοιπόν, στη χώρα μας, οι μεγάλες ανώνυμες εταιρίες είναι υποχρεωμένες από το νόμο να υποβάλλουν τις λογιστικές τους καταστάσεις σε τακτικό έλεγχο από εξωτερικούς ελεγκτές. Σε άλλες χώρες με οργανωμένες αγορές κεφαλαίου, τον τακτικό έλεγχο των λογιστικών βιβλίων επιζητούν οι ίδιοι οι μέτοχοι. Ο ρόλος του ελεγκτή είναι ιδιαίτερα σημαντικός σήμερα που καταργούνται τα σύνορα και οι φραγμοί στην κίνηση κεφαλαίων από μια χώρα στην άλλη. Έτσι, οι θετικές διαβεβαιώσεις του ελεγκτή για την αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων επιτρέπουν, για παράδειγμα, στις ελληνικές επιχειρήσεις να αντλούν κεφάλαια από διεθνείς χρηματαγορές, να επεκτείνουν τις εξαγωγές τους σε αγορές άλλων χωρών, να συγχωνεύουν τις παραγωγικές δραστηριότητες τους με αυτές ξένων εταιριών κ.λπ. Τη συμβολή του εξωτερικού ελέγχου στη διευκόλυνση της κίνησης κεφαλαίων και στην ανάπτυξη της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς έχει αναγνωρίσει και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα αρμόδια όργανα της επιδιώκουν την εναρμόνιση του ελεγκτικού επαγγέλματος στις χώρες μέλη της ώστε να αναβαθμιστεί η θέση του ελεγκτή και να ενισχυθεί το κύρος του διεθνώς.

Από τα ανωτέρω συνεπάγεται ότι αυτή η ίδια η σπουδαιότητα της θέσης του ελεγκτή επιβάλλει όπως αυτός διαθέτει ιδιαίτερα προσόντα, υψηλό ήθος και εξαιρετική επαγγελματική και επιστημονική κατάρτιση. Η επάρκεια και η καταλληλότητα των προσόντων του εξαρτώνται από το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον της χώρας στην οποία ασκεί το επάγγελμά του.

3.2 Καθήκοντα και Υποχρεώσεις του Ελεγκτή

Σύμφωνα με το νόμο 2190 του 1920, τον έλεγχο των λογιστικών καταστάσεων των ανώνυμων εταιριών ασκούν οι κοινοί ελεγκτές ή οι ορκωτοί ελεγκτές. Συγκεκριμένα το άρθρο 36 ορίζει: «Προκειμένου να ληφθεί έγκυρα απόφαση από τη Γενική

Συνέλευση σχετικά με τους ετήσιους λογαριασμούς (ετήσιες οικονομικές καταστάσεις), αυτοί θα πρέπει να έχουν ελεγχθεί προηγουμένως από δύο τουλάχιστον ελεγκτές. Οι ανώνυμες εταιρίες, οι οποίες υπερβαίνουν τα όρια της παρ.6 του άρθρου 42^α, εκλέγουν υποχρεωτικά τους ελεγκτές τους από τους Ορκωτούς Λογιστές του Σώματος Ορκωτών Λογιστών.....». Σύμφωνα με το άρθρο 36^α του νόμου 2190, οι δύο κοινοί ελεγκτές πρέπει να είναι πτυχιούχοι ανωτάτων οικονομικών σχολών. Ωστόσο, υστερούν έναντι των ορκωτών ελεγκτών ως προς τα προσόντα και την επαγγελματική ανεξαρτησία, με αποτέλεσμα το έργο τους να μη χαρακτηρίζεται πάντοτε από πληρότητα και μεθοδικότητα.

Στο άρθρο 37 του νόμου 2190 ορίζεται ότι οι κοινοί και ορκωτοί ελεγκτές είναι υποχρεωμένοι να:

- α) Διεξάγουν έλεγχο των οικονομικών (λογιστικών) καταστάσεων και ειδικότερα να παρακολουθούν τη λογιστική και διαχειριστική κατάσταση της εταιρίας κατά τη διάρκεια της χρήσης, να ελέγχουν την ακρίβεια και τη νομιμότητα των εγγραφών στα βιβλία, έτσι ώστε να είναι σε θέση να εξακριβώσουν, εάν ο ισολογισμός απεικονίζει την οικονομική κατάσταση της εταιρίας και η κατάσταση των αποτελεσμάτων χρήσης, τα ακριβή αποτελέσματα (κέρδος ή ζημία) που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της χρήσης,
- β) Κάνουν υποδείξεις προς το διοικητικό συμβούλιο της εταιρίας που είναι αναγκαίες για την πρόληψη ζημιάς,
- γ) Αναφέρουν στον Υπουργό Εμπορίου τυχόν παραβάσεις του νόμου και του καταστατικού π.χ. μείωση του μετοχικού κεφαλαίου κάτω από ελάχιστο όριο,
- δ) Παρίστανται στη γενική συνέλευση των μετόχων για να παρέχουν επεξηγηματικές πληροφορίες σχετικά με τον έλεγχο που έχουν διενεργήσει.

Συν τοις άλλοις, σύμφωνα με το άρθρο 63γ οι ελεγκτές πρέπει να δείχνουν επιμέλεια κατά τη διεξαγωγή του ελέγχου και να τηρούν απόλυτη εχεμύθεια για όσα παρατηρούν στη λειτουργία της υπό έλεγχο εταιρίας. Πρέπει επίσης, να δηλώνουν εγκαίρως κώλυμα άσκησης του ελέγχου. Στο ίδιο θέμα αναφέρεται και το τρίτο από τα γενικά πρότυπα της Ελεγκτικής. Ορίζει ότι ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να επιδεικνύει εύλογη επαγγελματική επιμέλεια κατά τη διενέργεια του ελέγχου και τη σύνταξη της έκθεσης ελέγχου. Εξαιτίας του ότι οι διατάξεις του νόμου 2190 και το

γενικό πρότυπο της Ελεγκτικής είναι γενικού περιεχομένου, το Π.Δ. 226 του 1992 εισάγει ορισμένες εξειδικευμένες ρυθμίσεις που αφορούν τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του ορκωτού ελεγκτή.

Συγκεκριμένα, ορίζει ότι ο ορκωτός ελεγκτής έχει υποχρέωση να:

- α) Διενεργεί τον έλεγχο σύμφωνα με τα ελεγκτικά πρότυπα και τους κανόνες του ελεγκτικού επαγγέλματος,
- β) Καλύπτει όλες τις πτυχές της υπό έλεγχο επιχείρησης που συσχετίζονται με τις ελεγχόμενες λογιστικές καταστάσεις,
- γ) Αξιολογεί την αποτελεσματικότητα των λογιστικών συστημάτων και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου,
- δ) Υποβάλλει στα μέλη του διοικητικού συμβουλίου έκθεση με τα πορίσματα του ελέγχου και τις σχετικές υποδείξεις του,
- ε) Ασκεί τα καθήκοντα του σύμφωνα με όσα ορίζουν οι νόμοι, οι κανόνες δεοντολογίας του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών και οι και οι κανονιστικές διατάξεις,
- ζ) Συμπεριφέρεται κατά τρόπο που αρμόσει στην ιδιότητα του.

Οι ανωτέρω υποχρεώσεις αφορούν τον ελεγκτή προσωπικά, είναι δηλαδή ατομικές και όχι συλλογικές. Δεν αφορούν την ελεγκτική εταιρία ή την κοινοπραξία στην οποία υπηρετεί ο ελεγκτής. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν είναι ανάμεσα στις υποχρεώσεις του ελεγκτή η τήρηση των λογιστικών βιβλίων, η διεξαγωγή της απογραφής των στοιχείων του ισολογισμού και ασφαλώς η κατάρτιση των λογιστικών καταστάσεων. Την υποχρέωση αυτή έχουν τα μέλη της διοίκησης της ελεγχόμενης επιχείρησης, καθώς είναι αυτά και μόνο αυτά που υπογράφουν τις λογιστικές καταστάσεις. Ο ορκωτός ελεγκτής έχει ορισμένες υποχρεώσεις και προς το Σώμα των Ορκωτών Ελεγκτών. Συγκεκριμένα οφείλει να μην υπερβαίνει το ανώτατο όριο της ετήσιας απασχόλησης του και να ενημερώνει το Σώμα σχετικά με την εκ μέρους του αποποίηση της εκλογής του για διεξαγωγή ελέγχου ή ανάληψη της ευθύνης διεξαγωγής του. Επίσης οφείλει να υποβάλλει στο Εποπτικό Συμβούλιο αντίγραφο των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων που έχει ελέγξει μαζί με το πιστοποιητικό ελέγχου που έχει εκδώσει καθώς και ανάλυση των ωρών απασχόλησης του ιδίου και του βοηθητικού προσωπικού.

Οι ανωτέρω υποχρεώσεις απορρέουν από τον όρκο που δίνει ο ελεγκτής κατά την ανάληψη των καθηκόντων του και την εγγραφή του στο Μητρώο Ελεγκτών. Αναλυτικότερα, ο ελεγκτής ορκίζεται να τηρεί κατά την άσκηση του επαγγέλματος του επακριβώς το Σύνταγμα και τους νόμους του Ελληνικού Κράτους, αλλά και τους δεοντολογικούς κανόνες που διέπουν το ελεγκτικό επάγγελμα και να εκτελεί τίμια και ευσυνείδητα τα καθήκοντα και το ρόλο του. Το συγκεκριμένο επάγγελμα, δηλαδή αυτό του Ορκωτού Ελεγκτή είναι ασυμβίβαστο ως προς:

- α) Την ιδιότητα του εμπόρου.
- β) Την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου, υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ., δικηγόρου, συμβολαιογράφου.
- γ) Οποιαδήποτε έμμισθη υπηρεσία σε ιδιωτική επιχείρηση ή Ν.Π.Ι.Δ., ή οργανισμό ή την εργασία ως ιδιωτικού συμβούλου Α.Ε. ή ακόμη και διαχειριστή Ε.Π.Ε.
- δ) Την τήρηση λογιστικών βιβλίων.
- ε) Κάθε άλλη περίπτωση όπου υφίσταται ασυμβίβαστο από την κοινή νομοθεσία.

Στον Ορκωτό Ελεγκτή απαγορεύεται η απόκτηση με οποιοδήποτε τρόπο μετοχών της ελεγχόμενης από τον ίδιο εταιρείας, ο δανεισμός προς την εν λόγω εταιρία αλλά και το αντίστροφο, καθώς και η παροχή εγγύησης προς τρίτους από αυτήν υπέρ του ελέγχοντος και αντιστρόφως. Το Π.Δ. 226 και άλλα νομοθετήματα θεσπίζουν ορισμένες ειδικότερες υποχρεώσεις του ορκωτού ελεγκτή για κοινοποίηση συγκεκριμένων πληροφοριακών στοιχείων.

Έτσι, ο ορκωτός ελεγκτής οφείλει να γνωστοποιεί εγγράφως:

- α) Στον Υπουργό Εμπορίου, τις παραβάσεις του νόμου ή και του καταστατικού που διαπιστώνει κατά την άσκηση των καθηκόντων του,
- β) Στην αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών, τις παραβάσεις των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας,
- γ) Στην Τράπεζα της Ελλάδος, τις παραβάσεις των πιστωτικών κανόνων και ρυθμίσεων που διαπιστώνει κατά τον έλεγχο πιστωτικών οργανισμών (π.χ. τράπεζες, κ.λπ.)

Ενδεχόμενη παραβίαση των παραπάνω καθηκόντων και υποχρεώσεων των ορκωτών ελεγκτών επιφέρει αστική, ποινική και πειθαρχική ευθύνη.

3.3 Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή

Ο ορκωτός ελεγκτής φέρει αστική ευθύνη έναντι της εταιρίας που ελέγχει και των τρίτων, ποινική και πειθαρχική ευθύνη. Στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου πραγματοποιείται ανάλυση των αιτίων και συνεπειών κάθε κατηγορίας ευθύνης.

Αστική Ευθύνη

Ο νόμος 2190 ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν την ευθύνη των ελεγκτών απέναντι στην εταιρία και μόνο. Παρόλο αυτά, με τη ρύθμιση αυτή δεν αποκλείει την ευθύνη τους και έναντι των τρίτων. Συγκεκριμένα το άρθρο 37 παρ. 3 έχει ως εξής: «Οι ελεγκταί ευθύνονται κατά την ενάσκηση των καθηκόντων των δια παν πταίσμα, υποχρεούμενοι εις αποζημίωσιν της εταιρίας. Η εκ του παρόντος ευθύνη δεν δύναται να αποκλεισθεί ή τροποποιηθεί. Η αξίωσιν της εταιρίας παραγράφεται μετά διετίαν». Η ευθύνη των ελεγκτών είναι ατομική όχι συλλογική, έστω και αν διενήργησαν τον έλεγχο δύο ή περισσότεροι ελεγκτές. Όπως ρητά ορίζει το προηγούμενο άρθρο του νόμου 2190, καταλογίζεται ευθύνη στον ελεγκτή μόνο όταν υπάρχει παράβαση καθήκοντος, πταίσμα και ζημιά.

Η ευθύνη του ελεγκτή είναι δικαιοπρακτική γιατί απορρέει από τη συμβατική σχέση του με την επιχείρηση που ελέγχει. Συγκεκριμένα, ο ελεγκτής έχει αναλάβει συμβατικά την υποχρέωση έναντι της επιχείρησης να διεξάγει με επιμέλεια τον έλεγχο των βιβλίων της. Η μη εκπλήρωση ή η πλημμελής εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής συνιστά παράβαση της σύμβασης. Είναι πρακτικώς αδύνατο να προσδιοριστεί αντικειμενικά η επιμέλεια με την οποία ο ελεγκτής ασκεί τα καθήκοντα του. Και αυτό γιατί οι ιδιαιτερότητες κάθε ελεγχόμενης μονάδας, οι ιδιομορφίες του αντικειμένου της ελεγκτικής εργασίας, οι παρατηρούμενες διαφοροποιήσεις στο επίπεδο των επαγγελματικών ικανοτήτων του ορκωτού ελεγκτή και των συνεργατών του καθώς και άλλοι παράγοντες παρεμποδίζουν την υιοθέτηση

και εφαρμογή ενός ενιαίου κριτηρίου αντικειμενικής μέτρησης της επαγγελματικής του επιμέλειας.

Γενικά γίνεται δεκτό ότι ο κοινός ή ο ορκωτός ελεγκτής ασκεί με εύλογη επιμέλεια τα καθήκοντα του, εάν:

- α) Επιδεικνύει την επιδεξιότητα και την κατάρτιση που θα επεδείκνυε οποιοσδήποτε άλλος εξίσου ικανός ελεγκτής κατά την άσκηση του συγκεκριμένου ελέγχου,
- β) Ακολουθεί τα ελεγκτικά πρότυπα, τους κανόνες και τις οδηγίες του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών
- γ) Διερευνά εμπειριστατώμενα τα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέγει και αξιολογεί με ιδιαίτερη προσοχή την αποδεικτική τους ισχύ,
- δ) Αναλαμβάνει την άσκηση του ελέγχου των λογιστικών καταστάσεων με ευθύτητα και καλή πίστη,
- ε) Δε δέχεται να αναλάβει τον έλεγχο γιατί φρονεί ότι τα προσόντα του και η γενική εμπειρία του δεν επαρκούν γι' αυτό το έργο,
- ζ) Φροντίζει ώστε οι συνεργάτες του να επιδεικνύουν εύλογη επιμέλεια.

Ο ελεγκτής ευθύνεται επίσης για κάθε πταίσμα, δηλαδή για δόλο και βαριά ή ελαφρά αμέλεια. Έτσι, εάν δεν κατέβαλε την αναμενόμενη επιμέλεια και δεν μπόρεσε να ανακαλύψει ορισμένες λογιστικές ατασθαλίες ή παρανομίες τότε ευθύνεται έναντι της επιχείρησης. Τελικά ο ελεγκτής φέρει την ευθύνη να αποζημιώσει την επιχείρηση για κάθε ζημιά που της προκάλεσε με την παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του. Η ευθύνη των ελεγκτών δεν είναι δυνατόν να αποκλειστεί ή να τροποποιηθεί. Δεν έχουν επομένως καμία ισχύ οι όροι του καταστατικού μιας εταιρίας ή της σύμβασης για ανάθεση του ελεγκτικού έργου που αποσκοπούν στον περιορισμό της ευθύνης του ελεγκτή. Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης προστατεύει το δημόσιο συμφέρον.

Αυτή η απαγόρευση ισχύει για το χρόνο πριν τη διενέργεια του ελέγχου και όχι μετά την ολοκλήρωση του, διότι τότε θα ήταν δυνατό να προκύψει κάποια ζημιά για την επιχείρηση και επομένως να μπορεί να αξιώσει αποζημίωση. Ύστερα από το πέρας της ζημιάς και τη δημιουργία της απαίτησης, η επιχείρηση μπορεί να παραιτηθεί από την αξίωση της κατά των ελεγκτών ή να βρεθεί κάποια συμβιβαστική

λύση. Χρειάζεται όμως σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι ενδεχόμενη αξίωση κατά του ελεγκτή υπόκειται σε διετή παραγραφή. Ο ελεγκτής ευθύνεται και έναντι των τρίτων των οποίων τα συμφέροντα έβλαψε με την παράβαση α) των ελεγκτικών του καθηκόντων και ιδίως του καθήκοντος της εχεμύθειας και β) των παρεπόμενων υποχρεώσεων του. Επειδή δεν υπάρχει συμβατική σχέση ανάμεσα στον ελεγκτή και τους τρίτους, η ευθύνη του κρίνεται κατά τις διατάξεις για τις δικαιοπραξίες. Έτσι λοιπόν, ο ελεγκτής ευθύνεται για την αποζημίωση των τρίτων των οποίων έβλαψε τα συμφέροντα με πράξεις ή παραλείψεις του, σύμφωνα με όσα ορίζουν τα άρθρα 914 και 919 του Αστικού Κώδικα. Ειδικά για τους ορκωτούς ελεγκτές ισχύει η διάταξη του άρθρου 19 του Π.Δ., σύμφωνα με αυτή για τη θεμελίωση του πταίσματος δεν είναι αρκετή η ελαφρά αμέλεια, αλλά απαιτείται να υπάρχει δόλος και βαριά αμέλεια. Συν τοις άλλοις, θα πρέπει να τεκμηριωθεί ότι η ζημιά προκλήθηκε από τη χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου που δημοσιεύεται μαζί με τις λογιστικές καταστάσεις.

Ο ελεγκτής εξακολουθεί να είναι υπεύθυνος για την ελεγκτική εργασία του και μετά την υποβολή του πιστοποιητικού ελέγχου στη διοίκηση της επιχείρησης. Έτσι, όταν διαπιστώσει από την εξέταση μεταγενέστερων της χρήσης γεγονότων ότι η οικονομική κατάσταση της επιχείρησης δεν ήταν αυτή που παρουσίαζαν οι λογιστικές καταστάσεις, τότε προβαίνει σε τροποποίηση του περιεχομένου του πιστοποιητικού ή σε ανάκληση της υπογραφής του για να περιορίσει τη ζημιά που η εσφαλμένη γνώμη του μπορεί να προκαλέσει στους τρίτους. Προς γνώση του κοινού, μία πιθανή τροποποίηση δημοσιεύεται σε εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας. Για να είναι σε θέση ο ορκωτός ελεγκτής να ανταποκριθεί πλήρως στις απαιτήσεις της επιχείρησης και των τρίτων προς αποζημίωση, θα πρέπει να έχει ασφαλιστική κάλυψη από νομίμως λειτουργούσα ασφαλιστική εταιρία. Το άρθρο 19 Π.Δ. 226 ορίζει ότι η ασφαλιστική κάλυψη δεν μπορεί να είναι κατώτερη του δεκαπλάσιου των εκάστοτε συνολικών ετήσιων αποδοχών του Προέδρου του Αρείου Πάγου ή του 150% του συνόλου των αμοιβών τις οποίες ο ορκωτός ελεγκτής ή η ελεγκτική εταιρία ή κοινοπραξία ορκωτών ελεγκτών έλαβαν κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο.

Κάθε εταιρία ή κοινοπραξία ελεγκτών μπορεί αντί να καλύπτεται μέσω ασφαλιστικής εταιρίας, να επενδύσει σε τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από το δεκαπλάσιο των εκάστοτε συνολικών ετήσιων αποδοχών του Προέδρου του Αρείου Πάγου. Οι τίτλοι αυτοί πρέπει να είναι τοποθετημένοι επ’

ονόματι της εταιρίας ή της κοινοπραξίας σε τράπεζα που λειτουργεί νόμιμα στη χώρα μας. Αντίγραφο δε του σχετικού αποδεικτικού αυτής της τοποθέτησης υποβάλλεται στη γραμματεία του εποπτικού συμβουλίου του Σ.Ο.Ε.

Ποινική Ευθύνη

Η παράβαση εκ μέρους του ελεγκτή του καθήκοντος α) της μη παράνομης θεώρησης των ετήσιων λογιστικών καταστάσεων, β) της εχεμύθειας και γ) της δήλωσης κωλύματος διορισμού του ως ελεγκτή συνεπάγεται την ποινική του ευθύνη. Ο νομοθέτης ορίζει το είδος και το ύψος της ποινής (τιμωρίας) για κάθε περίπτωση παράβασης του καθήκοντος. Κατά το άρθρο 63β του νόμου 2190 ορίζεται ότι: “Ελεγκτές ανώνυμων εταιριών... αν από αμέλεια θεώρησαν ως νομίμως έχοντα, ισολογισμό που καταρτίστηκε παρά τις διατάξεις του νόμου και του καταστατικού, τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι τριών μηνών και με χρηματική ποινή μέχρι 80000 δρχ ή με μία από τις ποινές αυτές. Σε περίπτωση όμως δόλου τιμωρούνται με τις ποινές του άρθρου 57”.

Το άρθρο 63γ παρ.2 του ίδιου νόμου αναφέρεται στην παράβαση του καθήκοντος της εχεμύθειας του ελεγκτή και ορίζει ότι: “Τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρι τριών μηνών πας ελεγκτής ανωνύμων εταιρειών, όστις δεν ήθελε τηρήσει απόλυτον εχεμύθεια, περί των παρ’ αυτού παρατηρηθέντων εν τη λειτουργία της εταιρείας...” Το ίδιο θέμα καλύπτει και το άρθρο 16 Π.Δ. 226 που δηλώνει: “Ο ορκωτός ελεγκτής υποχρεούται να τηρεί απόλυτη εχεμύθεια περί των όσων λαμβάνει γνώση κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Την υποχρέωση αυτή έχουν επίσης τόσο το ελεγκτικό όσο και το λοιπό προσωπικό που απασχολεί ο ορκωτός ελεγκτής...”

Ο ελεγκτής έχει σοβαρή υποχρέωση να είναι εχέμυθος σχετικά με όσα παρατηρεί κατά την άσκηση του ελέγχου. Πολλές από τις πληροφορίες που συλλέγει είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση της επιχείρησης και τυχόν κοινοποίησή τους θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα της. Η ευθύνη του ελεγκτή για εχεμύθεια δεν αφορά σε πληροφορίες που δημοσιεύονται ή κοινοποιούνται με διάφορους τρόπους σε τρίτους οι οποίοι μπορεί να είναι το Υπουργείο Εμπορίου, το Χρηματιστήριο, το Σ.Ο.Ε. κ.α. και εφόσον η κοινοποίηση αυτή επιβάλλεται από το

νόμο. Τελικά ο ελεγκτής φέρει ποινική ευθύνη όταν δεν δηλώσει κώλυμα διορισμού του, δηλαδή όταν αποσιωπήσει λόγο εξαίρεσης του π.χ. είναι μέλος του διοικητικού συμβουλίου ή υπάλληλος της υπό έλεγχο επιχείρησης. Σύμφωνα με το άρθρο 63γ παρ.3 ο ελεγκτής τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι τρεις μήνες.

Πειθαρχική Ευθύνη

Υπάρχει πειθαρχική ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή, σύμφωνα με το άρθρο 20 του Π.Δ. 226, όταν αυτός:

- α) Ασκεί πλημμελώς τα καθήκοντα του,
- β) Επιδεικνύει ανάρμοστη συμπεριφορά όπως για παράδειγμα η διαπραγμάτευση της αμοιβής του υποχρεωτικού ελέγχου,
- γ) Προβεί σε παράβαση νόμου, κανονιστικής διάταξης ή δεοντολογικών κανόνων που αναφέρονται στην επαγγελματική του κατάσταση και στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή.

Ο ελεγκτής που έχει υποπέσει σε πειθαρχικό παράπτωμα παραπέμπεται με απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου στο Πειθαρχικό Συμβούλιο του Σ.Ο.Ε. Οι ποινές που μπορεί να επιβάλει το εν λόγω Εποπτικό Συμβούλιο, σε περίπτωση διαπιστευμένης ενοχής του εγκαλούμενου, είναι οι παρακάτω;

- α) Οριστική παύση,
- β) Προσωρινή παύση μέχρι έξι μήνες,
- γ) Πρόστιμό μέχρι 3000 ευρώ,
- δ) Επίπληξη.

3.4 Κύκλωμα Αγορών

Οι αγορές και τα έξοδα εκμετάλλευσης αντιπροσωπεύουν όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες που αναλώνει η επιχείρηση για την πραγματοποίηση του σκοπού δραστηριότητάς της. Τα έξοδα κατατάσσονται κατά είδος, ανάλογα δηλαδή με την μορφή της παρεχόμενης υπηρεσίας και κατά λειτουργία ανάλογα με την δραστηριότητα της επιχείρησης. Σημαντικό θέμα όμως για τον έλεγχο είναι ο διαχωρισμός των χρήσεων σε σχέση με τα έξοδα της εκμετάλλευσης. Τα έξοδα βαρύνουν την χρήση όταν είναι δουλεμένα. Τα μη δουλεμένα έξοδα δεν αφορούν τη χρήση και δεν συντελούν στη διαμόρφωση αποτελέσματος. Στα έξοδα εκμετάλλευσης συμπεριλαμβάνεται επίσης και οποιαδήποτε πρόβλεψη γίνεται για την δημιουργία μελλοντικών εξόδων. Οι λογαριασμοί οι οποίοι αφορούν την λειτουργία του κυκλώματος αγορών είναι οι λογαριασμοί των ομάδων 2 και 6 του Ε.Γ.Λ.Σ και οι λογαριασμοί πληρωτέοι και οι μεταβατικοί της ομάδας 5. Η λειτουργία του κυκλώματος αγορών ενέχει τους παρακάτω κινδύνους:

- 1) Μη εμφάνιση ορισμένων αγορών.
- 2) Οι λογιστικές εγγραφές δεν ανταποκρίνονται πάντα στην πραγματικότητα.
- 3) Ορισμένα έξοδα εμφανίζονται αυξημένα ή μειωμένα.
- 4) Πιθανότητα λάθους αποτίμησης των υποχρεώσεων στον ισολογισμό.

Απέναντι λοιπόν σε αυτούς τους πιθανούς κινδύνους, ο ελεγκτής πρέπει εξετάζοντας τις διαδικασίες του συγκεκριμένου κυκλώματος να έχει σαν στόχο την διασφάλιση των παρακάτω:

- 1) Να διασφαλίσει ότι όλα τα έξοδα αγοράς & εκμετάλλευσης έχουν καταγραφεί λογιστικά.
- 2) Να διασφαλίσει ότι όλα τα καταχωρημένα έξοδα αγορών αφορούν την συγκεκριμένη επιχείρηση.
- 3) Να σιγουρευτεί ότι ο διαχωρισμός δουλεμένων και μη δουλεμένων εξόδων έγινε σωστά.
- 4) Να διασφαλίσει ότι τα υπόλοιπα των λογαριασμών στον ισολογισμό έχουν ορθά αποτιμηθεί.
- 5) Να σιγουρευτεί για την αξιοπιστία των ποσών των υποχρεώσεων στον ισολογισμό. Προκειμένου να αγγίζει το στόχο του ο ελεγκτής προβαίνει στην συνέχεια στις εξής ενέργειες:

- 1) Αξιολόγηση του συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου.
- 2) Έλεγχος των λογαριασμών.

Η διαδικασία τεκμηρίωσης της αγοράς αξιολογείται με τις παρακάτω ενέργειες:

A) Να ερευνηθεί:

- 1) Αν εκδόθηκαν εντολές αγοράς προς τους προμηθευτές και εάν έχουν σταλεί σε αυτούς.
- 2) Εάν έχουν παραληφθεί τα εμπορεύματα που αγοράστηκαν και αν έχουν μπει στις αποθήκες για φύλαξη.
- 3) Εάν εξοφλήθηκαν οι προμηθευτές και πως έγινε η εξόφληση με μετρητά ή με επιταγές.

B) Να διαπιστωθεί:

- 1) Εάν η εντολή αγοράς, που εκδόθηκε έχει υπογραφεί από εξουσιοδοτημένο πρόσωπο (π.χ. υπεύθυνο τμήματος προμηθειών – εφοδιασμού).
- 2) Εάν έχουν εκδοθεί για τα αγορασθέντα πρωτόκολλο παραλαβής ή δελτίο παραλαβής.
- 3) Εάν η παραγγελία έγινε σύμφωνα με όρους της συμφωνίας. Εάν έγινε σωστή καταμέτρηση των εμπορευμάτων και εάν έχουν υπογραφεί από αρμόδια άτομα.
- 4) Εάν τα εμπορεύματα μπήκαν στις αποθήκες, οπότε πρέπει να ελεγχθεί εάν εκδόθηκε το δελτίο εισαγωγής και εάν έχει υπογραφεί από τον υπεύθυνο υπάλληλο (αποθηκάριο).
- 5) Εάν έχουν εξοφληθεί με μετρητά ή με επιταγή, οπότε ελέγχεται το ταμείο, εάν είναι πιστωμένο με μετρητά ή με επιταγή.
- 6) Εάν έχει εκδοθεί κατά το Κ.Β.Σ. τιμολόγιο. Εάν είναι ακριβές ως προς το περιεχόμενο του και εάν έχει μονογραφηθεί από υπεύθυνο άτομο.
- 7) Εάν δεν έχει εξοφληθεί η συναλλαγή (αγορά) ερευνάται πως έχει καλυφθεί η υποχρέωση αυτή.
- 8) Τέλος, ελέγχουμε εάν έχει καταχωρηθεί η συναλλαγή (αγορά εμπορευμάτων) στα λογιστικά βιβλία (Ημερολόγιο αγορών, συγκεντρωτικό ημερολόγιο, γενικό καθολικό).

Συν τοις άλλοις, ο εσωτερικός έλεγχος, μπορεί να καθιερώσει προληπτικά μέτρα για να αποφεύγονται λάθη, απάτες και καταχρήσεις (ατασθαλίες) και γενικά να παρέχονται ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες.

Ο ελεγκτής έχοντας τα συμπεράσματα όλων των παραπάνω, συντάσσει τον τελικό έλεγχο των λογαριασμών στον οποίο εκφράζεται η γνώμη του για τις οικονομικές καταστάσεις και περιλαμβάνει τις παρακάτω ενέργειες:

- 1) Σύγκριση με στοιχεία εξωτερικής πληροφορίας.
- 2) Επαλήθευση των συγκεντρωτικών εγγραφών που αφορούν τις αγορές.
- 3) Εξέταση των ισοζυγίων των αναλυτικών καθολικών.
- 4) Επαλήθευση της συνάφειας των λογαριασμών.
- 5) Επικύρωση των υπολοίπων των λογαριασμών.

Μετά από μια ανακεφαλαίωση των ενεργειών, που μελέτησε ο ελεγκτής, εκδίδει την γνώμη του για τις οικονομικές καταστάσεις.

3.5 Κύκλωμα Πωλήσεων

Η ενότητα αυτή αφορά τις ενέργειες της μονάδας που αποβλέπουν στην απόκτηση εσόδων και αποτελούν το κύριο αντικείμενο της επιχείρησης. Έτσι μπορεί να πρόκειται για πωλήσεις αγαθών που κατασκευάζει, τροποποιεί ή αγοράζει και ξαναπωλεί ή για παροχή υπηρεσιών. Αφορά επίσης ενέργειες αντίστροφες της πώλησης, όπως επιστροφές πωλήσεων καθώς και ενέργειες παρεπόμενες της πώλησης π.χ προμήθειες, εκπτώσεις κ.τ.λ.

Σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων, για να θεωρήσουμε ότι η πώληση έγινε και έχουμε αντίστοιχο δουλεμένο έσοδο, πρέπει να έχει μεταβιβαστεί το αντάλλαγμα που αποτελεί το αντικείμενο της πώλησης. Είναι λοιπόν σημαντική και καθοριστική η ημερομηνία μεταβίβασης της κυριότητας, γιατί σε αυτήν ακριβώς την ημερομηνία θεωρείται ότι επετεύχθη η πώληση. Η ημερομηνία αυτή εξαρτάται από τους όρους με τους οποίους γίνεται η πώληση. Έτσι για παράδειγμα έχουμε πώληση:

- 1) Αμέσως μετά την έξοδο του αγαθού από την αποθήκη, όταν μεταφέρεται με ευθύνη του πελάτη - αγοραστή.
- 2) Μετά την φόρτωση για πωλήσεις FOB.
- 3) Μετά την ολοκληρωτική πληρωμή σε περίπτωση πώλησης με παρακράτηση κυριότητας.
- 4) Μετά την πλήρη παράδοση του προϊόντος σε πωλήσεις με προθεσμία.

Η λογιστική εμφάνιση της πώλησης πρέπει να γίνει σε αυτήν την καθοριστική ημερομηνία, άσχετα με την είσπραξη ή μη του εσόδου. Υπάρχουν διαφόρων τύπων πωλήσεις ανάλογα με τον χρόνο είσπραξης του εσόδου:

- 1) Πωλήσεις μετρητοίς, όπου η μεταβίβαση κυριότητας των αγαθών και η είσπραξη είναι ταυτόχρονες.
- 2) Πωλήσεις με πίστωση, όταν η μεταβίβαση κυριότητας προηγείται της είσπραξης.
- 3) Πωλήσεις με προθεσμία, όπου η αξία είσπραξης καθορίζεται όχι όταν γίνεται η συμφωνία πώλησης, αλλά όταν παραδίνεται πλήρως το προϊόν.

Η λογιστική εμφάνιση πρέπει να γίνει σύμφωνα με τις αξίες που εμφανίζονται στα τιμολόγια πώλησης και φυσικά και ο αντίστοιχος Φ.Π.Α.

Οι κυριότεροι σκοποί που επιδιώκουν οι ελεγκτές κατά των έλεγχο των απαιτήσεων και των πωλήσεων είναι να εξακριβώσουν:

- 1) Την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου που εφαρμόζεται
- 2) στις πωλήσεις και στις απαιτήσεις.
- 3) Την εγκυρότητα ή τη γνησιότητα των καταχωρημένων απαιτήσεων.
- 4) Την κατά προσέγγιση πραγματοποιήσιμη αξία των περιουσιακών αυτών στοιχείων.
- 5) Το διαχωρισμό των καταχωρημένων ποσών σε αξία πωλήσεως και σε τόκους.

3.6 Αποθέματα

Τα αποθέματα είναι το σπουδαιότερο ενεργητικό στοιχείο της επιχείρησης και το πιο ευαίσθητο στα σημαντικά σφάλματα από οποιοδήποτε άλλο περιουσιακό στοιχείο. Περιλαμβάνουν το σύνολο των εμπορευμάτων, των α' υλών, των προϊόντων έτοιμων και ημιτελών, των υποπροϊόντων και υπολειμμάτων, την παραγωγή σε εξέλιξη, τα είδη και τα υλικά συσκευασίας, ανταλλακτικά παγίων κ.τ.λ. Οι ελεγκτές δίνουν μεγάλη σημασία στον έλεγχο και στην παρακολούθηση τους από την στιγμή που διαμορφώνουν το οικονομικό αποτέλεσμα του οικονομικού οργανισμού.

Οι αντικειμενικοί στόχοι των ελεγκτών κατά την εξέταση των αποθεμάτων είναι:

- 1) Να προσδιορίσουν αν υπάρχει επαρκής ποσότητα αποθεμάτων.
- 2) Να προσδιορίσουν και να ελέγξουν την ποιότητα και την κατάσταση των αποθεμάτων.
- 3) Να ελέγξουν την καταλληλότητα της μεθόδου αποτίμησης των αποθεμάτων.

4) Να δουν αν υπάρχει κυριότητα των αποθεμάτων.

Η εξέταση των αποθεμάτων από μέρους των ελεγκτών αποσκοπεί στην ανεύρεση της πιθανότητας αν υπάρχει σκόπιμα λανθασμένο ύψος των αποθεμάτων, ατασθαλίες, στην πρόληψη τυχόν λαθών καθώς και στο να προσδιορίσει τις αξίες και τις ακριβείς ποσότητες των αποθεμάτων.

Αποθέματα

- Διενεργήθηκαν αιφνιδιαστικές πραγματικές (φυσικές) καταμετρήσεις αποθεμάτων και συμφωνήθηκαν τα καταμετρημένα με τα αντίστοιχα ποσοτικά υπόλοιπα του οικείου βιβλίου Αποθήκης;
- Ενημερώθηκαν από τους αρμοδίους της εταιρείας για τις διαδικασίες προετοιμασίας των απογραφών τέλους χρήσεως ή των κυκλικών απογραφών (γραπτές οδηγίες προς τους απογραφείς, ορισμός ημερομηνιών κ.λ.π.) και αν κρίθηκε ότι αυτές οι οδηγίες δεν είναι επαρκείς προέβησαν σε γραπτές σχετικές υποδείξεις;
- Παρακολούθηθηκαν πραγματικές (φυσικές) απογραφές τέλους χρήσεως (ή τις κυκλικές) που έγιναν από την εταιρεία προς διαπίστωση της εφαρμογής των σχετικών οδηγιών και γενικότερα επαρκών διαδικασιών απογραφής;
- Αν δεν κατέστη εφικτή η παρακολούθηση πραγματικών απογραφών, εφαρμόστηκαν άλλες εναλλακτικές διαδικασίες για τη διαπίστωση της υπάρξεως των αποθεμάτων;
- Διαπιστώθηκε ότι έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές των αξιόλογων λογιστικών υπολοίπων των αποθεμάτων προς τα δεδομένα των πραγματικών απογραφών και ότι η λογιστική τακτοποίηση των διαφορών απογραφής εγκρίθηκε από τη διοίκηση της εταιρείας;
- Ζητήθηκε από τρίτους οι οποίοι εμφανίζονται ότι κατέχουν αποθέματα κυριότητας της εταιρείας να επιβεβαιώσουν εγγράφως ότι πράγματι κατέχουν αυτά τα αποθέματα;
- Πιστοποιήθηκε ότι τηρήθηκε κανονικά λογαριασμός κόστους παραγωγής ετοιμών σε εξέλιξη;
- Διενεργήθησαν οι επιβαλλόμενες, για την περίπτωση, ελεγκτικές διαδικασίες, ώστε να βεβαιωθεί ότι η αποτίμηση των αποθεμάτων τέλους χρήσεως έγινε σύμφωνα με το Ν. 2190/1920 (άρθρο 43 παρ. 7);

- Ερευνήθηκε μήπως οι τιμές πωλήσεως προϊόντων που πραγματοποιήθηκαν μετά την ημερομηνία του Ισολογισμού είναι χαμηλότερες από εκείνες της απογραφής. Σε περίπτωση αξιόλογων τέτοιων περιπτώσεων έχει γίνει σχετική πρόβλεψη;
- Είναι η μέθοδος αποτιμήσεως των αποθεμάτων και του επιμερισμού των Γενικών Βιομηχανικών Εξόδων στα έτοιμα προϊόντα και στην παραγωγή σε εξέλιξη σύμφωνα με εκείνη που εφαρμόστηκε στην προηγούμενη χρήση;
- Αν όχι, προσδιορίστηκε το αποτέλεσμα από την αλλαγή αυτή;
- Έχει γίνει επαρκής πρόβλεψη για βραδέως κινούμενα και απαξιωμένα αποθέματα;
- Λήφθηκε επιβεβαιωτική επιστολή για τα αποθέματα, ως προς την απογραφή, αποτίμηση κ.λ.π.;
- Υπάρχει επαρκής ασφαλιστική κάλυψη των αποθεμάτων;

3.7 Πάγια

Το Ε.Γ.Λ.Σ. προσδιορίζει τα περιουσιακά στοιχεία που περιλαμβάνονται στα πάγια ως το σύνολο των αγαθών, αξιών και δικαιωμάτων που προορίζονται να παραμείνουν μακροχρόνια με την ίδια περίπου μορφή στην οικονομική μονάδα, καθώς και τα έξοδα πολυετούς απόσβεσης. Γενικά στην κατηγορία αυτή κατατάσσονται τέσσερις μεγάλες ομάδες περιουσιακών στοιχείων:

- 1) Τα γήπεδα και οικόπεδα. Τα γήπεδα που χρησιμοποιούνται για τη λειτουργία της επιχείρησης έχουν το χαρακτηριστικό ότι δεν υπόκεινται σε απόσβεση.
- 2) Τα κτίρια, τα μηχανήματα, ο εξοπλισμός και οι βελτιώσεις γηπέδων. Τα ακίνητα της κατηγορίας αυτής έχουν πεπερασμένη λειτουργική διάρκεια και υπόκεινται σε απόσβεση.
- 3) Οι φυσικοί πόροι (εξαντλήσιμα περιουσιακά στοιχεία), όπως είναι οι πετρελαιοπηγές, τα ανθρακωρυχεία και τα δάση ξυλείας. Τα περιουσιακά αυτά στοιχεία εξαντλούνται και στον ισολογισμό πρέπει να εμφανίζονται ξεχωριστά.
- 4) Τα άυλα ή ασώματα περιουσιακά στοιχεία, όπως τα δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, οι μακροχρόνιες μισθώσεις, φήμη και πελατεία και τα προνόμια εκμεταλλεύσεως, λόγω της στενής σχέσεως που έχουν με τα πάγια περιουσιακά στοιχεία. Τα άυλα

περιουσιακά στοιχεία υπόκεινται και αυτά σε απόσβεση και πρέπει να εμφανίζονται χωριστά στον ισολογισμό.

Κατά των έλεγχο των παγίων οι αντικειμενικοί στόχοι των ελεγκτών είναι να εξακριβώσουν :

- 1) Την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου.
- 2) Την ύπαρξη και την εγκυρότητα των εργοστασιακών εγκαταστάσεων.
- 3) Την ορθότητα των μεθόδων αποτιμήσεως που εφαρμόζονται.
- 4) Το εύλογο των αποσβέσεων.
- 5) Την ορθότητα των καταχωρημένων εσόδων, κερδών, και ζημιών που έχουν προκύψει από τα πάγια περιουσιακά στοιχεία.
- 6) Την κανονικότητα της παρουσιάσεως των παγίων στοιχείων στον ισολογισμό και των αποσβέσεων στο λογαριασμό αποτελεσμάτων.

Έξοδα Εγκαταστάσεως (πολυετούς αποσβέσεως) - Ασώματες Ακίνητοποιήσεις

Για τα παραπάνω έξοδα και ασώματες ακίνητοποιήσεις:

- Έχει συνταχθεί πίνακας μεταβολών (προσθηκών – μειώσεων – αποσβέσεων);
- Βεβαιώθηκε ότι δεν περιλαμβάνονται κονδύλια τα οποία θα έπρεπε να είχαν βαρύνει απευθείας τους οικείους λογαριασμούς αποτελεσμάτων;
- Ελέγχτηκε ότι διενεργήθηκαν αποσβέσεις, σύμφωνα με όσα ορίζονται στις παραγ. 3 (α, β και γ) και 4 (α, β, γ και δ) του άρθρου 43 του Ν. 2190/1920;
- Η βάση αποσβέσεως είναι ομοιόμορφη με εκείνη της προηγούμενης χρήσης;
- Αν όχι, υπολογίστηκε η επίδραση στα Αποτελέσματα Χρήσεως από την αλλαγή αυτή;
- Αν η επίδραση αυτή είναι σημαντική κρατήσατε σχετική σημείωση για το πιστοποιητικό ελέγχου;

Ενσώματες Ακίνητοποιήσεις

- Έχει συνταχθεί πίνακας μεταβολών (προσθηκών – μειώσεων – αποσβέσεων);
- Τηρούνται Μητρώα παγίων (αναλυτικά καθολικά τελευταίου βαθμού);
- Γίνεται συμφωνία των Μητρώων παγίων με τους οικείους κατά κατηγορία λογαριασμούς;
- Διαπιστώθηκε ότι έγινε πραγματική (φυσική) απογραφή κατά το τέλος της χρήσεως ή κατά άλλες ημερομηνίες και συσχετισμός των απογραφέντων με τα τηρούμενα μητρώα;

- Διαπιστώθηκε ότι διαγράφηκαν από τα Μητρώα μη υπάρχοντα πάγια και ότι οι διαγραφές αυτές (αξίες κτήσεως – αποσβέσεις) εγκρίθηκαν από τη διοίκηση της εταιρείας;
- Εφόσον είναι εφικτό, επαληθεύτηκε δια φυσικής καταμετρήσεως η ύπαρξη και λειτουργία πάγιων περιουσιακών στοιχείων;
- Βεβαιώθηκε ότι δεν περιλαμβάνονται στις προσθήκες της χρήσεως κονδύλια τα οποία έπρεπε να είχαν βαρύνει τα Αποτελέσματα;
- Η αποτίμηση έγινε σύμφωνα με όσα προβλέπονται από την παραγ. 5 του άρθρου 43του Ν. 2190/1920;
- Λήφθηκε επιβεβαιωτική επιστολή του Νομικού Συμβούλου για την κυριότητα των γηπέδων – κτιρίων και των τυχόν εμπράγματων βαρών, ή λήφθηκαν σχετικά πιστοποιητικά του οικείου Υποθηκοφυλακείου;
- Αν για ορισμένα στοιχεία υπάρχουν βάρη γίνεται σχετική μνεία στον Ισολογισμό ή στο προσάρτημα;
- Διαπιστώθηκε ότι οι τακτικές αποσβέσεις διενεργήθηκαν με τους συντελεστές που προβλέπονται από το Π. 100/1998;
- Αν τυχόν διενεργήθηκαν πρόσθετες αποσβέσεις, διαπιστώθηκε ότι αυτές βασίζονται στην ισχύουσα ειδική νομοθεσία;
- Διαπιστώθηκε ότι οι αποσβέσεις διενεργήθηκαν με τους αυτούς συντελεστές που είχαν χρησιμοποιηθεί κατά την προηγούμενη χρήση;
- Αν όχι, προσδιορίστηκε το αποτέλεσμα από την αλλαγή αυτή;
- Λήφθηκε επιβεβαιωτική επιστολή από τη Διοίκηση της εταιρείας, ως προς τη διενέργεια των απογραφών, την καταχώρηση όλων των γνωστών συναλλαγών;
- Υπάρχει επαρκής ασφαλιστική κάλυψη των παγίων;
- Διαπιστώθηκε ότι ο λογιστικός χειρισμός των επιχορηγήσεων παγίων γίνεται με βάση τα όσα προβλέπονται από το Ε.Γ.Λ.Σ. (παραγ. 2.2.402);

3.8 Ταμείο

Η λειτουργία αυτή αφορά όλες τις οικονομικές πράξεις της οικονομικής μονάδας, τις σχετικές με το ταμείο. Κυρίως αφορά τις παρακάτω πράξεις:

- 1) Πληρωμές σε μετρητά, με επιταγές ή με εμβάσματα.
- 2) Εισπράξεις σε μετρητά, με επιταγές ή με εμβάσματα.
- 3) Οικονομικά έξοδα που προκύπτουν από τις πράξεις του ταμείου που διενεργούνται μέσω τραπεζών.

Ο έλεγχος του ταμείου παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους εξής λόγους:

- 1) Το ταμείο είναι λογαριασμός που μεσολαβεί στις περισσότερες οικονομικές πράξεις της επιχείρησης, καθώς όλες σχεδόν οι πράξεις ξεκινούν ή καταλήγουν σε μετρητά.
- 2) Επίσης το ταμείο έχει ένα μεγάλο όγκο πράξεων.
- 3) Η ρευστότητα του λογαριασμού του ταμείου ενέχει σοβαρούς κινδύνους κλοπών, εάν η επιχείρηση δεν λάβει τα κατάλληλα μέτρα.

Ο έλεγχος του ταμείου έχει σαν κύριο στόχο:

- 1) Την μελέτη και την αξιολόγηση των διαδικασιών του εσωτερικού ελέγχου, τις σχετικές με τις ταμειακές συναλλαγές.
- 2) Τον προσδιορισμό του ποσού των μετρητών και την κανονική εμφάνιση του ταμείου στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης.

Οι ελεγκτές, μετά την περιγραφή των διαδικασιών του εσωτερικού ελέγχου που αφορούν το ταμείο, στα φύλλα ελέγχου κάνουν έλεγχο διαδικασιών για να διαπιστώσουν αν οι διάφορες ταμειακές συναλλαγές και οι εγγραφές στα λογιστικά βιβλία έγιναν σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στις διαδικασίες ελέγχου. Οι διαδικασίες προβλέπουν και την έκδοση διαφόρων καταστάσεων και δικαιολογητικών καταθέσεων.

Ανάλογα με την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου που εφαρμόζεται στις διάφορες φάσεις των ταμειακών εισροών και εκροών, θα καθοριστεί το μέγεθος των δειγμάτων και οι κατηγορίες των υλικών που θα επιλεγούν για έλεγχο. Ο έλεγχος διαδικασίας των ταμειακών συναλλαγών θα δείξει την αποτελεσματικότητα και τον βαθμό επιτυχίας στην πράξη των συστημάτων του εσωτερικού ελέγχου. Με τον τρόπο αυτό, οι ελεγκτές αξιολογούν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των καταχωρήσεων των ταμειακών συναλλαγών, την ορθότητα των μεθόδων που εφαρμόζεται για τον χειρισμό και την καταχώρηση των συναλλαγών και γενικότερα για την αξιοπιστία των λογιστικών βιβλίων και στοιχείων.

Διαθέσιμα

- Έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του ελέγχου αιφνιδιαστική και ταυτόχρονη καταμέτρηση όλων των Ταμείων (μετρητών, επιταγών και άλλων τυχόν στοιχείων που παρακολουθούνται με το ταμείο);
- Ταυτόχρονα με την καταμέτρηση των Ταμείων επαληθεύτηκε και ο λογαριασμός των καταθέσεων στις Τράπεζες, χρησιμοποιώντας για το σκοπό αυτό το σχετικό υπόδειγμα επιστολή;
- Διαπιστώθηκε ότι ενεργούνται από την εταιρεία συμφωνίες των λογαριασμών καταθέσεων με τα extraits των Τραπεζών;
- Επαληθεύτηκαν οι παραπάνω συμφωνίες και κυρίως αυτές του τέλους της χρήσεως και επιβεβαιώθηκαν τα υπόλοιπα τέλους χρήσεως με επιστολές που λάβατε απευθείας από τις Τράπεζες;
- Επαληθεύτηκε ότι οι τυχόν τόκοι τραπεζικών καταθέσεων έχουν σωστά περιληφθεί στους οικείους λογαριασμούς εσόδων;

Χρεόγραφα

- Συντάχτηκε πίνακας μεταβολών (χρεογράφων – προσόδων);
- Για τις ομολογίες που μετέχουν ειδικών λαχμών ή κερδών τηρείται σχετικό Μητρώο; Αν ναι, ελέγχτηκε ότι οι αύξοντες αριθμοί που κατέχει η εταιρεία συμφωνούν με αυτές του Μητρώου;
- Επαληθεύτηκε τα υπόλοιπα τέλους χρήσεως των χρεογράφων δια πραγματικής (φυσικής) απογραφής ή δια επιβεβαιωτικών επιστολών των οικείων τραπεζών, στις οποίες έχουν τυχόν αυτά κατατεθεί;
- Τυχόν χρεόγραφα που λήφθηκαν δωρεάν έχουν απεικονιστεί στους οικείους λογαριασμούς σύμφωνα με τα όσα προβλέπουν οι οικείες Υπουργικές αποφάσεις, ή το Εθνικό Συμβούλιο Λογιστικής;
- Η αποτίμηση των συμμετοχών και χρεογράφων έγινε σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παραγ. 6 του άρθρου 43 του Ν. 2190/1920;
- Βεβαιώθηκε ότι εισπράχθηκαν οι πρόσοδοι (τοκομερίδια, τόκοι, κέρδη από λαχνούς, μερίσματα) που έπρεπε να είχαν εισπραχθεί μέσα στη χρήση;
- Επίσης βεβαιώθηκε ότι τυχόν δουλευμένες, αλλά μη εισπρακτέες, πρόσοδοι περιλήφθηκαν στα έσοδα της κλειόμενης χρήσεως;
- Έχει προσδιοριστεί και απεικονιστεί σωστά το Αποτέλεσμα (κέρδος ή ζημία) από την τυχόν πώληση (ή κλήρωση) χρεογράφων

- Λοιποί Λογαριασμοί Κυκλοφορούντος Ενεργητικού - Απαιτήσεις
- Για την επιβεβαίωση απαιτήσεων (πελάτες, χορηγηθέντα δάνεια και άλλοι χρεωστικοί λογαριασμοί συντάχθηκαν με υπόδειξή σας σχετικές επιστολές;
- Αν δεν λήφθηκαν απαντήσεις για σημαντικά κυρίως υπόλοιπα στάλθηκαν και δεύτερες, υπομνηστικές, επιστολές;
- Αν γενικά δεν είναι ικανοποιητικό το επίπεδο των επιβεβαιωτικών επιστολών που λήφθηκαν (σε απόλυτο αριθμό, αλλά κυρίως σε ποσά), διενεργήθηκαν, σε μεγαλύτερο δείγμα, άλλες ελεγκτικές διαδικασίες για τη συμπλήρωση του σχετικού ελέγχου των απαιτήσεων;
- Ελέγχθηκε η συμφωνία των υπολοίπων τρίτων με τα αντίστοιχα υπόλοιπα που εμφανίζονται στα βιβλία της εταιρείας;
- Επισκοπήθηκε ο λογαριασμούς απαιτήσεων (συμπεριλαμβανομένων και των Γραμμάτων εισπρακτέων) για τον εντοπισμό τυχόν περιπτώσεων οφειλών προς την εταιρεία από πρόσωπα που περιλαμβάνονται στην απαγορευτική διάταξη του άρθρου 23α του Ν. 2190/1920;
- Αν υπάρχουν τέτοιες περιπτώσεις, εμφανίζονται αυτές διακεκριμένα στον Ισολογισμό;
- Λήφθηκε από τη Διοίκηση της εταιρείας τη σχετική με τις απαιτήσεις επιστολή;
- Για τις απαιτήσεις που εντοπίστηκαν ότι είναι αμφίβολης είσπραξης (σε καθυστέρηση, επίδικες) έχει σχηματιστεί επαρκής πρόβλεψη;
- Έχει γίνει σωστός διαχωρισμός βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων απαιτήσεων;
- Κατά την επισκόπηση λογαριασμών απαιτήσεων ή κατά τον έλεγχο των «Μεταβατικών λογαριασμών ενεργητικού», ερευνήθηκε μήπως τυχόν περιλαμβάνονται κονδύλια τα οποία θα έπρεπε να είχαν μεταφερθεί στα Αποτελέσματα Χρήσεως;

Γραμμάτια Εισπρακτέα

- Επαληθεύθηκε δι' απογραφής Γραμμάτια εισπρακτέα που σύμφωνα με τα βιβλία της εταιρείας πρέπει να βρίσκονται στο χαρτοφυλάκιο (εις χείρας της);
- Για γραμμάτια εισπρακτέα χαρτοφυλακίου σημαντικού ποσού ή μεγάλης διάρκειας λήφθηκε επιβεβαιωτικές επιστολές;

- Για γραμμάτια που είναι στις Τράπεζες και τα οποία λήγουν μετά την ημερομηνία του Ισολογισμού ελέγχθηκε η είσπραξη ή η επιστροφή τους;
- Αν κατά την προηγούμενη ελεγκτική διαδικασία διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν γραμμάτια σημαντικού ποσού που ενώ έληξαν δεν εισπράχθηκαν (ή δεν επιστράφηκαν) ή δεν είχαν λήξει αλλά είναι πολύ σημαντικού ποσού λήφθηκε επιβεβαιωτική επιστολή;
- Για γραμμάτια σημαντικού ποσού που πρέπει να είναι στους δικηγόρους και έχουν λήξει πριν την λήξη της χρήσεως, λήφθηκε επιβεβαιωτική επιστολή;
- Ελέγχθηκε αν για τους τόκους που περιλαμβάνονται στα άληκτα στο τέλος της χρήσεως Γραμμάτια ακολουθήθηκε η ίδια, όπως την προηγούμενη χρήση τακτική;
- Το ύψος του μετοχικού κεφαλαίου και η ονομαστική αξία κάθε μετοχής είναι σύμφωνα με τη νομοθεσία και το καταστατικό της εταιρείας;
- Αν οφείλονται δόσεις μετοχικού κεφαλαίου, η σχετική εμφάνιση στο Ενεργητικό και στο Παθητικό έχει γίνει σύμφωνα με το υπόδειγμα του Ισολογισμού στο οποίο παραπέμπει το αρθρ. 42γ του Ν. 2190/1920;
- Για την αύξηση ή μείωση του μετοχικού κεφαλαίου που τυχόν έγινε στην παρούσα χρήση ακολουθήθηκαν οι διαδικασίες που προβλέπονται από τη νομοθεσία (Ν. 2190/1920);

Υποχρεώσεις

- Για την επιβεβαίωση των μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων κάθε φύσεως (τραπεζικά και άλλα δάνεια, προμηθευτές κ.λ.π.), που είναι δεκτικές επιβεβαιώσεως, στάλθηκαν με υπόδειξή σας σχετικές επιστολές, περιλαμβανομένων και μηδενισμένων υπολοίπων;
- Αν για περιπτώσεις που τις κρίθηκαν ως σημαντικές (π.χ. λόγω ύψους δοσοληψιών) δεν λήφθηκαν απαντήσεις, στάλθηκαν και δεύτερες, υπομνηστικές επιστολές;
- Αν γενικά δεν είναι ικανοποιητικό το επίπεδο των επιβεβαιωτικών επιστολών που λήφθηκαν (σε απόλυτο αριθμό, αλλά κυρίως σε ποσά), διενεργήθηκαν σε μεγαλύτερο δείγμα άλλες ελεγκτικές διαδικασίες για τη συμπλήρωση του σχετικού ελέγχου των υποχρεώσεων;
- Ελέγχθηκε η συμφωνία των υπολοίπων τρίτων με τα αντίστοιχα υπόλοιπα που εμφανίζονται στα βιβλία της εταιρείας;

- Διαπιστώθηκε ότι για τις έντοκες υποχρεώσεις έχουν απεικονιστεί στους οικείους λογαριασμούς οι μέχρι το τέλος της χρήσεως δουλευμένοι τόκοι;
- Επισκοπήθηκε λογαριασμούς υποχρεώσεων για τον εντοπισμό τυχόν κονδυλίων τα οποία από τη φύση τους αφορούν έσοδα ή παραμένουν ακίνητα από μακρού και τα οποία ενδεχομένως έπρεπε να διαγραφούν;
- Έχει γίνει σωστός διαχωρισμός βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων;
- Εμφανίζονται στα βιβλία της εταιρείας όλες οι υποχρεώσεις από φόρους της παρούσας χρήσεως; Επίσης από φόρους προηγούμενων χρήσεων που έχουν οριστικοποιηθεί εις βάρος της;
- Λήφθηκε από τη Διοίκηση της εταιρείας επιβεβαιωτική επιστολή για τις υποχρεώσεις κ.λ.π.; Επίσης από το Νομικό Σύμβουλο για τις εκκρεμείς δίκες κ.λ.π.;
- Για τις επίδικες φορολογικές και άλλες υποθέσεις καθώς και για μη επίδικες, από τις οποίες όμως πιθανολογείται μελλοντική επιβάρυνση της εταιρείας, έχει σχηματιστεί επαρκής πρόβλεψη;
- Έχει σχηματιστεί πρόβλεψη για αποζημίωση του προσωπικού της εταιρείας;
- Γενικά όλες οι προβλέψεις που έχουν σχηματιστεί είναι αναγκαίες και επαρκείς για κάλυψη των σκοπών για τους οποίους σχηματίστηκαν;
- Λογαριασμοί σε Ξένο Νόμισμα
- Η αποτίμηση των απαιτήσεων, των διαθέσιμων και των υποχρεώσεων σε Ξ.Ν., καθώς και των τυχόν στοιχείων των υποκαταστημάτων εξωτερικού που είναι εκφρασμένα σε Ξ.Ν., γίνονται σύμφωνα με όσα ορίζονται στην περιπτ. β της παραγρ. 8 και της παραγρ. 10 του άρθρου 43 του Ν. 2190/1920;
- Ο χειρισμός των συν/κών διαφορών που προέκυψαν από την παραπάνω αποτίμηση, έγινε σύμφωνα με όσα ορίζονται στις σχετικές διατάξεις του άρθρου 43 του Ν.1290/1920 (περιπτ. γ της παραγρ.3, περιπτ. β της παραγρ. 8 και παραγρ. 10);

3.9 Μισθοδοσία

Η μισθοδοσία στις περισσότερες εταιρίες αποτελεί το σημαντικότερο κονδύλι των δαπανών εκμετάλλευσης και συνεπώς πρέπει να τύχει ιδιαίτερης εξέτασης από τους

ελεγκτές. Κατά το παρελθόν οι απάτες γύρω από την μισθοδοσία ήταν συνηθισμένες, σήμερα όμως αυτές οι απάτες είναι δύσκολο να καλυφθούν για τους ακόλουθους λόγους:

- 1) Το μεγάλο καταμερισμό των έργων στον υπολογισμό της μισθοδοσίας.
- 2) Τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών για τον υπολογισμό της μισθοδοσίας.
- 3) Την ανάγκη της συχνής αναφοράς στο δημόσιο, των αποδοχών των εργαζομένων και των παρακρατήσεων για φόρο εισοδήματος.

Οι βασικοί σκοποί των ελεγκτών κατά την εξέταση της μισθοδοσίας είναι:

- 1) Ο προσδιορισμός ότι οι εγκεκριμένες καταχωρήσεις και διαδικασίες είναι σχεδιασμένες και εφαρμόζονται έτσι ώστε να επιτυγχάνεται ικανοποιητικός έλεγχος.
- 2) Ο καθορισμός ότι ο πελάτης έχει συμμορφωθεί με τις κυβερνητικές ρυθμίσεις αναφορικά με τις κρατήσεις για κοινωνική ασφάλιση, για ασφάλιση της ανεργίας, για αποζημίωση των αποχωρούντων εργατών-υπαλλήλων, καθώς και για τις ώρες εργασίας και τους μισθούς και τις παρακρατήσεις για φόρο εισοδήματος και τις λοιπές ομοσπονδιακές πολιτειακές και τοπικές ρυθμίσεις αναφορικά με την απασχόληση.
- 3) Ο καθορισμός ότι η εταιρία συμμορφώνεται με τους όρους των συλλογικών συμβάσεων σχετικά με τους μισθούς, τις άδειες μετ' αποδοχών και παρεμφερή θέματα.
- 4) Η πρόταση μεθόδων για την απλοποίηση και βελτίωση των διαδικασιών της μισθοδοσίας.

Οι ακόλουθες ελεγκτικές διαδικασίες είναι αντιπροσωπευτικές της δουλειάς που εκτελείται γενικά για να επαληθευτούν οι πληρωμές για μισθούς, ημερομίσθια, δώρα και προμήθειες:

- 1) Λήψη μιας περιγραφής των εσωτερικών ελέγχων που εφαρμόζονται επί της μισθοδοσίας.
- 2) Διενέργεια ελέγχων διαδικασιών για τις συναλλαγές της μισθοδοσίας, που καλύπτουν μια ή περισσότερες περιόδους που περιλαμβάνουν και τις ακόλουθες εξειδικευμένες διαδικασίες:
 - ί. Επαλήθευση των ονομάτων και των ωρομισθίων με τα στοιχεία που τηρούνται από την υπηρεσία προσωπικού.

- ii. Επαλήθευση του χρόνου εργασίας που εμφανίζεται στις μισθοδοτικές καταστάσεις με τις κάρτες προσέλευσης και αποχώρησης και τα δελτία εργασίας που έχουν εγκριθεί από τους προϊσταμένους.
- iii. Αν η αμοιβή των μισθωτών υπολογίζεται με βάση το κομμάτι παραγωγής και όχι το ωρομίσθιο θα πρέπει να συμφωνηθούν οι ακαθάριστες αποδοχές με τα στοιχεία παραγωγής.
- iv. Καθορισμός της βάσης των κρατήσεων της μισθοδοσίας και σύγκριση με τα στοιχεία των κρατήσεων που έγιναν δεκτές από τους μισθωτούς.
- v. Έλεγχος των πολλαπλασιασμών και των προσθέσεων που διενεργήθηκαν κατά τον υπολογισμό της μισθοδοσίας.
- vi. Σύγκριση του συνόλου της μισθοδοσίας με τη συνολική αξία των εκδοθεισών επιπάγων.
- vii. Σύγκριση του συνόλου της μισθοδοσίας με τη συγκεντρωτική κατάσταση του κόστους εργασίας που ετοιμάστηκε από την υπηρεσία κοστολόγησης.
- viii. Αν οι μισθωτοί πληρώνονται σε μετρητά θα πρέπει να γίνει σύγκριση των αποδείξεων που υπέγραψαν οι μισθωτοί με την κατάσταση μισθοδοσίας.
- ix. Αν οι μισθωτοί πληρώνονται με επιταγές θα πρέπει να γίνει σύγκριση των εξοφληθείσων επιταγών με την κατάσταση μισθοδοσίας και των οπισθογραφήσεων με τις υπογραφές στα πιστοποιητικά απαλλαγής από την παρακράτηση του φόρου εισοδήματος.
- x. Επισκόπηση των μεταγενέστερων πληρωμών των αζήτητων μισθών, συγκρίνοντας τις αποδείξεις πληρωμής με τα στοιχεία μισθοδοσίας, τα ωρομίσθια, και τα δελτία εργασίας.
- 3) Αν οι μισθωτοί πληρώνονται σε μετρητά θα πρέπει να γίνει αξιολόγηση των διαδικασιών ελέγχου που εφαρμόζονται κατά την πλήρωση και διανομή των φακέλων μισθοδοσίας.

Αποτελέσματα Χρήσεως

- Διερευνήθηκε αν περιλαμβάνονται στα Αποτελέσματα χρήσεως όλα τα δουλευμένα έσοδα της χρήσεως;
- Έγινε σύγκριση στα έσοδα της παρούσας χρήσεως με αυτά της προηγούμενης και βεβαιώθηκε ότι υπάρχουν λογικές επεξηγήσεις για τις τυχόν μεγάλες διαφορές (αποκλίσεις);
- Διερευνήθηκαν οι λογαριασμοί εξόδων προς διαπίστωση;

- Ότι περιλαμβάνονται όλα τα δουλευμένα έξοδα της χρήσεως;
- Ότι δεν περιλαμβάνονται έξοδα που αφορούν την επόμενη χρήση;
- Ότι δεν περιλαμβάνονται έξοδα τα οποία έπρεπε να είχαν προσαυξήσει την αξία των πάγιων στοιχείων;
- Ότι τυχόν σημαντικά κονδύλια που δεν αναγνωρίζονται από τη φορολογική αρχή ως εκπιπτόμενα, λήφθηκαν υπόψη κατά τη φορολογική αναμόρφωση της δηλώσεως φόρου εισοδήματος;
- Συγκρίθηκαν τα έξοδα της παρούσας χρήσεως με αυτά της προηγούμενης και βεβαιώθηκε ότι υπάρχουν λογικές εξηγήσεις για τις τυχόν μεγάλες διαφορές (αποκλίσεις);
- Ερευνήθηκαν τυχόν περιπτώσεις σημαντικών αποκλίσεων στα ποσοστά φύρας της παρούσας και της προηγούμενης χρήσεως;
- Ερευνήθηκε τυχόν περίπτωση σημαντικής απόκλισης στο συντελεστή (ή στους συντελεστές) μικτού κέρδους της παρούσας και της προηγούμενης χρήσεως;
- Η διαγραφή απαιτήσεων έγινε ύστερα από σχετική απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου ή άλλου εξουσιοδοτημένου οργάνου της εταιρείας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ

4.1 Λογιστική Απάτη- Γενικά στοιχεία

Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται στον σκόπιμο «χειρισμό» (manipulation) στοιχείων τους, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την υπερτίμηση στοιχείων ενεργητικού και κερδών ή ακόμη και υποτίμηση των υποχρεώσεων της εταιρίας όπως αυτά των εξόδων με απώτερο σκοπό η λογιστική εικόνα της επιχείρησης να γίνει η επιθυμητή. Τέτοιου είδους κινήσεις προκαλούν την αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων των εταιριών. Η εν λόγω πρακτική, στις Η.Π.Α. ονομάζεται απάτη (fraud) η οποία διενεργείται μέσω της σκόπιμης αλλοίωσης των λογιστικών καταστάσεων. Για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική ή επινοητική λογιστική (creative accounting). Παρόμοιοι όροι που στοχεύουν ως επί το πλείστον στη μεταβολή των αποτελεσμάτων χρήσης, είναι οι εξής: η «εξομάλυνσή των λογιστικών καταστάσεων» μέσω εσφαλμένων λογιστικών καταχωρήσεων (income smoothing), η «ωραιοποίησή τους» και η «διαχείρισή τους» (managing earnings)²⁷.

Σύμφωνα με το αναμορφωμένο Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240 που αναφέρεται στις παραποιήσεις και στα λάθη στις οικονομικές καταστάσεις, ο όρος παραποίηση αναφέρεται σε εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου μέρους που έχουν ως αποτέλεσμα την ψεύτικη παρουσίαση (misrepresentation) των οικονομικών καταστάσεων. Ο όρος (λογιστική) απάτη (fraud) αναφέρεται:

- (α) Στον χειρισμό, τη νόθευση ή την αλλοίωση των καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
- (β) Στη μη σωστή παρουσίαση των στοιχείων του ενεργητικού της επιχείρησης.
- (γ) Στην απόκρυψη ή παράλειψη αναφοράς των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.

²⁷ Altman, E. (1983), "Corporate Financial Distress: A Complete Guide to Predicting, Avoiding, and Dealing with Bankruptcy", John Wiley, New York

(δ) Στην καταχώρηση συναλλαγών χωρίς ουσία (εικονικές συναλλαγές).

(ε) Στην κακή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Ο όρος λάθος ή σφάλμα (error) αναφέρεται σε ακούσια, μη σκόπιμα λάθη στις οικονομικές καταστάσεις όπως:

(α) Αριθμητικά ή λάθη από αβλεψία του προσωπικού του λογιστηρίου που αφορούν καταχωρήσεις και αποδεικτικά στοιχεία.

(β) Εκ παραδρομής ή παρερμηνεία της πραγματικής κατάστασης που αφορούν συναλλαγές.

(γ) Μη σωστή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Τα όρια μεταξύ των δύο παραπάνω κατηγοριών στην πράξη δεν είναι ξεκάθαρα, ώστε να μη μπορεί κάποιος να πει ότι «το άσπρο είναι άσπρο και το μαύρο είναι μαύρο».

Όσον αφορά την υπόθεση της λογιστικής απάτης μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, αν εξεταστεί στο σύνολό της, αυτή δεν μένει μόνο στα στενά πλαίσια της επιχείρησης. Ιστορικά το φαινόμενο της λογιστικής απάτης έχει πολιτική, κοινωνική αλλά και οικονομική διάσταση. Ενδεχόμενη λεπτομερής και αναλυτική εξέταση του εν λόγω φαινομένου απαιτεί να ληφθεί υπόψη η φύση του οικονομικού συστήματος, τα συστατικά της λογιστικής απάτης (η ανατομία της), το περιβάλλον καθώς και οι δομές της κοινωνίας (Bayou et al., 2001)²⁸. Σε επίπεδο επιχείρησης, όσον αφορά τα κίνητρα της παραποίησης αναφέρονται επιγραμματικά (α) η πίεση που ασκείται στα στελέχη των εταιριών για αύξηση κερδών ή για συγκεκριμένους στόχους σχετικά με την τιμή της μετοχής, (β) η ευκαιρία που προκύπτει π.χ. από χαλαρό εσωτερικό έλεγχο και (γ) η ορθολογική εξήγηση π.χ. από τα στελέχη όπου οδηγούνται στην παραποίηση με ορθούς συλλογισμούς με στόχο προσωπικά οφέλη.

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία η παραποίηση οικονομικών καταστάσεων αφορά όλους τους κλάδους των επιχειρήσεων αλλά οι μεγαλύτερες επιπτώσεις αναφέρονται στους κλάδους αξιοποίησης ακινήτων (real estate), στον τραπεζικό και βιομηχανικό κλάδο, στα πετρελαιοειδή, στον κατασκευαστικό κλάδο

²⁸ Bayou, E. M. and Reinstein, A. (2001), "A Systematic View of Fraud Explaining its Strategies, Anatomy and Process", *Critical Perspectives in Accounting*, Vol. 12, pp. 383-403

αλλά και στον κλάδο υγείας (Wells, 1997)²⁹. Περιπτώσεις παραποίησης κάνουν επίσης την εμφάνισή τους τελευταία και στην ψηφιακή οικονομία. Το συγκεκριμένο φαινόμενο εμφανίζεται συνεχώς σε μεγαλύτερο αριθμό χωρών μέσω της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου (Vanasco, 1998)³⁰.

Σε μια μελέτη που λαμβάνει χώρα στις Η.Π.Α. τέθηκαν υπό εξέταση οι περιπτώσεις παραποιημένων καταστάσεων εταιρειών για τη δεκαετία 1987-1997 (Beasley et al., 1999)³¹. Ορισμένα από τα βασικά σημεία της αναφέρονται στα εξής:

(α) Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων παρατηρείται κυρίως σε μικρές και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις.

(β) Η παραποίηση κατευθύνεται κυρίως από τη διοίκηση της εταιρείας με άμεσα εμπλεκόμενο τον οικονομικό διευθυντή της.

(γ) Οι επιτροπές ελέγχου αυτών των εταιρειών είναι αδρανείς και αρκετά μέλη του διοικητικού τους συμβουλίου δεν συμμετέχουν στη διοίκησή της αλλά εμφανίζονται ως «εξωτερικοί σύμβουλοι».

(δ) Σημαντικό ποσοστό των μελών του διοικητικού συμβουλίου ταυτίζεται με τους κύριους μετόχους και σε αρκετές περιπτώσεις η εταιρεία διοικείται από μέλη της ίδιας οικογένειας.

(ε) Στις εταιρείες αυτές συνυπάρχουν καταστάσεις οικονομικής δυσχέρειας (financial distress) που αρκετές οδηγήθηκαν στη χρεοκοπία ή και σε αλλαγές στη μετοχική σύνθεση αλλά και σε περίεργες κινήσεις- «παιχνίδια» με τις μετοχές της εταιρείας στο χρηματιστήριο.

Όσον αφορά το μέγεθος των εταιρειών που παραποιούν τις οικονομικές τους καταστάσεις, με βάση πρόσφατα σχετικά στοιχεία, ακόμη και μεγάλες εταιρείες περιλαμβάνονται σε αυτές. Σε αρκετές περιπτώσεις στελέχη των εταιρειών που συμμετείχαν και γνώριζαν την έκταση της παραποίησης των οικονομικών τους καταστάσεων, μεριμνούσαν και προχωρούσαν στην πώληση σημαντικού μεριδίου των μετοχών που κατείχαν πριν αυτό γίνει γνωστό στο επενδυτικό κοινό (Summers

²⁹ Wells, J. T. (1997), "Occupational Fraud and Abuse", Austin: Obsidian Publishing

³⁰ Vanasco, R. R. (1998), "Fraud Auditing", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 13 No. 1, pp. 4-71

³¹ Beasley, S. M., Carcello, J. V. and Hermanson, D. R. (1999), "Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997: An Analysis of U.S. Public Companies. Research Report", COSO

and Sweeney, 1998)³². Στις περισσότερες περιπτώσεις παραποίησης παρατηρούνται υπερτιμήσεις στοιχείων ενεργητικού όπως αποθεμάτων, απαιτήσεων, παγίων υλικών και άυλων ακόμη και καταχώρηση ανύπαρκτων κονδυλίων. Οι ασυνήθιστες αυτές κινήσεις πραγματοποιούνται κυρίως στο τέλος του έτους ή των τριμήνων.

Στις Η.Π.Α. οι εξωτερικοί ορκωτοί ελεγκτές είναι υποχρεωμένοι να αποκαλύπτουν στις εκθέσεις τους τις περιπτώσεις παραποίησης οικονομικών καταστάσεων. Σύμφωνα με τα αντίστοιχα Ελεγκτικά Πρότυπα (S.A.S.) Νο 47³³ και Νο. 82³⁴, υπάρχει η υποχρέωση από τον ελεγκτή να εκτιμήσει τους παράγοντες κινδύνου (risk factors) και να εντοπίσει τυχόν προειδοποιητικά σημεία (red flags) στα οποία θα εστιάσει περισσότερο κατά τη διαδικασία του ελέγχου. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ορισμένους παράγοντες κινδύνου παρακάτω:

(α) *Χαρακτηριστικά διοίκησης*. Περιλαμβάνουν διοικητικές ικανότητες καθώς και στάσεις ως προς τον εσωτερικό έλεγχο και τις διαδικασίες έκδοσης των λογιστικών καταστάσεων. Σύν τοις άλλους ενδεχόμενος κίνδυνος είναι οι στενές σχέσεις μεταξύ ελεγκτών και διοίκησης (βλέπε Enron).

(β) *Συνθήκες κλάδου*. Περιλαμβάνουν το οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιείται η επιχείρηση (είδος κλάδου) καθώς και νέες θεσμικές απαιτήσεις στη φορολογία ή στους λογιστικούς κανόνες.

(γ) *Λειτουργικά χαρακτηριστικά και οικονομική σταθερότητα*. Περιλαμβάνουν τη φύση και τη πολυπλοκότητα των εργασιών και των συναλλαγών της επιχείρησης με άλλες επιχειρήσεις, την οικονομική κατάσταση όπως ταμειακή στενότητα, τη χαμηλή κερδοφορία, καθώς και την ύπαρξη συσσωρευμένων ζημιών.

Η αποκάλυψη των παραποιήσεων δεν είναι εύκολη υπόθεση. Η εμπειρία που αποκτάται από τους ελεγκτές είναι σημαντικός παράγοντας αλλά αυτό από μόνο του δεν αρκεί. Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί πολλές διαδικασίες και εξελιγμένες τεχνικές οι οποίες περιλαμβάνουν υποδείγματα που βοηθούν τους ελεγκτές. Τέτοιου είδους υποδείγματα αυτά χρησιμοποιούν μεταβλητές ποσοτικές και ποιοτικές με τη βοήθεια εξελιγμένων τεχνικών της στατιστικής και της επιχειρησιακής έρευνας, όπως

³² Summers, S. L. and Sweeney, J. T. (1998), "Fraudulently Misstated Financial Statements and Insider Trading: An Empirical Analysis", *The Accounting Review*, Vol. 73, No. 1, pp. 131-146

³³ American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (1983), "Auditing Risk and Materiality in Conducting an Audit", *Statement on Auditing Standards SAS No. 47*, New York

³⁴ American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (1997), "Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit", *Statement on Auditing Standards SAS No. 82*, New York

πολυμεταβλητών παλινδρομήσεων, ανάλυσης χρησιμοποιώντας πολλαπλά κριτήρια, αλλά και υβριδικών συστημάτων. Συγκεκριμένα αναφέρουμε τα έργα των Bell et al., 1993; Green and Choi, 1997; Fanning and Cogger, 1998; Spathis 2000; Spathis 2002; Spathis, Doumpos and Zorounidis, 2002, που αφορούν το εν λόγω θέμα³⁵³⁶³⁷³⁸³⁹.

Στην Ελλάδα οι μέχρι σήμερα γνωστές παραποιήσεις, στόχευαν ως επί το πλείστον στη μείωση των κερδών και της αντίστοιχης φορολογίας μέσα από τη υπέρμετρη αύξηση των εξόδων. Μετά την εισροή πολλών εταιριών στο Χρηματιστήριο και την αυξημένη ενασχόληση των επενδυτών, στοχεύουν πλέον στην αύξηση των εσόδων και στην ταχεία ανάπτυξή τους που θα έχει ως αποτέλεσμα την διόγκωση των κερδών. Σε περίπτωση που δεν συμβαίνει αυτό, αρκετές εταιρείες καταφεύγουν στην παραποίηση των οικονομικών τους καταστάσεων μέσα από επεμβάσεις στα λογιστικά τους βιβλία “cook the books”. Το ζήτημα της επινοητικής λογιστικής στην Ελλάδα απασχόλησε τον Μπαραλέξη (2001) ο οποίος με χρήση ερωτηματολογίου εξέτασε τις απόψεις σε δείγμα ορκωτών ελεγκτών και ειδικών φοροτεχνικών λογιστών. Συγκεκριμένα, οι πλέον συχνοί λογιστικοί χειρισμοί αυξήσεων / μειώσεων των αποτελεσμάτων αναφέρονται στις προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις και αποζημιώσεις προσωπικού, στις αποσβέσεις, στο χαρακτηρισμό εξόδων που αφορούν πάγια σε κόστος κτήσης τους, στην αποτίμηση των αποθεμάτων καθώς και σε άλλες κινήσεις όπως καταχώρηση εσόδων / εξόδων όχι στη σωστή χρήση.

Το ερώτημα που τίθεται είναι ποιος ο ρόλος των εξωτερικών ελεγκτών (ορκωτών λογιστών – ελεγκτών). Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι οι ελεγκτές αναφέρουν στην έκθεσή τους αντίστοιχες παρατηρήσεις για τις παραποιήσεις (γνώμη με επιφύλαξη), αλλά αυτές δεν έχουν συνήθως μεγάλη βαρύτητα. Οι περισσότερες εκθέσεις όμως των ελεγκτών για τις επιχειρήσεις που παραποιούν τα στοιχεία τους

³⁵ Bell, T., Szykowny, S. and Willingham, J. (1993), “Assessing the Likelihood of Fraudulent Financial Reporting: A Cascaded Logic Approach”, *Working Paper, KPMG Peat Marwick*, Montvale, NJ

³⁶ Green, B. P. and Choi, J. H. (1997), “Assessing the Risk of Management Fraud through Neural-network Technology”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 16 No. 1, pp. 14-28

³⁷ Fanning M. K. and Cogger, K. O. (1998), “Neural Detection of Management Fraud Using Published Financial Data”, *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management*, Vol. 7 No. 1, pp. 21-41

³⁸ Spathis, C. (2000), “Using Published Data to Identify Factors Associated with Falsified Financial Statements”, Presented at the 23rd Annual Congress of the European Accounting Association, Munich, March 29-31

³⁹ Spathis, C. (2002), “Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 17, No. 4, pp. 179-191

όταν αυτές αναγράφονται αναφέρονται σε σημαντικούς λογαριασμούς. Συν τοις άλλοις, φαινόμενα σαν την αλλαγή ελεγκτών χωρίς λόγο και σε συχνά χρονικά διαστήματα, έχουν πολλές φορές σχέση με τις ανωτέρω επιχειρήσεις. Πέρα από τις επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε παραποίηση και λογιστική, με αυτές συνδέονται και σχετίζονται οι Ορκωτοί Ελεγκτές, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, το Χρηματιστήριο και άλλοι φορείς.

4.2 Χαρακτηριστικά της λογιστικής απάτης

Σύμφωνα με τον Ζοπουνίδη (2007)⁴⁰, ο Worthy, (1984) ομαδοποιεί τις τεχνικές παραποίησης λογιστικών καταστάσεων σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- 1) Αλλαγή λογιστικής μεθόδου.
- 2) Μεταβολή των στοιχείων κοστολόγησης.
- 3) Παραβίαση της αρχής της αυτοτέλειας της χρήσης, μεταβάλλοντας τις ημερομηνίες που έσοδα και έξοδα θεωρούνται ως δεδουλευμένα.

Σύμφωνα πάλι με το άρθρο του Ζοπουνίδη, ο Rezaee (2003) αναφέρει ότι η λογιστική απάτη περιλαμβάνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- 1) Νόθευση, παραποίηση ή αθέμιτη τροποποίηση οικονομικών- λογιστικών μεγεθών, αποδεικτικών εγγράφων, ή εταιρικών συναλλαγών.
- 2) Σκόπιμα εσφαλμένες δηλώσεις, παραλείψεις γεγονότων ή εμπορικών συναλλαγών και λογαριασμών αλλά και άλλων σημαντικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις.
- 3) Σκόπιμα κακή εφαρμογή και ερμηνεία των λογιστικών προτύπων αλλά και των βασικών αρχών και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και αναφορά οικονομικών και επιχειρησιακών συναλλαγών.

⁴⁰ Ζοπουνίδης Κ., (2007), "Μετά τον Δούρειο Ίππο ...η Δημιουργική Λογιστική. Ψάχνοντας στις λογιστικές καταστάσεις ...οικονομικές ατασθαλίες", Διαθέσιμο στο:<http://www.economics.gr/articleData/IS/2007/Zopounidis.htm>., ημερ. ανάκτησης 22/08/2013

4) Εσκεμμένη παράβλεψη και αποκάλυψη ή παρουσίαση ανακριβών λογιστικών προτύπων, αρχών και πρακτικών.

5) Χρήση λογιστικών τεχνασμάτων για τη διαχείριση παράνομων κερδών.

6) Μεθοδεύσεις λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα πλαίσια του νόμου, με τη δυνατότητα όμως της μεταβολής τους μέσα από τα «παραθυράκια» του νόμου.

Σύμφωνα με τον Σπαθή (2002), τρόποι για τον χειρισμό (manipulation) στοιχείων οικονομικών καταστάσεων μπορεί να είναι «η υπερτίμηση στοιχείων ενεργητικού, πωλήσεων και κερδών ή η υποτίμηση υποχρεώσεων, εξόδων ή ζημιών με σκοπό να επιτευχθεί το επιθυμητό ύψος τους». Οι χειρισμοί αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων. Συνεχίζοντας, ο Σπαθής (2002) αναφέρουν μέσα και μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την παραποίηση, όπως η δημιουργική λογιστική (creative accounting), η εξομάλυνσή κυρίως των αποτελεσμάτων χρήσης, μέσω εσφαλμένων λογιστικών καταχωρήσεων (income smoothing) καθώς και η χειραγώγηση των κερδών (earnings management).

Ο Σπαθής (2002) αναφέρει επίσης ότι στις περισσότερες περιπτώσεις παραποίησης, παρατηρούνται υπερτιμήσεις στοιχείων ενεργητικού, όπως αποθεμάτων, απαιτήσεων, παγίων υλικών και άυλων ακόμη και καταχώρηση ανύπαρκτων κονδυλίων.

Οι ασυνήθιστες αυτές κινήσεις πραγματοποιούνται κυρίως στο τέλος του έτους ή των τριμήνων. Όσον αφορά τα κίνητρα που οδηγούν τα στελέχη των επιχειρήσεων στην παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων, οι Lendez και Korevec (1999) αναφέρουν ότι δεν είναι μόνο η απληστία αλλά και η επιθυμία των ανώτερων στελεχών να δημοσιεύσουν αποτελέσματα που ικανοποιούν ή υπερβαίνουν τις προσδοκίες των αγορών.

4.3 Τρόποι αντιμετώπισης της απάτης

Οι Lendez και Korevec (1999) προτείνουν τρόπους για τον εντοπισμό αλλά και την πρόληψη των παραποιημένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων, κυρίως μέσα από

τη διαφάνεια των εσωτερικών λειτουργιών και την ενδυνάμωση του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων. Για την πρόληψη των παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων, προτείνουν τη δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος ελέγχου, την πρόσληψη έντιμων ατόμων, την παροχή εκπαίδευσης στους εργαζομένους για τον εντοπισμό κάποιας παραποίησης, καθώς και την ανάπτυξη ενός ξεκάθαρα και κατανοητού κώδικα ηθικής.

Το άρθρο του Porter (2003)⁴¹ εστιάζει στην ηλεκτρονική προστασία που μπορεί να υιοθετήσει μία επιχείρηση για την προστασία της από φαινόμενα εσωτερικής απάτης. Αναφέρονται δύο μέθοδοι για την αντιμετώπιση της απάτης: η πρόληψη και ο εντοπισμός αυτής. Η πρόληψη εστιάζει σε ελέγχους που είναι σχεδιασμένοι για να μειώνουν την πιθανότητα χρήσης των εταιρικών πόρων από αναρμόδια άτομα. Τεχνικές πρόληψης είναι τα τείχη προστασίας (firewalls), οι σαρωτές περιεχομένου ιστοσελίδων και ηλεκτρονικών μηνυμάτων (website/ email content scanners) και οι κάρτες ελέγχου πρόσβασης (identity card access controls). Ο εντοπισμός εστιάζεται στο σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων, τα οποία ειδοποιούν το αρμόδιο προσωπικό σε περίπτωση απάτης. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται και οι τεχνικές εσωτερικού ελέγχου με τη χρήση ηλεκτρονικών προγραμμάτων.

Ο Σπαθής (2002) με τη σειρά του αναφέρεται σε μοντέλα και υποδείγματα, τα οποία βοηθούν τους ελεγκτές στην αποκάλυψη των παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων. Στο σχετικό άρθρο του γίνεται αναφορά μιας σειράς ερευνών που αναλύουν και προτείνουν τέτοιου είδους μοντέλα-υποδείγματα. Τα υποδείγματα αυτά χρησιμοποιούν μεταβλητές ποσοτικές και ποιοτικές με τη βοήθεια εξελιγμένων τεχνικών της στατιστικής και της επιχειρησιακής έρευνας, όπως πολυμεταβλητών παλινδρομήσεων, ανάλυσης με πολλαπλά κριτήρια, ευφυών συστημάτων και υβριδικών συστημάτων (Σπαθής, 2002).

4.4 Συγκεκριμένες περιπτώσεις απάτης

⁴¹ Porter D., (2003), "Insider Fraud: Spotting The Wolf In Sheep's Clothing", *Computer Fraud and Security*, Volume 2003, Issue 4, April 2003, p. 12-15

Παρακάτω παραθέτουμε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις εταιρικής απάτης με όλα τα αναγκαία στοιχεία σχετικά με την κάθε μία από αυτές, για την καλύτερη κατανόηση του παρόντος ζητήματος αλλά και για να γίνουν περισσότερο εμφανείς ορισμένοι από τους τρόπους που μπορούν να πραγματοποιηθούν οι διάφορες λογιστικές απάτες.

Πίνακας 2: Περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων

Εταιρία	Χώρα	Έτος δημοσιοποίησης σκανδάλου	Κλάδος	Ισχυρισμοί παραποίησης	Ελεγκτική εταιρία
Polly Peck	H.B.	1980	Κλωστοϋφαντουργία	Δομή διαχείρισης των χρεών της. Τα χρέη της ήταν μακροχρόνια δάνεια με ενέχυρο τις μετοχές της εταιρίας	BDO Stoy Hayward
MiniScribe	H.Π.Α.	1989	Παροχή περιφερειακών προϊόντων ηλεκτρονικών υπολογιστών	Μέτρηση ελαττωματικών προϊόντων στα αποθέματα προς πώληση. Επίσης, προσφορά επιπλέον προϊόντων σε πελάτες και μετέπειτα καταγραφή αυτών ως πωλήσεις	Cooper & Lybrand
Cendant	H.Π.Α.	1998	Παροχή υπηρεσιών σε επιχειρήσεις όπως μεσιτικά και ταξιδιωτικά γραφεία	Παραπλανητική διόγκωση των εσόδων της επιχείρησης από παρατυπίες κατά τις συγχωνεύσεις αυτής με άλλες εταιρίες	Ernst
Xerox	H.Π.Α.	2000	Παροχή Περιφερειακών προϊόντων ηλεκτρονικών υπολογιστών	Διόγκωση εσόδων κατά 1.5 δις δολάρια (παρατυπίες στη χρονική περίοδο που αναγνωρίζονταν τα έσοδα από τα συμβόλαια των μισθώσεων)	KPMG
Enron	H.Π.Α.	2001	Ενεργειακός	Απόκρυψη χρεών και ζημιών από ενδιαφερόμενους επενδυτές και αύξηση κερδών από παραπλανητικές και ψευδείς συναλλαγές, όπως η καταγραφή ως τρέχοντα έσοδα αμοιβών που θα δεχόταν μελλοντικά για τις υπηρεσίες της.	Arthur Andersen

				Δωροδοκία ξένων κυβερνήσεων για την εξασφάλιση συμφωνιών με σκοπό τον έλεγχο της αγοράς ενέργειας	
AOL	H.Π.A	2002	Τηλεπικοινωνίες (καλωδιακή τηλεόραση)	Διόγκωνε φαινομενικά τα έσοδά της με το κλείσιμο συμφωνιών με διαφημιστές και εφοδιαστές, όχι με πραγματικά ποσά, αλλά με ανταλλάγματα	Ernst & Young
Adelphia	H.Π.A	2002	Τηλεπικοινωνίες (καλωδιακή τηλεόραση), παροχές υπηρεσιών διαδικτύου (Internet services)	Αύξηση αποτελεσμάτων με τη διόγκωση κεφαλαιοποιημένων δαπανών και την απόκρυψη χρεών. Η οικογένεια Rigas, που ίδρυσε την εταιρεία, βρέθηκε να έχει στην κατοχή της 3.1 δις δολάρια από δάνεια που πήραν μέσω της εταιρείας και δεν καταγράφονταν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις	Deloitte & Touche
Bristol-Mayers Squibb	H.Π.A	2002	Φαρμακοβιομηχανία	Ανάγκαζαν τους χονδρέμπορους να δεχτούν περισσότερα αποθέματα από ότι μπορούσαν να πουλήσουν, έτσι ώστε να φαίνεται στις κατασκευαστή ότι πωλείται πολύ εμπόρευμα	Pricewaterhouse Coopers
CMS Energy	H.Π.A	2002	Ενεργειακός (Δημόσια επιχείρηση Ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου)	Αύξηση του όγκου εμπορικών συναλλαγών στον τομέα της ενέργειας με τεχνάσματα, όπως η εκτέλεση συναλλαγών όχι με καταβολή χρηματικών ποσών, αλλά με ανταλλάγματα	Arthur Andersen
Computer Associates	H.Π.A	2002	Παροχή εφαρμογών Ηλεκτρονικών υπολογιστών (software)	Ψευδής καταγραφή 500 εκατομμυρίων δολαρίων ως έσοδα στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις κατά τις περιόδους 1998 και	KPMG

				1999, για την εκτόξευση της τιμής της μετοχής	
Duke Energy	H.Π.A	2002	Ενεργειακός (παροχή υπηρεσιών)	Εμπλοκή σε 23 περιπτώσεις εμπορικών συναλλαγών, όχι με καταβολή χρηματικών ποσών αλλά με ανταλλάγματα (round-trip trades) με σκοπό την «ώθηση» του όγκου εμπορικών συναλλαγών στον τομέα της ενέργειας και των εσόδων της επιχείρησης	Grant Thornton
Dynergy	H.Π.A	2002	Ενεργειακός	Εκτέλεση εμπορικών συναλλαγών, όχι με καταβολή χρηματικών ποσών, αλλά με ανταλλάγματα με σκοπό την ώθηση του όγκου εμπορικών συναλλαγών στον τομέα της ενέργειας και των ταμειακών ροών της επιχείρησης	Deloitte & Touche, Arthur Andersen
El Paso Corporation	H.Π.A	2002	Ενεργειακός (παροχή φυσικού αερίου και άλλων προϊόντων ενέργειας)	Εκτέλεση εμπορικών συναλλαγών, όχι με καταβολή χρηματικών ποσών, αλλά με ανταλλάγματα με σκοπό την ώθηση του όγκου εμπορικών συναλλαγών στον τομέα της ενέργειας	Deloitte & Andersen
Freddie Mac	H.Π.A	2002	Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες (Financial Services)	Συστηματική εσφαλμένη απεικόνιση των πραγματικών εσόδων και των στοιχείων του ενεργητικού, με αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής της μετοχής	Arthur Andersen
Global Crossing	H.Π.A	2002	Τηλεπικοινωνίες (παροχή υπηρεσιών διαδικτύου)	Απόκρυψη εγγράφων σχετικών με τις λογιστικές πρακτικές που χρησιμοποιούσε. Εμπλοκή σε περιπτώσεις περιέργων ανταλλαγών με άλλες εταιρείες με σκοπό την αύξηση των εσόδων	Arthur Andersen

Halliburton	Η.Π.Α	2002	Ενεργειακός (παροχή τεχνικών προϊόντων για την εξόρυξη, παραγωγή φυσικού αερίου και πετρελαίου)	Αντικανονική κράτηση 100 εκατομμυρίων δολαρίων για ετήσια κατασκευαστικά κόστη, πριν δώσουν την συγκατάθεσή τους οι μέτοχοι πελάτες. Εμπλοκή σε δωροδοκίες για ευνοϊκότερη φορολογία σε θυγατρικές στο εξωτερικό	Arthur Andersen
Harken Energy	Η.Π.Α	2002	Ενεργειακός	Στέλεχος της εταιρείας κατηγορείται ότι πούλησε μετοχές της επιχείρησης λίγο πριν ανακοινωθεί από αυτήν σημαντικών ζημιών, με αποτέλεσμα την πτώση της μετοχής	Arthur Andersen
ImClone Systems	Η.Π.Α	2002	Φαρμακοβιομηχανία (ανάπτυξη βιολογικών φαρμάκων)	Στελέχη της επιχείρησης με εκτελεστικές αρμοδιότητες κατηγορούνται ότι πούλησαν τις μετοχές τους λίγο πριν την ανακοίνωση της πτώσης της μετοχής της, ως αποτέλεσμα μη έγκρισης ενός φαρμάκου από την αρμόδια επιτροπή	KPMG
Kmart	Η.Π.Α	2002	Εμπόριο (αλυσίδα εμπορικών καταστημάτων)	Ανώνυμες καταγγελίες υπαλλήλων της επιχείρησης για λογιστικές πρακτικές που σκοπό είχαν την παραπλάνηση των επενδυτών σχετικά με την οικονομική «υγεία» αυτής	Pricewaterhouse & Coopers
Lucent Technologies	Η.Π.Α	2002	Τηλεπικοινωνίες	Λογιστικές παρατυπίες στα έσοδα, τα οποία δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα. Απόκρυψη παράπλευρων συμφωνιών και πιστώσεων με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων των προϊόντων της	Pricewaterhouse & Coopers

				παραπλανώντας τους αγοραστές	
Merck & Co	H.Π.A	2002	Φαρμακοβιομηχανία	Καταγραφή 12,4 δις. δολαρίων ως έσοδα από καταναλωτές τα οποία η επιχείρηση ποτέ δεν συγκέντρωσε	Arthur Andersen
Merrill Lynch	H.Π.A	2002	Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και Ασφάλειες	Ατασθαλίες σχετικά με το μετοχικό κεφάλαιο από ειδικό αναλυτή με σκοπό την αύξηση των χρηματοδοτήσεων. Επίσης κατηγορείται για διακρίσεις όσον αφορά τις πρακτικές πρόσληψης και προώθησης των εργαζομένων	Deloitte & Touche
Mirant	H.Π.A	2002	Ενεργειακός (παραγωγή και παροχή ηλεκτρικού ρεύματος)	Πιθανή εμπλοκή της σε παρατυπίες σχετικές με αύξηση πολλών στοιχείων τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού	Arthur Andersen
Peregrine Systems	H.Π.A	2002	Παροχή προϊόντων ηλεκτρονικών υπολογιστών	Αύξηση των πωλήσεων κατά 100 εκατομμύρια δολάρια με την αντικανονική αναγνώριση εσόδων από μεταπωλήσεις τρίτων	Arthur Andersen
Qwest Communications	H.Π.A	2002	Τηλεπικοινωνίες	Αντικανονικές λογιστικές πρακτικές για μακροπρόθεσμες συμφωνίες. Επίσης κατηγορείται για παράνομες πρακτικές αλλαγής των συνδρομών των πελατών της χωρίς τη συγκατάθεσή τους	Arthur Andersen
Reliant Energy	H.Π.A	2002	Ενεργειακός (παροχή ηλεκτρικού ρεύματος)	Εμπλοκή σε περιπτώσεις εμπορικών συναλλαγών, όχι με καταβολή χρηματικών ποσών αλλά με ανταλλάγματα, με σκοπό την ώθηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών στον τομέα της ενέργειας και των εσόδων της επιχείρησης	Deloitte & Touche
Sunbeam	H.Π.A	2002	Οικιακές, ηλεκτρονικές	Καταγραφή μαζικής αύξησης στις	Arthur Andersen

			συσκευές	πωλήσεις προϊόντων της, οι οποίες δεν αντικατόπτριζαν την πραγματικότητα, με αποτέλεσμα την αύξηση των εσόδων	
Tyco International	H.Π.A	2002	Κοινοπραξία (παραγωγή ηλεκτρονικών προϊόντων, προϊόντων υγείας, πυρασφάλειας κ.α.)	Πρώην ανώτατο στέλεχος κατηγορείται για φοροδιαφυγή. Ερευνάται αν η επιχείρηση γνώριζε αυτές τις ενέργειες, καθώς και την αντικανονική χρήση των χρηματικών πόρων της επιχείρησης και τις αντικανονικές πρακτικές όσον αφορά τις συγχωνεύσεις με άλλες επιχειρήσεις	Pricewaterhouse & Coopers
Waste Management, Inc.	H.Π.A	2002	Περιβαλλοντικές υπηρεσίες	Αύξηση τη χρονικής περιόδου των αποσβέσεων ενσώματων ακινητοποιήσεων, δηλαδή στοιχείων του ενεργητικού που χάνουν αξία με την πάροδο του χρόνου, με σκοπό να εμφανίζει αύξηση των κερδών μετά φόρων	Arthur Andersen
Worldcom	H.Π.A	2002	Τηλεπικοινωνίες	Αύξηση ταμειακών ροών με την καταγραφή 3.8 δις. δολαρίων σε λειτουργικά έξοδα ως κεφαλαιοποίησης. Ο ιδρυτής της επιχείρησης έλαβε 400 εκατομμύρια δολάρια από δάνεια μέσω της επιχείρησης, χωρίς να καταγραφούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις	Arthur Andersen
AIG	H.Π.A	2002	Ασφάλειες	Διόγκωση της καθαρής αξίας της επιχείρησης, ως αποτέλεσμα αμφισβητούμενων συναλλαγών που αφορούσαν δανεισμούς οι οποίοι	Pricewaterhouse & Coopers

				στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις καταγράφονταν ως ασφάλιστρα	
Parmalat	Ιταλία	2003	Τρόφιμα	Πολλές από τις εταιρείες που στήθηκαν από αυτήν αποτελούσαν «εταιρείες κάλυψης» για τη δημιουργία ψεύτικων κερδών με σκοπό την παραπλάνηση των ενδιαφερόμενων επενδυτών. Επίσης, κατηγορείται για πλαστογράφηση εγγράφου όπου φαίνεται να υπάρχει στην τράπεζα Bank of America προθεσμιακός λογαριασμός με πάνω από 4.98 δις \$	Grant Thornton

Πηγή: Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων, σελ. 34

Σε αυτό το σημείο θεωρούμε ότι είναι αναγκαίο για την ανάλυση μας η εξέταση ορισμένων από τις ανωτέρω περιπτώσεων σε μεγαλύτερο βάθος. Οι περιπτώσεις που αναλύονται παρακάτω αφορούν δύο από τις, ίσως, σημαντικότερες περιπτώσεις απάτης στον κόσμο τα πρόσφατα, σχετικά, χρόνια. Συγκεκριμένα εξετάζονται οι περιπτώσεις της Wordcom και της Enron.

WORDCOM

Η WorldCom, η δεύτερη μεγαλύτερη εταιρία υπεραστικών κλήσεων στις ΗΠΑ (με είκοσι εκατομμύρια πελάτες) και μία από τις επιχειρήσεις που τροφοδότησαν την έκρηξη του τηλεπικοινωνιακού πεδίου κατά τη δεκαετία του '90, ανακοίνωσε στα τέλη του Ιουνίου την απόλυση του οικονομικού της διευθυντή Σκοτ Σάλιβαν, ο οποίος είχε αποκρύψει από τα αποτελέσματα του 2001 και του πρώτου τριμήνου του 2002 δαπάνες συνολικού ύψους τρεις χιλιάδες εννιακόσια δισεκατομμύρια. δολαρίων. Η Word Com ξεκίνησε το 1983 στο Hattiesburg του Mississippi, η οποία στην αρχή ονομαζόταν, Long Distance Discount Services, Inc (LDDS). Η εταιρεία εισήχθη στο χρηματιστήριο το 1989 μέσω συγχώνευσης με την Advantage Companies Inc. Η

επωνυμία της εταιρείας άλλαξε σε LDDS WorldCom το 1995, και λίγο αργότερα σε WorldCom. Το πρώτο θύμα, εκτός από τους ανυποψίαστους επενδυτές που είδαν τα κεφάλαιά τους να εξανεμίζονται, ήταν οι εργαζόμενοι. Δεκαεπτά χιλιάδες υπάλληλοι της WorldCom (το 28% του συνόλου του προσωπικού της), άνθρωποι που μέχρι πριν από λίγες ημέρες εργάζονταν σε μία από τις πολλά υποσχόμενες εταιρείες των ΗΠΑ, σίγουροι σχεδόν για ένα μέλλον το οποίο καμία αρνητική συγκυρία δεν μπορούσε να αγγίξει, βρέθηκαν από τη μια στιγμή στην άλλη στο δρόμο. Η φορτωμένη με ανυποληψία και κακή φήμη μετά το σκάνδαλο της Enron εταιρεία ορκωτών ελεγκτών, Arthur Andersen, ήταν υπεύθυνη για τον έλεγχο των λογιστικών βιβλίων και της WorldCom. Η Andersen αρνήθηκε κάθε ανάμειξη στην παραποίηση των αποτελεσμάτων, αλλά βεβαίως ήταν πολύ δύσκολο να γίνει πιστευτή.

Ένα μήνα αργότερα η WorldCom κήρυξε πτώχευση, αδυνατώντας να βρει πρόσβαση στον τραπεζικό δανεισμό για να μειώσει το υπέρογκο χρέος που τη βάραινε, ύψους σαράντα ένα εκατομμύρια δολαρίων περίπου. Το σύνολο των ενεργητικών στοιχείων της εταιρείας ανέρχεται σε εκατόν εβδομήντα δισεκατομμύρια δολάρια και το σύνολο των χρεών της σε σαράντα ένα δισεκατομμύρια δολάρια, σύμφωνα με τα έγγραφα που κατατέθηκαν σε δικαστήριο της νότιας περιφέρειας της Νέας Υόρκης.

Στις αρχές Αυγούστου του 2002 το FBI προχώρησε στη σύλληψη δύο ανώτερων στελεχών της WorldCom, του Σκοτ Σάλιβαν και του Ντέιβιντ Μάγιερς, που κατηγορούνται για διαφθορά και ανακοίνωση ψευδών στοιχείων σχετικά με τον ισολογισμό της εταιρείας. Ορισμένοι αναλυτές είδαν σε αυτή τη σύλληψη μια προσπάθεια εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης και κατευνασμού των επενδυτών, καθώς, αντιμέτωπη με κατηγορίες περί ανοχής στην εταιρική διαφθορά, η Αμερικανική Κυβέρνηση ήθελε να δείξει πως δρα αποφασιστικά και χωρίς κανένα δισταγμό απέναντι στα φαινόμενα εξαπάτησης των επενδυτών. Η εταιρεία, που είχε συνολικά είκοσι εκατομμύρια πελάτες και διεκπεραίωνε τη μισή κίνηση στο Internet, τόνιζε πως υπό το καθεστώς της πτώχευσης θα διαθέτει ένα ενεργητικό κεφάλαιο δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων σε πιστώσεις επί των περιουσιακών της στοιχείων για να χρηματοδοτήσει τη λειτουργία της, να διατηρήσει το δίκτυο της και να πληρώσει τους υπαλλήλους της. Στα μέσα Αυγούστου αποκαλύφθηκε ότι το μέγεθος της απάτης ήταν ακόμα μεγαλύτερο. Σύμφωνα με τα νέα στοιχεία που έβλεπαν το φως της πραγματικότητας, από τις δαπάνες του 2000 είχαν υποκρυφθεί άλλα τρεις χιλιάδες

τριακόσια δισεκατομμύρια δολάρια. Η συνολική απάτη ξεπερνά λοιπόν τα επτά δισεκατομμύρια δολάρια. Γι αυτό το λόγο η WorldCom θα μείνει στην αμερικανική επιχειρηματική ιστορία ως η πρωταγωνίστρια της μεγαλύτερης χρεοκοπίας.

ENRON

Η Enron Corp. σχηματίστηκε το 1985. Πριν την κατάρρευσή της το 2001, υπήρξε μια ηγέτιδα πολυεθνική εταιρία παραγωγής ενέργειας. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα αναδείχθηκε σε ενεργειακό Κολοσσό από απόψεως χρηματιστηριακής κεφαλαιοποίησης, έγινε η έβδομη σε μέγεθος επιχείρηση των ΗΠΑ, φτάνοντας από απόψεως τζίρου στην 16η θέση Παγκοσμίως. Έδρευε στο Houston των Η.Π.Α. και εξειδικευόταν στην κατασκευή και διαχείριση μεγάλων ενεργειακών έργων, όπως εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και αγωγών φυσικού αερίου. Είχε επίσης ισχυρή παρουσία στον τομέα της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου. Μόνο στις Η.Π.Α. διαχειριζόταν ένα δίκτυο αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου μήκους περίπου 60.000 χλμ. το οποίο μετέφερε το 20% του φυσικού αερίου των Η.Π.Α. και έτσι η Enron θεωρούνταν ως η μεγαλύτερη εταιρία φυσικού αερίου στις Η.Π.Α.

Πολλοί από τους υπαλλήλους της Enron εργάζονταν πριν για την Arthur Andersen, ενώ ταυτόχρονα οι εν ενεργεία ελεγκτές διατηρούσαν μόνιμα γραφεία μέσα στο κεντρικό κτήριο της Enron, καθώς εκτός από τις συμβουλευτικές υπηρεσίες και τον εξωτερικό έλεγχο, τους είχε ανατεθεί με outsourcing και ο εσωτερικός της έλεγχος. Είχαν δηλαδή οι ίδιοι άνθρωποι να ελέγξουν και να πιστοποιήσουν τους εαυτούς τους. όπως παρατήρησε ένας πρώην Εσωτερικός Λογιστής της Enron «Νομίζαμε πως ήταν υπάλληλοι της Enron, περπατούσαν και μιλούσαν σαν και εμάς, οι διαχωριστικές γραμμές ήταν πλέον πολύ αμυδρές». Οι μακροχρόνιες επαφές, ανταλλαγές πληροφοριών και επιλύσεις προβλημάτων μεταξύ ελεγκτών, λογιστών και διοίκησης μπορεί να δημιουργήσουν υπέρμετρη οικειότητα, ικανή να επηρεάσει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Εξέχον παράδειγμα προς αποφυγή αποτελεί η Enron, η μετοχή της οποίας έφτασε πριν την χρεοκοπία. Εύλογα σε αυτό το σημείο προκύπτει το ερώτημα: 'τι έκανε η ελεγκτική επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου για να αστυνομεύσει αυτό το χάος;' Φαίνεται ότι τα μέλη της έχασαν την ανεξαρτησία τους προκειμένου να διατηρήσουν τους υπέρογκους μισθούς τους, που για κάποιους ξεπερνούσαν τις τριακόσιες χιλιάδες δολάρια σε μετρητά και μετοχές.

Έτσι είχε δημιουργηθεί ισχυρό αντικίνητρο στο να ασκούν ουσιαστικό έλεγχο στην διοίκηση, που τους αποζημίωνε τόσο πλουσιοπάροχα. Η USA today έγραψε χαρακτηριστικά ότι «με τόσα πολλά χρήματα να διακυβεύονται ο κάθε ένας θα ήταν διστακτικός να εγείρει ζήτημα». Κατέληξαν λοιπόν οι λογιστές να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο σκίσιμο εγγράφων και στην παραποίηση λογιστικών εγγράφων, παρά στην υπηρεσία των αναγκών πληροφόρησης το κοινού.

Στο φιάσκο της Enron που εξανέμισε είκοσι πέντε χιλιάδες θέσεις εργασίας και ένα δισεκατομμύριο δολάρια από τις συντάξεις των εργαζομένων, χρησιμοποιήθηκε επίσης η απάτη κατά την οποία μια εταιρία δημιουργεί θυγατρικές «ειδικού σκοπού» προκειμένου συνήθως να αποκρύψει από τις ενοποιημένες της χρηματοοικονομικές καταστάσεις στοιχεία του πάγιου ενεργητικού ή μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις.

Συγκεκριμένα εκτιμάται ότι απέκρυψε τις δραστηριότητες περίπου εννιακοσίων από τις τρεισήμισι χιλιάδες θυγατρικές της, καταφέρνοντας έτσι να δημοσιεύσει ομαλή αύξηση των κερδών της τάξης των εννιακοσίων είκοσι εννέα εκατομμυρίων δολαρίων. Από αυτά το 95% προέκυψαν από το λογιστικό τρικ που περιγράψαμε και όχι από πραγματικές κερδοφορίες.

4.5 Λογιστικά τεχνάσματα

Η σκόπιμη παράλειψη ή κακή παρουσίαση γεγονότων, συναλλαγών, λογαριασμών ή άλλων σημαντικών πληροφοριών που είναι απαραίτητες για τη σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων καθώς και η εσκεμμένη μη εφαρμογή λογιστικών κανόνων, αρχών, πολιτικών και προτύπων που αποτελούν εργαλεία για τη μέτρηση, αναγνώριση, καταγραφή και αποκάλυψη οικονομικών γεγονότων και συναλλαγών, αποτελούν τεχνικές που διαστρεβλώνουν την πραγματική εικόνα της επιχειρηματικής μονάδας που στοχεύουν να αποδώσουν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Κάποιες άλλες πρακτικές που έχουν ως συνέπεια την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων είναι η παρέμβαση, μετατροπή και διαχείριση σημαντικών χρηματοοικονομικών εγγράφων, συναλλαγών καθώς και των σχετικών παραστατικών που τις συνοδεύουν.

Τα πρόσφατα λογιστικά και ελεγκτικά σκάνδαλα που είδαν το φως της δημοσιότητας στις Η.Π.Α προκάλεσαν συζητήσεις και διαξιφισμούς αναφορικά με το κατά πόσο η εφαρμογή των λογιστικών κανόνων, αρχών, πολιτικών και προτύπων από επιχειρήσεις που χαρακτηρίζονται από πολύπλοκες χρηματοοικονομικές δομές μπορεί να προκαλέσει διαστρέβλωση της πραγματικής οικονομικής κατάστασης τους που ενδέχεται να μην είναι νομικά επιλήψιμη αλλά να οφείλεται σε καταχρηστική εκμετάλλευση της ευελιξίας που αυτά παρέχουν. Η παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων στις περιπτώσεις αυτές είναι σκόπιμη και οι αυτουργοί της που προέρχονται κυρίως από την πλευρά της ανώτατης διοίκησης της εταιρίας, αναλώνονται στην επίτευξη λογιστικών και όχι επιχειρηματικών σκοπών. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα πιο σημαντικά λογιστικά τεχνάσματα που μπορεί να οδηγήσουν στην παραποίηση της πραγματικής οικονομικής κατάστασης και των αποτελεσμάτων μιας επιχείρησης.

4.5.1 Υλικά ή Ενσώματα Πάγια

Ένας από τους τρόπους που μπορεί κάποιος να επηρεάσει το αποτέλεσμα μιας επιχείρησης είναι η διενέργεια ή μη των αποσβέσεων στα υλικά ή ενσώματα πάγια. Η διενέργεια ή μη αποσβέσεων (ή προβλέψεων υποτίμησης αξίας αν πρόκειται για γήπεδα, οικόπεδα και αγροτεμάχια που ουσιαστικά δεν αποσβένονται) αποτελεί έναν τρόπο για την υποκειμενική διαχείριση του αποτελέσματος. Σε αυτή την περίπτωση, με την εφαρμογή της τεχνικής αυτής, εκτός από την Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης, μεταβάλλεται και η αξία του Ενεργητικού αφού δεν εμφανίζονται οι αποσβέσεις που θεωρούνται έξοδο (παραλείπονται μάλιστα και οι αντίθετοι λογαριασμοί των αποσβεσμένων παγίων). Έτσι επηρεάζεται η κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης, ως προς τα κέρδη, και ο ισολογισμός, ως προς τα πάγια, και κατά συνέπεια επηρεάζεται ολόκληρο το Ενεργητικό.

Εκτός αυτών, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι, επηρεάζονται και διάφοροι χρηματοοικονομικοί δείκτες, όπως παραδείγματος χάρη ο ROI (Return on Investment), δηλαδή η απόδοση των επενδυμένων κεφαλαίων της εταιρίας. Γενικά, οι δείκτες που επηρεάζονται από την αλλαγή του αποτελέσματος χρήσης και του ισολογισμού είναι: Οι δείκτες ρευστότητας (ο δείκτης γενικής ρευστότητας, που είναι ίσος με το Κυκλοφορούν Ενεργητικό προς τις Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις και ο

δείκτης άμεσης ρευστότητας που είναι ίσος με το Κυκλοφορούν Ενεργητικό μείον τα αποθέματα προς τις Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις), οι δείκτες κεφαλαιακής διάρθρωσης ή δανειακής επιβάρυνσης (ο δείκτης «Ξένα Κεφάλαια προς Ίδια Κεφάλαια» και ο δείκτης «Ξένα Κεφάλαια προς Συνολικά Κεφάλαια»), οι δείκτες αποδοτικότητας, όπως ο ROI που ισούται με τα Καθαρά Κέρδη προς τον μέσο όρο λειτουργικού Ενεργητικού και τέλος, διάφοροι χρηματιστηριακοί δείκτες για τις εισηγμένες επιχειρήσεις.

Όσον αφορά στις αποσβέσεις, αναφέρει ο Huang, αν η επιχείρηση θελήσει να παρουσιάσει σε μια χρονιά αυξημένα κέρδη, τότε είτε δε θα διενεργήσει καθόλου αποσβέσεις, είτε θα χρησιμοποιήσει μειωμένους συντελεστές αποσβέσεων. Στην ωραιοποίηση, αυτή, βοηθάει και το γεγονός ότι υπάρχει ελευθερία κρίσεων, υπολογισμών και επιλογών, αναφορικά με την εκτίμηση της ωφέλιμης ζωής των παγίων στοιχείων, των ετών αλλά και των μεθόδων απόσβεσης. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι αν η επιχείρηση δεν διενεργήσει αποσβέσεις, τότε θεωρείται πως τις χάνει. Δηλαδή, δεν μπορεί την επόμενη χρήση ή σε κάποια από τις επόμενες χρήσεις να διενεργήσει διπλάσιες αποσβέσεις.

Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι η διαδικασία των αποσβέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι είναι πηγή χρηματοδότησης για την επιχείρηση, με την έννοια ότι τα ποσά που αντιστοιχούν σε αποσβέσεις δεν φορολογούνται και μένουν στην επιχείρηση με τη μορφή αποθεματικών.

4.5.2 Άυλα ή ασώματα πάγια

Σύμφωνα με το νόμο, τα ασώματα πάγια στοιχεία αποσβένονται είτε εφάπαξ σε μία χρήση είτε ισόποσα σε 2, 3 ή 5 έτη. Οι επιχειρήσεις που προχωρούν σε χειραγώγηση των κερδών τους, συχνά παραβαίνουν το νόμο και προσαρμόζουν το χρόνο απόσβεσης προς το συμφέρον τους. Έτσι, εάν για παράδειγμα ένα άυλο στοιχείο του ενεργητικού αποσβεστεί σε 5 έτη αντί σε μία μόνο χρήση, τότε θα ωραιοποιηθεί η Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης, δηλαδή τα Αποτελέσματα Χρήσης θα παρουσιάσουν σαφή βελτίωση. Επιπλέον, λόγω του ότι στα άυλα περιουσιακά στοιχεία περιλαμβάνονται οι άδειες ευρεσιτεχνίας, η φήμη, η υπεραξία της εταιρίας, η εμπιστοσύνη των πελατών προς τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παρέχει, η αξία των οποίων δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, η μέθοδος καταγραφής τους

στον ισολογισμό βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια των στελεχών της ίδιας της επιχείρησης. Έτσι, υπάρχει και εδώ πρόσφορο έδαφος για παραποίηση της πραγματικής οικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων.

4.5.3 Μεγέθη εκτός Ισολογισμού

Κάποιες εταιρίες επιλέγουν μέσω διαφόρων τεχνικών δημιουργικής λογιστικής να μην αποτυπώνουν στον ισολογισμό τους κάποια πάγια στοιχεία μεγάλης αξίας. Έτσι, εμφανίζονται μικρότερες αποσβέσεις στις οικονομικές καταστάσεις, δηλαδή λιγότερα έξοδα και άρα περισσότερα κέρδη. Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο, σύμφωνα με το άρθρο του Li, δεν εμφανίζονται στον ισολογισμό και οι αντίστοιχες μακροχρόνιες υποχρεώσεις που συνεπάγονται αυξημένο κίνδυνο και που η απεικόνισή τους στις οικονομικές καταστάσεις πιθανόν να επηρέαζε αρνητικά τους επενδυτές και τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την αξιολόγηση των προοπτικών της οικονομικής απόδοσης της εταιρίας. Έτσι, η εταιρία με την εκτός Ισολογισμού απεικόνιση στοιχείων του ενεργητικού ή του παθητικού μπορεί να παρουσιαστεί στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων (χρηματοοικονομικοί αναλυτές, μέτοχοι, δυνητικοί επενδυτές, πιστωτικά ιδρύματα) ως χαμηλού κινδύνου επενδυτική ευκαιρία με αποτέλεσμα να αντλεί χαμηλού κόστους κεφάλαια μέσω των μηχανισμών της κεφαλαιαγοράς και να συνάπτει επιχειρηματικά δάνεια με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους.

Μία πρακτική χρησιμοποίησης στοιχείων εκτός Ισολογισμού είναι και η δημιουργία των λεγόμενων Εταιριών Ειδικού Σκοπού. Η ίδρυση αυτών των εταιριών από τις μητρικές αποσκοπεί συνήθως στη μείωση του χρηματοοικονομικού κινδύνου τους από μακροπρόθεσμα έργα στους τομείς των κατασκευών, της έρευνας και της ανάπτυξης. Με αυτή τη μέθοδο, οι Εταιρίες Ειδικού Σκοπού αναλαμβάνουν τον κίνδυνο και η μητρική εταιρία, κατέχοντας λιγότερο του 50% των μετοχών, δεν εμφανίζει στις ενοποιημένες καταστάσεις την συμμετοχή της σε αυτές και τα αποτελέσματά τους. Πιο απλή περίπτωση χρησιμοποίησης των Εταιριών Ειδικού Σκοπού είναι η μεταβίβαση σε αυτές από την μητρική εταιρία πάγιων στοιχείων και του υψηλού δανεισμού για την αγορά τους. Έτσι, η μητρική εταιρία εμφανίζεται να έχει υψηλότερο δείκτη ρευστότητας λόγω της πώλησης του παγίου, αλλά και λιγότερα έξοδα καθώς αποφεύγει τις αποσβέσεις που συνεπάγεται η διατήρηση του παγίου.

Στη συνέχεια, η μητρική εταιρία μπορεί να μισθώσει το πάγιο με τη μορφή λειτουργικής μίσθωσης συνεχίζοντας έτσι να μην εμφανίζει στον ισολογισμό την αξία του παγίου αλλά και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη μίσθωση. Αποτέλεσμα μιας τέτοιας πρακτικής είναι η τεχνητή διόγκωση των κερδών και των εσόδων και η μείωση των μακροχρόνιων υποχρεώσεων σε βαθμό που να καθίσταται η εταιρία στα μάτια των εξωτερικών χρηστών των οικονομικών καταστάσεων ως χρηματοοικονομικά αξιόπιστη με περιορισμένο κίνδυνο και υψηλούς ρυθμούς ρευστότητας και κερδοφορίας.

4.5.4 Πάγια υπό κατασκευή

Άλλη μια περίπτωση παραποίησης στο Πάγιο Ενεργητικό μιας επιχείρησης έχουμε όταν, η ιδιοκατασκευή ενός Παγίου περιουσιακού στοιχείου ενώ δεν έχει ολοκληρωθεί, η διοίκηση δεν μεταφέρει το λογαριασμό «Πάγια υπό κατασκευή» στον αντίστοιχο λογαριασμό του παγίου. Με αυτόν τον τρόπο, αποφεύγεται η υποχρέωση να διενεργηθούν αποσβέσεις. Οπότε, προκαλείται αύξηση του ύψους των κερδών και συνεπώς ο λογαριασμός των Αποτελεσμάτων Χρήσης εμφανίζεται βελτιωμένος.

4.5.5 Συμμετοχές σε επιχειρήσεις – Χρεόγραφα

Αρχικά να αναφερθεί πως ο λογαριασμός «Συμμετοχές σε Επιχειρήσεις» περιλαμβάνει μετοχές θυγατρικών ή συγγενικών εταιριών. Έτσι, λοιπόν, οι επιχειρήσεις που θέλουν να χειραγωγήσουν τα αποτελέσματά τους εμφανίζουν τις μετοχές αυτές στην αξία κτήσης τους και όχι στην αντίστοιχη χρηματιστηριακή (για όσες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο), ή την πραγματική αξία, στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσεως. Κατά συνέπεια, η πρακτική αυτή καταλήγει στο να μην περιλαμβάνονται στα Αποτελέσματα Χρήσεως τα κέρδη ή οι ζημίες από την υπερτίμηση ή την υποτίμηση της αξίας των συμμετοχών ή των χρεογράφων.

Οι επιχειρήσεις, μπορούν επίσης να μεταφέρουν τις συμμετοχές στα χρεόγραφα που αποτελούν όμως στοιχεία του Κυκλοφορούντος Ενεργητικού,

προκειμένου να βελτιώσουν τους δείκτες ρευστότητάς τους. Από τη μεταφορά όμως αυτή επηρεάζεται και ο δείκτης αποδοτικότητας (ROI) μιας και τα χρεόγραφα δεν αποτελούν υποστηρικτικό στοιχείο των πωλήσεων και δεν περιλαμβάνονται στο Λειτουργικό Ενεργητικό, όπως οι συμμετοχές. Εφόσον, με τον τρόπο αυτό μειώνεται ο παρονομαστής του ROI (μέσος όρος Λειτουργικού Ενεργητικού), η επιχείρηση θα εμφανίζει αυξημένη αποδοτικότητα γιατί και ο δείκτης ROI εμφανίζεται σε υψηλότερα επίπεδα.

4.5.6 Κεφαλαιοποίηση εξόδων

Ένας άλλος τρόπος αλλοίωσης του πραγματικού οικονομικού αποτελέσματος μιας εταιρίας προέρχεται από την αλόγιστη κεφαλαιοποίηση εξόδων που δεν πληρούν τα απαραίτητα κριτήρια κεφαλαιοποίησης. Πρόκειται στην ουσία για κάποια λειτουργικά έξοδα, όπως έξοδα διαφήμισης, έρευνας και ανάπτυξης, επισκευών και διατήρησης, τα οποία αντί να «εξοδοποιηθούν» και να απεικονισθούν στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως, μεταφέρονται τελικά στον ισολογισμό ως δαπάνες πολυετούς απόσβεσης. Όπως αναφέρει και ο Cunningham αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής είναι ότι υπάρχει υπερεκτίμηση των κερδών της τρέχουσας οικονομικής περιόδου καθώς το κεφαλαιοποιηθέν ενεργητικό εξοφλείται. Και σε αυτήν την περίπτωση, η απόφαση για κεφαλαιοποίηση των εξόδων εμπεριέχει υποκειμενισμό και κινείται στα όρια αξιοποίησης της ευελιξίας που παρέχουν οι λογιστικοί κανόνες και τα λογιστικά πρότυπα.

4.5.7 Εμπορεύματα και Πωλήσεις Εμπορευμάτων

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιάσουμε διάφορα λογιστικά τεχνάσματα μέσω των εμπορευμάτων που επηρεάζουν την κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης και του ισολογισμού. Ακόμα, θα παρουσιαστούν διάφορα λογιστικά τεχνάσματα δημιουργικής λογιστικής με άμεσες επιπτώσεις στις Πωλήσεις και κατ' επέκταση στα έσοδα και στα αποτελέσματα μιας επιχείρησης. Αρχικά, σύμφωνα με τον Δημοσθένους, γίνεται αποτίμηση των πεπαλαιωμένων εμπορευμάτων στην τιμή κτήσεώς τους και όχι στην μικρότερη πλέον τιμή πωλήσεώς τους. Με τον τρόπο αυτό, οι επιχειρήσεις είναι σε θέση να μην εμφανίσουν τις ενδεχόμενες

πραγματοποιηθείσες ζημιές, εμφανίζοντας βελτιωμένο αποτέλεσμα, ενώ παράλληλα αυξάνουν και τον ισολογισμό τους με την εύρεση ενός τελικού αποθέματος μεγαλύτερου από ότι είναι στην πραγματικότητα. Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί, πως με αυτόν τον τρόπο επηρεάζεται θετικά ο δείκτης γενικής ρευστότητας και αρνητικά ο δείκτης αποδοτικότητας (ROI).

Εναλλακτικά, μπορεί να γίνει αλλαγή της μεθόδου αποτίμησης των εμπορευμάτων, όπως αναφέρεται και στο σχετικό άρθρο του Agarwal, π.χ. από LIFO (last in – first out) σε FIFO (first in – first out), σε προϊόντα όπου παρατηρείται αύξηση της τιμής. Αυτή η πράξη χειραγώγησης ωστόσο, αργά ή γρήγορα θα αποκαλυφθεί από τις παρατηρήσεις του ορκωτού ελεγκτή, ο οποίος και θα εξετάσει τις εν λόγω χρηματοοικονομικές καταστάσεις για την εύρεση τέτοιων τυχόν τεχνασμάτων. Σε περίπτωση που η επιχείρηση έχει πάρει σχετική άδεια για την αλλαγή της μεθόδου αποτίμησης των εμπορευμάτων της, τότε ο ορκωτός ελεγκτής είναι υποχρεωμένος να αναγράψει στο πιστοποιητικό του τις επιπτώσεις που επιφέρει αυτή η αλλαγή. Επιπλέον γίνεται αποτίμηση όλων των αποθεμάτων της επιχείρησης στην τελευταία τιμή αγοράς τους. Έτσι, οι επιχειρήσεις, κυρίως οι μικρές, επιτυγχάνουν να αυξήσουν τον ισολογισμό και τα αποτελέσματα χρήσεώς τους, αφού εμφανίζουν τελικό απόθεμα εμπορευμάτων μεγαλύτερο από το πραγματικό. Με αυτόν τον τρόπο επηρεάζεται θετικά ο δείκτης γενικής ρευστότητας της εταιρίας, όπως και ο δείκτης αποδοτικότητας αυτής (ROI), μιας και η ποσοστιαία αύξηση του αριθμητή (καθαρά κέρδη) είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία αύξηση του παρονομαστή του δείκτη (συνολικό λειτουργικό ενεργητικό).

Μία ακόμα μορφή παραποίησης των επιχειρήσεων είναι όταν η εταιρία καταβάλλει προσπάθειες για να πείσει και να παρακινήσει τους πελάτες της να αγοράσουν εμπορεύματα πολύ μεγαλύτερου ύψους από αυτού που πραγματικά είναι σε θέση να πουλήσει μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Γι' αυτόν το λόγο, η προμηθεύτρια εταιρία χρησιμοποιεί μεγάλες εκπτώσεις και γενικότερα, ευνοϊκότερους όρους αγοράς. Το όφελος που αποκομίζουν οι εταιρίες από αυτή την διαδικασία είναι η εμφάνιση σταθεροποιημένων εσόδων σε ισχνές περιόδους, εκμεταλλευόμενες την αποτελεσματική προώθηση των πωλήσεών τους.

Στην περίπτωση που μία πωλήτρια εταιρία διατηρεί στις αποθήκες της το εμπόρευμα που πούλησε σε κάποιον πελάτη έτσι ώστε να τον διευκολύνει προσωρινά, ο πελάτης δέχεται να αγοράσει τα αγαθά υπογράφοντας κάποιο συμβόλαιο, αλλά ο ιδιοκτήτης διατηρεί την κατοχή και ιδιοκτησία των

εμπορευμάτων, μέχρι ο αγοραστής ζητήσει την παράδοσή τους. Η παραβίαση της σύμβασης περιλαμβάνει την καταγραφή των εσόδων από την πωλήτρια εταιρία πριν ακόμα γίνει η μεταβίβαση της κυριότητας τους στον αγοραστή. Οι εικονικές πωλήσεις αποτελούν μια πολύ γνωστή μορφή παραποίησης του Ισολογισμού και της Κατάστασης Αποτελεσμάτων Χρήσης, η οποία επιτυγχάνεται με την καταγραφή πλασματικών πωλήσεων της εταιρίας προς άλλες συγγενικές επιχειρήσεις. Υπάρχει η περίπτωση, μάλιστα, οι εικονικές πωλήσεις να είναι προς ανύπαρκτες οικονομικές οντότητες με πλαστά τιμολόγια που καταγράφονται την μια χρονιά και ακυρώνονται την επόμενη. Πραγματοποιούνται κυρίως μεταξύ συγγενικών ή θυγατρικών επιχειρήσεων, όπου η μητρική εταιρία αγοράζει εμπορεύματα ή ύλες από τις υπόλοιπες, με απώτερο σκοπό να αυξήσει το Κόστος Πωληθέντων, να εμφανίσει μικρότερα κέρδη και κατά συνέπεια να πετύχει μικρότερη φορολογία.

Οι εικονικές συναλλαγές μεταξύ συνεργαζόμενων επιχειρήσεων πραγματοποιούνται μεταξύ επιχειρήσεων που συνεργάζονται και ανταλλάσσουν, σε τακτική βάση, χρήματα, επιταγές και τιμολόγια. Οι εικονικές συναλλαγές μπορούν να πάρουν τις εξής δύο μορφές:

- 1) εικονική αγοραπωλησία του τελικού αποθέματος μεταξύ επιχειρήσεων με ομοειδές αντικείμενο δραστηριότητας και
- 2) παρουσίαση προκαταβολών πωλήσεων στα λογιστικά τους βιβλία με τη μορφή πωλήσεων που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η τεχνική προϋποθέτει ιδιαίτερα καλή συνεργασία μεταξύ των διοικήσεων των εταιριών.

Τέλος, μπορεί να γίνουν και οι ακόλουθες κινήσεις:

- Υπερτιμολόγηση των πραγματοποιηθέντων πωλήσεων, παρά το γεγονός ότι αυτό θα σημαίνει και καταβολή μεγαλύτερου φόρου εισοδήματος (Αυτό γιατί η πληρωμή ενός ποσού μπορεί να υπολείπεται σε σημασία και σπουδαιότητα ενός άλλου σκοπού της επιχείρησης, για την επίτευξη του οποίου η εταιρία δέχεται να υποστεί αυτό το χρηματικό τίμημα.)
- Παράλειψη εμφάνισης ζημιών από ανασφάλιστα εμπορεύματα που έχουν καταστραφεί για διάφορους λόγους
- Αποφυγή χρήσης του κινήτρου λογισμού δαπανών ύψους 1% - 2% άνευ παραστατικών επί των πωλήσεων εξαγωγικών και τουριστικών επιχειρήσεων ή επιβάρυνση του λογαριασμού "Κόστος Παραγωγής" με έξοδα πωλήσεων (π.χ. προμήθειες αντιπροσώπων)

- Σκόπιμη καθυστέρηση στην έκδοση των τιμολογίων πώλησης των εμπορευμάτων, ιδιαίτερα σε περιόδους που πλησιάζουν το τέλος της εκάστοτε χρήσης
- Η μη έκδοση τιμολογίων πώλησης κυρίως από μικρές επιχειρήσεις, προκειμένου να μην αποδοθεί ο φόρος Προστιθέμενης Αξίας αλλά και να μην μεταβούν σε υψηλότερο επίπεδο της φορολογικής δαπάνης.

4.5.8 Πελάτες - Απαιτήσεις - Γραμμάτια Εισπρακτέα

Οι οικονομικές καταστάσεις μπορούν να εμφανιστούν ωραιοποιημένες αρχικά μέσω της μη διενέργειας των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις ή ακόμα και με τη διενέργεια μειωμένου συντελεστή προβλέψεων για τις απαιτήσεις αυτές. Σύμφωνα με τον Ν. 2238/1994, οι επιχειρήσεις μπορούν, εάν θέλουν, να διενεργήσουν προβλέψεις 50% για επισφαλείς απαιτήσεις. Δεν μπορούν όμως να προχωρήσουν σε σωρευτική απόσβεση των πελατών οι οποίοι αδυνατούν να εξοφλήσουν τα χρέη τους, εάν προηγουμένως δεν έχουν πραγματοποιήσει προβλέψεις για το σκοπό αυτό. Παρόμοια, μπορεί να μη γίνεται η μεταφορά των πελατών μιας επιχείρησης στους επισφαλείς πελάτες, όταν πια έχει διενεργηθεί πρόβλεψη κατά τις προηγούμενες χρήσεις. Έτσι, βελτιώνεται ο ισολογισμός και πιο συγκεκριμένα η ποιότητα του κυκλοφορούντος ενεργητικού. Συν τοις άλλοις, βελτιώνεται ο δείκτης γενικής και ειδικής ρευστότητας της εταιρίας, όχι όμως και ο δείκτης αποδοτικότητας αυτής (ROI), καθώς τα μεγέθη από τα οποία εξαρτάται δεν επηρεάζονται.

Η τρίτη ακολουθούμενη τακτική έχει να κάνει με το λογαριασμό 33.98 του Ελληνικού Γενικού Λογιστικού Σχεδίου «Επίδικες Απαιτήσεις κατά Ελληνικού Δημοσίου». Πιο συγκεκριμένα, ο λογαριασμός αυτός χρησιμοποιείται ως εξής: Σε περίπτωση που ο έλεγχος από την αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία ανακαλύψει μη καταχωρημένες πωλήσεις της επιχείρησης, της επιβάλλει όπως είναι λογικό κάποιο χρηματικό πρόστιμο. Η επιχείρηση, όμως, αν και καταβάλλει το αντίτιμο του προστίμου, πιστώνει τον λογαριασμό «Γαμείο», ενώ χρεώνει το λογαριασμό 33.98 με την αιτιολογία ότι όλο το ποσό ή μέρος αυτού θα το διεκδικήσει δικαστικώς και μάλλον θα δικαιωθεί. Έτσι, κατορθώνει να βελτιώσει το κυκλοφορούν ενεργητικό και κατά συνέπεια, τον ισολογισμό.

Άλλος χειρισμός είναι η εικονική μεταφορά μακροπρόθεσμων απαιτήσεων στις βραχυπρόθεσμες. Ο ισολογισμός βελτιώνεται ποιοτικά, όπως και οι αριθμοδείκτες ρευστότητας, ενώ ο δείκτης αποδοτικότητας δεν μεταβάλλεται. Εναλλακτική αποτελεί και η αποφυγή αποτίμησης των απαιτήσεων σε ξένο νόμισμα που δημιουργούν ζημίες για την επιχείρηση και απόκρυψη των ζημιών αυτών, ενώ ακόμη ένας χειρισμός είναι ο διαχωρισμός των τόκων σε δεδουλευμένους και μη. Οι επιχειρήσεις προχωρώντας στον παραπάνω διαχωρισμό, θεωρούν ένα μόνο μέρος των τόκων αυτών να βαραίνει την εκάστοτε χρήση και συνεπώς αυξάνουν τα κέρδη τους κατά το υπόλοιπο ποσό που μεταφέρεται στην επόμενη χρήση. Ωστόσο, η πράξη αυτή καταστρατηγεί τη βασική αρχή της συνέπειας στην εφαρμογή των λογιστικών μεθόδων ή αλλιώς την αρχή της πάγιας χρησιμοποίησης των ιδίων λογιστικών μεθόδων, σύμφωνα με την οποία: «οι μέθοδοι, κανόνες και αρχές που εφαρμόζονται από χρήση σε χρήση από μια επιχείρηση θα πρέπει να είναι οι ίδιες, γιατί αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε οι πληροφορίες που περιέχονται σε χρονολογικές σειρές δε θα είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν από τους χρήστες, δεδομένου ότι τα μεγέθη δε θα είναι συγκρίσιμα».

Αντιστρόφως, υποβάθμιση του αποτελέσματος και του Ισολογισμού γίνεται με διενέργεια προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις, παρά τη συνήθη τακτική των επιχειρήσεων, παράλειψη αποτίμησης απαιτήσεων σε ξένο νόμισμα οι οποίες δημιουργούν κέρδη για την επιχείρηση. (Στην περίπτωση αυτή, τα κέρδη διατηρούνται κρυφά και συνεπώς, η χρηματοοικονομική κατάσταση των Αποτελεσμάτων Χρήσης διαμορφώνεται στο επιθυμητό ύψος.), ή αποφυγή διαχωρισμού των τόκων σε δεδουλευμένους και μη. Έτσι, οι οικονομικές μονάδες επιβαρύνουν τη χρήση με το σύνολο των τόκων και τα κέρδη παρουσιάζονται μικρότερα.

4.5.9 Διαχείριση και Αναγνώριση Εσόδων

Ένα ακόμα τέχνασμα διόγκωσης των εσόδων και των κερδών είναι η αναγνώριση κάποιων εσόδων πριν από την πραγματοποίησή τους. Είναι γεγονός ότι, η αναγνώριση των εσόδων αποτελεί βασικό πρόβλημα καταγραφής των εσόδων πριν αυτά αποκτηθούν από την επιχείρηση, δηλαδή πριν ολοκληρωθεί η πώληση ή πριν το προϊόν παραδοθεί ή ενώ ο πελάτης έχει ακυρώσει ή καθυστερήσει τη συναλλαγή.

Σύμφωνα με τη λογιστική αρχή της πραγματοποίησης των εσόδων, η δημιουργία των εσόδων διακρίνεται σε τρία στάδια:

- Σύναψη σύμβασης προφορικά ή εγγράφως
- Μεταβίβαση ης κυριότητας του αγαθού, οπότε γεννάται και η απαίτηση του μεταβιβάζοντος και
- Είσπραξη ή εξόφληση της αξίας του αγαθού

Αυτό που είναι γενικά παραδεκτό είναι ότι η πραγματοποίηση των εσόδων συντελείται κατά το 2ο στάδιο όπου η κυριότητα των αγαθών που πωλούνται μεταβιβάζεται από τον πωλητή στον αγοραστή και υφίσταται η απαίτηση του πωλητή για καταβολή του τιμήματος της πώλησης. Τα έσοδα, δηλαδή, λογίζονται κατά το χρόνο πραγματοποίησής τους και όχι κατά το χρόνο είσπραξής τους. Ωστόσο δεν είναι λίγες οι επιχειρήσεις που παραβαίνουν την αρχή αυτή και προβαίνουν σε καταγραφή του εσόδου πριν ακόμα αυτό καταστεί δεδουλευμένο. Έτσι, λοιπόν, ο χρόνος αναγνώρισης των εσόδων είναι πολύ σημαντικός για την αποφυγή πλασματικού αποτελέσματος της επιχείρησης.

Τέλος, είναι γεγονός ότι, πραγματοποιούνται διάφορες συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ των συναλλασσόμενων μερών και έχουν ως σκοπό την μεταβολή των όρων της χρονικής καταγραφής των εσόδων με την παροχή διευκολύνσεων οικονομικού χαρακτήρα όπως εκπτώσεις, δωρεάν μεταφορά εμπορευμάτων και εγκατάστασης, προκειμένου να παρακινήσουν τον αγοραστή να δεχτεί τους όρους καταγραφής που θέτει η πωλήτρια εταιρία. Συμπερασματικά, λοιπόν, παρατηρούμε ότι οι τρόποι με τους οποίους μια επιχείρηση μπορεί να διαστρεβλώσει την εικόνα των οικονομικών της καταστάσεων και να παραπλανήσει τους χρήστες των καταστάσεων αυτών είναι πολλοί και ποικίλουν. Αυτός είναι και ο λόγος που δίνεται τόσο μεγάλη σημασία στο αντικείμενο της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων τόσο στην ελληνική όσο και στην ξένη βιβλιογραφία, προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή πρόληψη εφαρμογής τέτοιων πρακτικών και η προστασία του επενδυτικού κοινού, αλλά και των υπολοίπων ενδιαφερόμενων μερών γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το φαινόμενο της λογιστικής απάτης μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων είναι ένα υπαρκτό και μεγάλο πρόβλημα. Το θέμα των παραποιήσεων είναι τεράστιο και οι προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση του πολλές. Η χειραγώγηση των κερδών έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις και στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς. Η τάση των διοικήσεων να εμφανίζουν μια παραπλανητική εικόνα της εταιρίας τους, βασισμένες στις αδυναμίες των λογιστικών κανόνων ή ακόμα και παραβιάζοντας αυτούς, με απώτερο σκοπό την παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων, έτσι όπως η ίδια η διοίκηση θέλει και όχι όπως θα έπρεπε σύμφωνα με τα λογιστικά πρότυπα και τις ορθές λογιστικές μεθόδους, είναι ουσιαστικά το βασικό χαρακτηριστικό της χειραγώγησης των κερδών.

Τα κίνητρα που ωθούν τα διοικητικά στελέχη των επιχειρήσεων στην παραποίηση των οικονομικών τους αποτελεσμάτων καθώς και οι πρακτικές της δημιουργικής λογιστικής, αποτέλεσαν αντικείμενο διερεύνησης πολλών ερευνητών, σε μια προσπάθεια να κατανοηθεί ο μηχανισμός του συστήματος της λογιστικής απάτης και να διαπιστωθούν οι αναγκαίες αλλαγές και βελτιώσεις των συστατικών στοιχείων της διαδικασίας ροής της πληροφόρησης προς τους συμμετέχοντες των κεφαλαιαγορών. Είναι σαφές, άλλωστε ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί η εύρυθμη λειτουργία των κεφαλαιαγορών, θα πρέπει οι επιχειρήσεις να παρέχουν στους επενδυτές και στους πιστωτές έγκυρες και έγκαιρες πληροφορίες. Σε μελλοντικές προσεγγίσεις για το θέμα των παραποιήσεων είναι δυνατό να συμπεριληφθούν επιπρόσθετες παράμετροι όπως, ο κλάδος της επιχείρησης, τα διαθέσιμα στοιχεία από τη χρηματιστηριακή αγορά (κινήσεις και τιμές μετοχών), η εταιρεία ελεγκτών που χρησιμοποιείται, το είδος της γνώμης των ελεγκτών, ο αριθμός των ανεξάρτητων μελών του Δ.Σ. της εταιρείας, η συχνότητα αλλαγών των οικονομικών στελεχών, η ύπαρξη και βαθμός λειτουργίας συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, το μέγεθος και η πολυπλοκότητα συναλλαγών με συνεργαζόμενες εταιρείες, καθώς και οι λογιστικές μέθοδοι και πρακτικές που χρησιμοποιούνται.

Ο ορκωτός ελεγκτής επομένως αποκτά ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στην προσπάθεια του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού κλάδου να ανακαλύψει και αποκαλύψει τις διάφορες λογιστικές απατές που συμβαίνουν κατά καιρούς. Για αυτό

και το λόγο ενισχύεται και η σημασία του κλάδου της ελεγκτικής που αποτελεί ιδιαίτερο κλάδο της λογιστικής επιστήμης, με στόχο τη σαφή διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν τη διεξαγωγή λογιστικών ελέγχων ενώ, προσπαθεί να διαπιστώσει την ορθή (ακριβοδίκαιη) παρουσίαση της περιουσιακής κατάστασης και της χρηματοοικονομικής θέσης της επιχείρησης, σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές και πρότυπα. Σήμερα, η ελεγκτική επιστήμη έχει ανάγκη από τη συνεργασία με τις επιστήμες αυτές ώστε, να μπορέσει να εισάγει επιπλέον μεθοδολογικά εργαλεία που θα τη βοηθήσουν κατά τη διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας ώστε να εξασφαλίσει το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα. Είναι πλέον ο καιρός να περάσουμε από την εποχή του «γρήγορου χρήματος», «των λογιστικών τρυκ», των «διευθυντικών στελεχών εκτός ελέγχου» και των «ελέγχων κατά παραγγελία» όσον αφορά τις εκθέσεις, σε μία εποχή που να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια, αξιοκρατία, αξιοπιστία, αλλά και πραγματική εμπιστοσύνη στις λογιστικές καταστάσεις της κάθε επιχείρησης. Αν και κανονικά αυτό θα έπρεπε να είναι το πρωταρχικό μέλημα των στελεχών των επιχειρήσεων, αλλά επιπροσθέτως και των εκάστοτε ρυθμιστικών αρχών, στην πραγματικότητα δεν είναι.

Οι τελευταίες παρεμβάσεις, έστω και με αρκετή καθυστέρηση, στον τομέα των ελέγχων, της εταιρικής διακυβέρνησης, των κανόνων συμπεριφοράς των φορέων της αγοράς αλλά και της εισαγωγής των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, με την προϋπόθεση της αυστηρής εφαρμογής τους. Φυσικά πάντα όλα τα ανωτέρω είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και με το θέμα της επιχειρησιακής ηθικής αλλά και της ηθικής και του ρόλου του ίδιου του ελεγκτή.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΦΟΡΩΝ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Baralexis, S., (2004), “Creative accounting in small advancing countries: the Greek case”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19, p. 440–461.
- Caramanis C., Spathis C. (2006), “Auditee and audit firm characteristics as determinants of audit qualifications”, Evidence from the Athens stock exchange’, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 21, p. 905-920.
- Dimitropoulos E. Panagiotis, Asteriou Dimitrios (2009), “The value relevance of financial statements and their impact on stock prices. Evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 24, p. 248 – 265.
- Grant Thornton (2008), “Επιπτώσεις των IFRS στις εισηγμένες εταιρίες στο ΧΑ για τη χρήση 2007”, Διαθέσιμο στο: <http://www.grant-thornton.gr>, ημερ. ανάκτησης 06/09/2013, Αθήνα.
- Koumanakos E., Siriopoulos C., Georgopoulos A. (2005), “Firm Acquisitions and earnings management: evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 20 No. 7, p. 663-678.
- Spathis, C. (2000), “Using Published Data to Identify Factors Associated with Falsified Financial Statements”, *Presented at the 23rd Annual Congress of the European Accounting Association*, Munich, March 29-31.
- Spathis, C. (2002), “Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence from Greece”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 17, p. 179-191.
- Spathis, C., Doumpos, M., Zopounidis, C., (2002), “Detecting falsified financial statements: a comparative study using multicriteria analysis and multivariate statistical techniques”, *European Accounting Review*, Vol. 11, p.509- 535.
- Ζοπουνίδης Κ., (2007), “Μετά τον Δούρειο Ίππο ...η Δημιουργική Λογιστική. Ψάχνοντας στις λογιστικές καταστάσεις ...οικονομικές ατασθαλίες”,

Διαθέσιμο στο:<http://www.economics.gr/articleData/IS/2007/Zopounidis.htm>,
ημερ. ανάκτησης 22/08/2013

- Μπαραλέξης, Σ. (2001), «Η Άσκηση της Επινοητικής Λογιστικής από τις Ελληνικές Επιχειρήσεις», *Λογιστής*, τεύχος 569, σελ. 1109-1119.
- Σπαθής Χ. (2002), “Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων”, *Λογιστής*, τεύχος 570, σελ. 1286-1294.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

- Abbott L., Parker and Peters (2002), “Audit Committee Characteristics and Financial Misstatement: A Study of the Efficacy of Certain Blue Ribbon Committee Recommendations”, Working Paper Series, Available at SSRN: Available at <http://ssrn.com/abstract=319125>, day access 13/08/2013.
- Abbott L., Young P., Parker S. (2000), “The Effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud”, *Managerial Finance*, Vol. 26, p.55- 68.
- Altman, E. (1983), “Corporate Financial Distress: A Complete Guide to Predicting, Avoiding, and Dealing with Bankruptcy”, John Wiley, New York.
- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (1983), “Auditing Risk and Materiality in Conducting an Audit”, *Statement on Auditing Standards SAS No. 47*, New York.
- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (1997), “Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit”, *Statement on Auditing Standards SAS No. 82*, New York.
- Bayou, E. M. and Reinstein, A. (2001), “A Systematic View of Fraud Explaining its Strategies, Anatomy and Process”, *Critical Perspectives in Accounting*, Vol. 12, p. 383-403.
- Beasley, S. M., Carcello, J. V. and Hermanson, D. R. (1999), “Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997: An Analysis of U.S. Public Companies. Research Report”, *COSO*.
- Bell, T., Szykowny, S. and Willingham, J. (1993), “Assessing the Likelihood of Fraudulent Financial Reporting: A Cascaded Logic Approach”, *Working Paper, KPMG Peat Marwick*, Montvale, NJ.

- Carcello V., Nagy A., (2002), “Auditor industry specialization and fraudulent financial reporting”, Symposium on Auditing Problems.
- Deloitte (2012), Annual Report.
- Ernst & Young (2012), Annual Report.
- Fanning M. K. and Cogger, K. O. (1998), “Neural Detection of Management Fraud Using Published Financial Data”, *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management*, Vol. 7, p. 21-41.
- Francis J., (2004), “What do we know about audit quality?”, *The British Accounting Review*, Vol. 36, p. 345-368.
- Ghosh A., Moon D., (2003), “Does auditor tenure impair audit quality?”, Working paper, Office of Economic Analysis, Securities and Exchange Commission.
- Green, B. P. and Choi, J. H. (1997), “Assessing the Risk of Management Fraud through Neural-network Technology”, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 16, p. 14-28.
- Jamal K. (2008), “Mandatory Audit of Financial Reporting: A Failed Strategy for Dealing with Fraud”, *Accounting Perspectives*, Volume 7, p. 97–110.
- KPMG (2012), Annual Report.
- Lendez A., Korevec J. (1999), “How to Prevent and Detect Financial Statement Fraud”, *Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol.11, p. 47-54.
- Lennox C., Pittman J., (2008), “Big Five Audits and Accounting Fraud”, Working Paper Series, Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1137829>, day access 21/08/2013.
- Myers J., Myers N., Omer T., (2003), “Exploring the term of the auditor – client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?”, *The Accounting Review* (July): 779-799.
- Nagy L., (2005), “Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality, and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen”, *Accounting Horizons*, Vol. 19, p. 51-68.
- Owens - Jackson A., Robinson D., Shelton W., (2009), “The Association Between Audit Committee Characteristics, the Contracting Process and

Fraudulent Financial Reporting”, *American Journal of Business*, Vol. 24, p.57-63.

- PWC (2012), Annual Report.
- Summers, S. L. and Sweeney, J. T. (1998), “Fraudulently Misstated Financial Statements and Insider Trading: An Empirical Analysis”, *The Accounting Review*, Vol. 73, p. 131-146.
- Tsalavoutas I, Andre P & Evans L (2012), “The transition to IFRS and the value relevance of financial statements in Greece”, *British Accounting Review*, Vol. 44, p. 262-277.
- Vanasco, R. R. (1998), “Fraud Auditing”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 13, p. 4-71.
- Watkins, A., Hillison, W., Morecroft, S., (2004), “Audit quality: A synthesis of theory and empirical evidence”, *Journal of Accounting Literature*, Vol. 23, p. 153-193.
- Wells, J. T. (1997), “Occupational Fraud and Abuse”, Austin: Obsidian Publishing.
- Whisenant, (2003), “Evidence on the auditor and client relationship. What can be learned from reasons reported by managers for changing auditors?”, Working Paper Series, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=205094, day access 10/08/2013.
- Porter D., (2003), “Insider Fraud: Spotting The Wolf In Sheep's Clothing”, *Computer Fraud and Security*, Vol. 2003, p. 12-15.